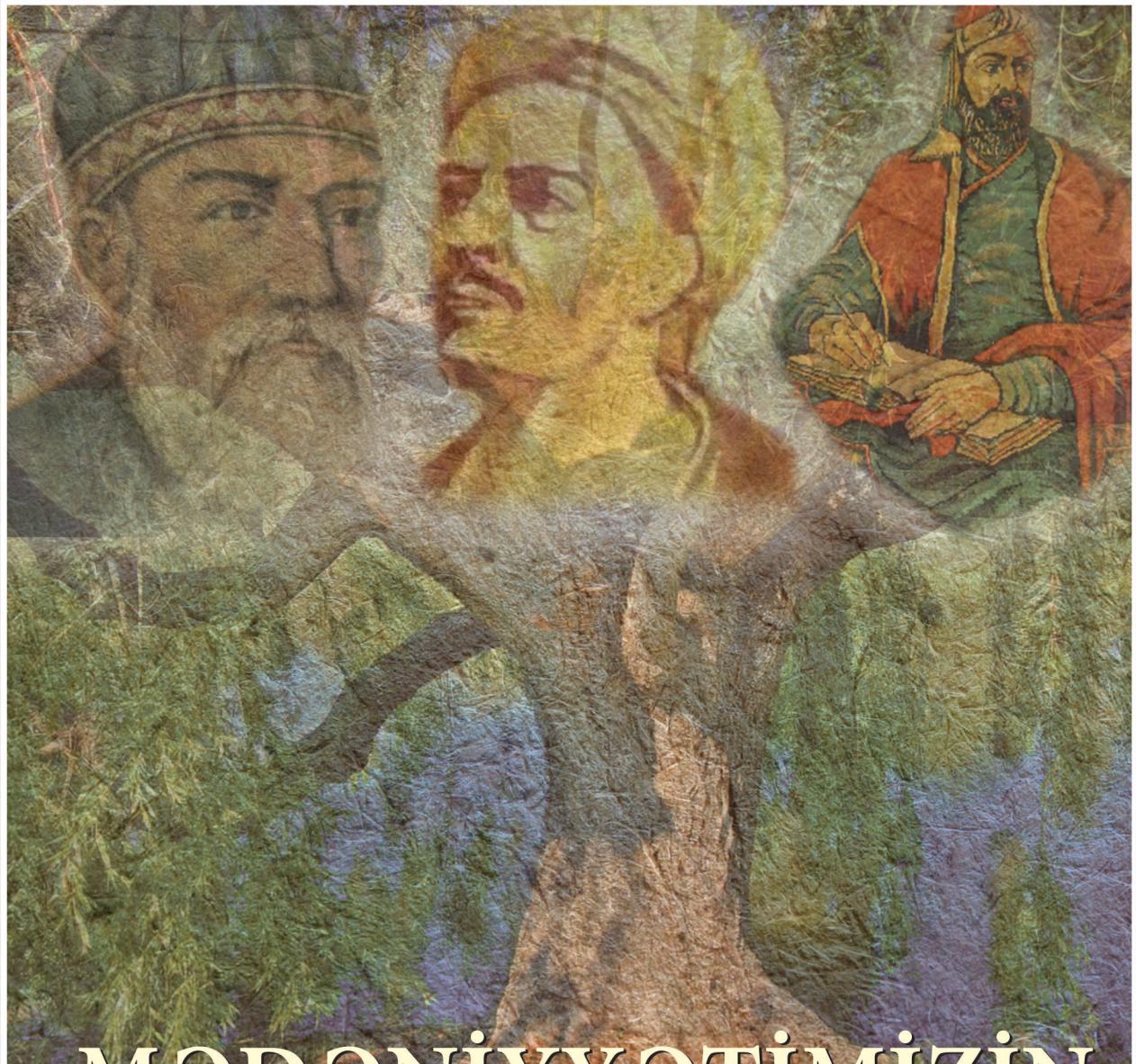

İRFAN

Nº 43 İyun - 2010 İctimai fikir jurnalı 3 AZN

MƏDƏNİYYƏTİMİZİN
KÖNÜL
SULTANLARI

İRFAN
İyun/2010/№:43
ictimai fikir jurnalı
Dövlət Reyestr №: 1763

Təsisçi:
İpəkyolu MMC

Redaktor:
Nurlan MƏMMƏDZADƏ

Məsul katib:
Elşən RZAYEV

Məsləhətçi:
Dr. Abbas QURBANOV

Abunə və reklam işlərindən məsul:
Niyazi YUSIFOV
Tel: 051 920 79 14

Redaksiya heyəti:
Akademik
Vasim MƏMMƏDƏLİYEV
Prof.Dr. Şahin XƏLİLLİ
Dr.Siracəddin HACI
Dr.Alpay ƏHMƏDOV
Eldəniz SALMANOV
Ramiz MƏMMƏDOV
Səadət MÜRŞÜDOVA
Arif HEYDƏROĞLU
Akif HÜSEYNOV
Fuad QULİYEV

Kompyuter dizaynı:
Ülvi MƏMMƏDOV
Copyright 2010 © All Rights Reserved
Created and supported by "irfan"

Foto:
«İRFAN»

İllik abunə qiyməti:
Ölkədaxili 25 manat
Xarici ölkələr üçün 60 avro

Ünvan:
Bakı şəhəri,
Cəfərov Qardaşları küç. 16
Tel: (+994 12) 492 32 23,
493 02 93

www.irfandergisi.com
E-mail
irfan@irfandergisi.com
irfandergisi@yahoo.com

Jurnalın materiallarından istifadə edərkən istinad zəruridir. Müəllifin mövqeyi ilə redaksiyanın mövqeyi üst-üstə düşməyə bilər.

Əziz oxucu!

Sürətlə axıb gedən, günlərin, saatların, dəqiqlərin, saniyelərin bir-birini amansızca tükətdiyi zaman kəsiyində yenidən sizlərlə birlikdə olmağın sevincini yaşayıraq. Son sayımız nəşr olunduqdan sonra aradan keçən bir ayın necə gəlib-getdiyini demək olar ki, bilmədik. Zaman keçir, dünya dəyişir. Təbiət, zəmanət, insanlar, onların həyat tərzi durmadan dəyişir. Dəyişməyən bir çə şey var: mənəviyyat və mənəvi dəyərlər. Dəyişən dünyada dəyişməyən yeganə dəyərlərimizə sahib çıxmamaqsa həyati əhəmiyyət kəsb edir. Biz mədəniyyət sahəsində öz sözünü demiş bir xalqıq. Dahilər yetişdirmiş xalqıq. Əsrlər boyu mədəniyyətə ev sahibliyi edən ulu xalqıq. Elə isə bu dəyərlərə sahib çıxaq. Bizim olan dəyərləri gələcək nəsillərə layiqincə ötürək.

Əziz oxucu!

İrfan jurnalı buaykı sayını üstümüzdə kölgəsi olan ulu çinarlarımıza həsr etdi. Bu sayımızda Nizamilər, Füzulilər, Yunus Əmrələr zikr olundu. Mədəniyyətimizin dahi şəxsiyyətlərindən söz açıldı. Beləliklə bir daha ulu əcdada vəfa borcumuzu yerinə yetirməyə çalışdıq. Onları xatırlayaraq bizə miras qoyduqları mədəni irlər böyüklüğünü bir daha dərk etdik. Bu mənada "*Ot kökü üstə bitər*", "*Mədəniyyətimizin ulu çinarları*", "*Çalabım bir şar yaratmış*" başlıqlı məqalələrin və Nizamidən, Füzulidən, Yunus Əmrədən seçilmiş şeirlərin yerinə düşdüyüne inanırıq. Həmçinin jurnalımızın səhifələrini vərəqləyərkən İslam aləmində özünəməxsus yeri olan mübarək "*Üç aylar*"ın gəlmişindən xəbər verən yazılarla da tanış olacaqsınız. Bir növ mənəvi reabilitasiya mövsümü olan "*Üç aylar*"ın önəmindən bəhs edən yazılar könül dünyani rahatlıq verəcək. "*Həyati cənnətə çevirən təkan ayları*", "*Üç aylar*" başlıqlı yazıarda müəlliflərin gözəl fikirləri ilə yaxından tanış olacaqsınız. Həmçinin "*Axırətə açılan sabah*", "*Dəyiş(mə)mək*", "*Iddialar və cavablar*", "*Yoxsa ölen mənəm?*", "*Acıdərə çayı*", "*Övladımızın gələcəyi*", "*Din-Cəmiyyət münasibətləri*" məqalələrini sevə-sevə oxuyacağınızdan əminik. Möhtərəm yazarın qələmə aldığı "*Zikrullah*" yazısınınsa hər dəfə olduğu kimi bu dəfə də xüsusi yerinin olduğunu vurgulamaq istərdik.

Əziz oxucu!

Fürsətdən istifadə edərək sizi İrfan jurnalı adından mübarək "*Üç aylar*"ın gəlişi münasibətilə təbrik edir, hər birinizə bərəkətli həyat arzulayırıq. Sizi artıq ailənizin jurnalına çevrilən İrfanla baş-başa qoyuruq.

Görüşmək ümidi ilə...

Sorma hər kişinin əslin izzətindən bəllidir
Söhbəti irfan görənlər xidmətindən bəllidir.

MƏDƏNİYYƏTİMİZİN ULU
ÇİNARLARI
Ahmet TECİM
8

ÇALABIM BİR ŞAR
YARATMIŞ
Dr. İbrahim BAZ
10

“ÜÇ AYLAR”
Rüfət ŞİRİNOV
14

DƏYİŞ(MƏ)MƏK
Eldar KƏRİMOV
16

YOXSA ÖLƏN MƏNƏM?
Salih Zeki MERİÇ
18

DİN-CƏMİYYƏT
MÜNASİBƏTLƏRİ
Dr. Mehman İSMAYILOV
22

AXİRƏTƏ AÇILAN SABAH
Mübariz ƏLİOĞLU
26

MÜDRİKLƏRDƏN
ÖYÜDLƏR
Akif HÜSEYİNLİ
35

SÜNNƏYƏ BAĞLI QALMAQ
Aqil ƏLİYEV
36

QAYNAĞINDA “ALLAH”

OT KÖKÜ ÜSTƏ BİTƏR
Nurlan MƏMMƏDZADƏ

4

ZİKRULLAH-1
Osman Nuri TOPBAŞ

28

ÖVLADIMIZIN
GƏLƏCƏYİ
Saleh ŞİRİNOV

20

ABİDƏ ŞƏXSİYYƏTLƏR
Sedat DEMİR

6

HƏYATI CƏNNƏTƏ
ÇEVİRƏN TƏKAN AYLARI
Elşən RZAYEV

12

DƏYƏRLƏRİMİZİ
İTİRMƏYƏK
Zəki ŞAHİN

24

OLMAYAN SEVGİ
SAXTADIR
Rövşən ƏLİYEV
38

TƏHLİL
Arif HƏŞİMOV
40

ACIDƏRƏ ÇAYI-1
Adem ŞAHİN
42

İBADƏTLƏRDƏN ALA
BİLMƏDİYİMİZ HİSSLƏR
Elvin AĞAYEV
44

MÜSTƏMLƏKƏCİLİYİN
MÜASİR ADI
Samir NURULLAHOĞLU
46

HELELİK
Muhammed Aşır
KARABACAK
48

MƏŞHURLARDAN
NÜANSLAR
Ülvi MƏMMƏDOV
50

HİKMƏT LÖVHƏLƏRİ
Kamran MƏMMƏDOV
52

XƏBƏRLƏR
53

OT KÖKÜ ÜSTƏ BİTƏR

Dünya ədəbiyyatında, bütövlükdə isə dünya mədəniyyətində Şərq-İslam mədəniyyəti, eyni zamanda onun ədəbiyyatı özünəxaslığı ilə seçilir. Xüsusilə İslami çalarların ön planda olduğu bu nədəniyyət bir çox dahi mütəfəkkirlər, şairlər, incəsənət xadimləri, siyaset nəhəngləri yetişdirmişdir ki, bunların da içərisində Türk-Azərbaycan çalarlarının öz yeri var. Bu ulu dahilər əsrlər boyu digərləri arasından seçilərək yolumuzu aydınlatmışlar. Hansı birini deyək? Sağlam elmi-əxlaqi şeirləriylə Şərqiñ dahisi olan Nizami, özünəxas üslubuya seçilən Xaqani, Leyli-Məcnun poemasıyla şeir dünyasında öz möhürüünü vuran, beytləriylə həqiqi eşqin, məhəbbətin məktəbini ucaldan Məhəmməd Füzuli, Möv-

lananın eşq atəşini körükleyən, ondakı cövhəri kəşf edən Şəms Təbrizi kimi ulular yetişdirmiş bir millətə sahibik. Bu və bu kimi dahilərimiz sözünü etdiyimiz Şərq-İslam mədəniyyətinin əmsalsız abidələridir. Elə bir abidə ki, milyonlarla kilometr uzaqlardan - əsrlər sonrasında öz əzəmətiylə görünür.

Şeyx Ədəbalinin Osmanlı xanədanının rəhbəri, gələcəkdə qurulacaq Osmanlı İmperiyasının təməllərini atan Osman Qaziyə nəsihətləri arasında bir cümlə keçir: “İnsanlar vardır şəfəq vaxtı doğular, axşam azanında ölərlər.” Necə də doğru bir təsbitdir. İnsan bu dünyada bəşəriyyət üçün heç bir xeyir iş görmədən yüz il də yaşasa nə fayda? Şəfəqlə doğular, qürubla batıb gedər. Yaddaşlardan birdəfəlik silinər. Mədəniyyətimizi formalaşdırın dahili-

lər məhz bu şür içində idilər. Elə ona görə də əbədiyyətə qədər adları dillər əzbəri oldu, könüllərdə sonsuzadək taxt qurdular. Və bu gün də səmamızı aydınlaşdırırlar.

Onlar bizi dünyada tanıdan qiymətli dəyərlərimizdir. Hər dəfə söz düşəndə onlardan qürurla danışırıq. Sinəmiz qabarır. Lakin gəlin görək onları nə qədər oxuyur, öyrənir, nümunə götürürük? Bu suala cavab verməksə bir az çətindir. Nədənsə bugünkü nəsil öz mənəvi dəyərlərinə sahib çıxmada tənbəllik edir. Bugünün gəncləri Conların, Jakların, İzabellaların ardınca düşərək öz qəhrəmanlarını ehmal edirlər. Nədir axı bu özündən qaçış? Nədir maddə dərdinə düşərək mənəvi dəyərlərdən, mənəvi köklərdən uzaqlaşma?

Yenə Şeyx Ədəbalidən sitat verək: "Atanı, ananı say. Bərəkət böyüklərlə bərabərdir!" Əcdadına, böyüklərinə, soykökünə xor baxan bir nəslin irəli gedə bilməsi mümkün deyildir. İnkişafın sırrı bu cümlədə yatır. Bərəkət böyüklərlə bərabərdir. Əcdada hörmət, açdıqları ciğirlə irəliləmək hər kəsin ən ümdə borclarındandır. Atalarımız "Ot kökü üstə bitər" deyiblər. Bizim kökümüz çox dərinlərdədir. Peyğəmbərlərdən, ilahi vəhydən bəhrələnən köklərə sahibik. Bu köklərə sadiq qalaq ki, vəd olunan xoşbəxt gələcəyə nail olaq.

*"İnsanlar vardır şəfəq vaxtı
doğular, axşam azanında
ölərlər." Necə də doğru bir
təsbitdir. İnsan bu dünyada
başarıyyat üçün heç bir xeyir iş
görmədən yüz il də yaşasa nə
fayda? Şəfəqlə doğular, qürubla
batıb gedər. Yaddaşlardan
birdəfəlik silinər.*

MƏNİ CANDAN USANDIRDI

Məni candan usandırdı, cəfadan yar
usanmazmı?
Fələklər yandı ahimdən, muradım şəmi
yanmazmı?

Qəmu bimarinə canan dəvayı-dərd edər
ehsan.
Nəçin qılmaz mənə dərman, məni bimari
sanmazmı?

Qəmim pünhan tutardım mən, dedilər
yarə qıl rövşən
Desəm, o bivəfa bilməm, inanarmı,
inanmazmı?

Şəbi-hicran yanar canım, tökər qan
çeşmi-giryənim
Oyadar xəlqi əfəganım, qara bəxtim
oyanmazmı?

Güli-rüsxarinə qarşı gözümədən qanlı
axar su,
Həbibim, fəsli-güldür bu, axar sular
bulanmazmı?

Degildim mən sənə mail, sən etdin
əqlimi zail,
Mənə tən eyləyən qafil səni görcək
utanmazmı?

Füzuli rind ü şeydadır, həmişə xəlqə
rüsvadır,
Sorun ki, bu nə sevdadır, bu sevdadan
usanmazmı?

Məhəmməd FÜZULİ

ABİDƏ ŞƏXSİYYƏTLƏR

Keçmiş yaşamaq demək, keçmişdə yaşamaq deyildir. Keçmiş dərk edərək gələcəyə götürməkdir. Mədəniyyətimizin əsasını təşkil edən sütunlar, arxada buraxılan əsərlərdir. Bu əsərlərdən elələri vardır ki, onlar olmasa mədəniyyətimiz əskik qalardı. Bunların başında abidələşmiş şəxsiyyətlərimiz gəlir. Mədəniyyətimizdə iz qoymuş saysız-hesabsız abidə şəxsiyyətlərimiz vardır. Onlar dəyərli sözləri, tayibərabəri olmayan həyat tərzləri və bizə ərməğan etdikləri dastanlaşmış təlimləriylə hələ də yolumuza işiq tutur və insanlığa rəhbərlik edirlər.

Əhməd Yəsəvi, Mövlana, Yunus Əmrə, Nizami Gəncəvi, Füzuli və adlarını qeyd edə bilmədiyimiz neçə-neçə abidə şəxsiyyətlərimiz bu gün daralan qəlblərə nəfəs, məzluma səs olmaqdadırlar.

Dəyərlərlə birgə, misralar arasında gizli qalan əski mədəniyyətimizi də könül və hiss süzgəcindən keçirib keçmişə içi boş bir təqvim yarpağı olmaqdan qurtarmaq və əski mədəniyyətimizi günümüzə daşımaq hamımıza bir vətən borcudur.

Bəzi hadisələr vardır ki, onların təkrar yaşanması demək olar ki, imkansızdır. Sözünü etdiyimiz hadisələrdə yer almış şəxsiyyətlərin xarakterlərindən həm biz, həm də yeni nəsil xəbərdar olmalıdır. Bu hadisələrin bilinməsi övladlarımızla keçmiş zaman arasında bir körpü qurar və onların inkişafına müsbət mənada təsir edər. Tariximiz bu baxımdan son dərəcə zəngindir. Kimisi cəsarəti, kimisi fədakarlığı, kimisi sədaqəti ilə şöhrət tapmış böyüklerimiz var. Mövlananın, Yunus Əmrənin və Füzulinin şeirdə və ədəbiyyatda

oynadığı rolü, Seyyid Yəhya Şirvaninin elm və irfani, Hüseyin Cavidin, Əhməd Cavadın, Mikayıł Müşfiqin vətənpərvərliyi, Hacı Zeynalabdin Tağıyevin xeyriyyəciliyi nümunə göstərilərək bu şəxsiyyətlərin işığında tarixə düşəcək nəsillər yetişdirmək imkanımız var.

Unutmamaq lazımdır ki, insanlar şəxsiyyətlərə vurgundurlar. İnsan oğlunun fitrətində başqalarını örnək alma, başqa-sından nümunə götürmə duyusu vardır. Buna görə də Allah-Təala bəşəriyyətə sadəcə kitablar göndərməmiş, onların canlı nümunələri olan peyğəmbərləri örnək göstərərək hər birinin ideal kimi qəbul olunmasını istəmişdir. Bu baxımdan ilk insanın da peyğəmbər olması faktı çox diqqətçəkicidir. Məhz bu gerçəyi gözardı etmədən hər zaman gəndlərə doğru örnəklər göstərməli, onların bu xüsusda arzuedilməz qapıları döyməsinə fürsət verməməliyik.

Tariximizdə var olan mümtaz şəxsiyyətləri mümtaz edən xarakter keyfiyyətlərini bugünümüzə daşımaq və onları mümtaz qılan özəllikləri uşaqlarımıza qazandırmaq tarixə düşəcək nəsillər yetişdirmə xüsusunda mühüm addım atmaq deməkdir. Əks təqdirdə kapitalizmin çarxlarında şöhrət olma, tez varlanma, ekoizm, yüksəlmək üçün başqalarından istifadə etmək, zəhmət çəkmədən qazanmaq, zövq və əyləncə mərkəzli yaşamaq kimi qəribə bir həyat fəlsəfəsinə məruz qalan övladlarımızın xarakter inkişafında da problemlər baş qaldıracaqdır. Sosial məsuliyyətlərdən uzaqlaşaraq ekoistləşmək də, tarixin insana yüklədiyi missiyadan uzaqlaşmaqdır. Bir millətin gələcəyini görmək üçün onların gənlərinə baxmaq kifayətdir demislər. Bu gün gələcəyimizi necə görmək istəyirik sə gənclərimizi də o istiqamətdə yetişdirməliyik.

Doğruluq, çalışqanlıq, fədakarlıq, cəsa-

Yenidən Mövlana Cəlaləddin Rumi, Əhməd Yəsəvi, Yunus Əmrə, Füzuli kimi könül sultanlarının nəsihətlərinə qulaq asmaq lazımdır. Onların ruhlara həyat verən nəfəslərindən istifadə etməliyik. Çünkü cəmiyyətlər kitabxanaların tozlu rəflərində qalmış quru məlumatların və alımların ruhuyla xoşbəxtliyə qovuşa bilməz.

rət, yardımlaşma, sədaqət, ədalətli olmaq, ədəbli olmaq, məsuliyyət şüuruna sahib olmaq, güvənilən biri olmaq kimi yüksək keyfiyyətlər mənbəyi olan tariximizlə, dəyərlərimizlə və qəhrəmanlarımızla yenidən tanış olmalıyıq.

Bu mənada Yunus Əmrəni və onun sevgi seli halına çevrilmiş insana olan hörmət və sevgisini, eşq şairi Füzulini unutmamaq, anlamamaq və yaşatmaq lazımdır.

Bunun üçün yenidən Mövlana Cəlaləddin Rumi, Əhməd Yəsəvi, Yunus Əmrə, Füzuli kimi könül sultanlarının nəsihətlərinə qulaq asmaq lazımdır. Onların ruhlara həyat verən nəfəslərindən istifadə etməliyik. Çünkü cəmiyyətlər kitabxanaların tozlu rəflərində qalmış quru məlumatların və alımların ruhuyla xoşbəxtliyə qovuşa bilməz. Onları həqiqi xoşbəxtliyə çatdıracaq, insanlığa və yaradılmışlara sevgi və məhəbbətlə baxa biləcək Yunus Əmrə və Füzuli timsalındaki sevgi dolu ruhdur.

Ahmet TECİM

MƏDƏNİYYƏTİMİZİN ULU ÇINARLARI

Həyatın və kainatın özəyi insan, insanın da özəyi sevgidir. İnsanı digər varlıqlardan ayıran ən mühüm xüsus onun sevməyə və sevilməyə meyilli bir ürəyinin olmasıdır. Kainatda hər şey insan üçün yaradılmışdır. Bütün heyvanlar və məxluqatın yaradılış qayəsi insan oğlunun dünyada daha yaxşı bir həyat sürməsi üçündür. Bununla bağlı yüzlərlə misal vermək olar.

Əcəba, bu qədər nemətə qovuşan insan bunun fərqindədirmi? Əcəba, ona bağışlanan bu qədər lütfərin sirlinə və hikmətinə vaqif ola bilmisdirmi? Bunun sırrindən agah olmaq sevməklə başlar. Əgər insanın ürəyində “sevgi toxumları” varsa həyatı sevər, özü ilə barışq yaşıyar, bütün məxluqatı sevər. Əgər ürəyində sevgi tumurcuqları yoxdurşa bütün bu sevgilərdən məhrum qalar. Özünə, cəmiyyətə və bütün dünyaya nifrət edər, Yaradana qarşı asi olar.

Dünya qurulandan bəri tarix boyunca saysız mədəniyyətlər var olmuşdur. Nə

təsadüfdür ki, bu mədəniyyətlərin bir çoxunun təməlində savaş və qovğa olmuşdur. Bizim mədəniyyətimizsə təməlində daima “sevgi” olmuşdur. Bizim sahib olduğumuz mədəniyyət şəfqət, mərhəmət və məhəbbət mərkəzli bir mədəniyyət olmuşdur. Hətta bu şəfqət və mərhəmət sadəcə insanları deyil, bütün məxluqatı əhatə etmişdir. Büyük şair Yunus Əmrənin “Yaradılanı sevəriz Yaradandan ötürü” sözü bunu necə də gözəl ifadə edir.

Mədəniyyətimizin şəfqət, mərhəmət və məhəbbət aşlayan ruhu tarix boyunca bütün dünyaya ulu çinarlar yetişdirib hədiyyə etmişdir. Bunlardan biri XIII əsrə Anadolu torpaqlarında yaşayan Yunus Əmrə, digəri isə qədim Azərbaycan torpaqlarında yaşayan Məhəmməd Füzulidir.

Yunus Əmrə türk insanların İslama baxışını, türk dilinin bütün sadəlik və gözəlliyi ilə ortaya qoyan, sevgini fəlsəfə halına gətirmiş örnek bir insandır. Yunus Əmrə şeirləri ilə Türk mədəniyyətinin for-

*Yenidən Xoca Əhməd Yəsəvi,
Mövlana, Nəsrəddin Tusi, Hacı
Bektaş Vəli, Yunus Əmrə, Füzuli,
Yəhya Şirvani, Əziz Mahmud
Hüdayi, Somuncu Baba, Şəms
Təbrizi, Nizami kimi Haqq
dostlarının ibrətli və hikmətli
nəsihətlərinə, şəfqət və sevgi dolu
həyat fəlsəfələrinə könül verməli,
ruhani nəfəslərindən istifadə
etməliyik.*

malaşmasına böyük təkan vermiş bir könül insanıdır. Yunus İslamin səbir, qənaət, co-mərdlik, yaxşılıq, fəzilət dəyərlərini mənimseməyi təlqin edir. Yunusun sənət anlayışı dini və milli dəyərlərdən bəhs edən misralarında özünü göstərir.

Məhəmməd Füzuli isə bütün zamanların ən böyük eşq şairidir. Elm və irfandakı üstün səviyyəsinə görə müasirləri ona "Mövlana Füzuli" demişlər. Füzulinin demək olar ki, hər əsərinə əhli-beyt məhəbbətinin tərənnümü hakimdir. Füzuli ilham, elm və eşqin birləşdiyi üstün bir sənət tərkibində dahiləşmişdir. Füzuli ilahi həqiqət və sirləri açıqlamaqla yanaşı Allahın eşq qaynağı olan vəsflərini anlatmaq və Ona vasil olmaq yolunda Məcnun kimi dua və niyaz halında bir qulluğu ifadə edir.

Vəfatlarından əsrlər keçməsinə baxma-yaraq hər iki dahi hələ də çağımıza işıq saçmağa davam etməkdədir. Hər ikisi də "ölmədən əvvəl ölenlər" karvanına qoşulmaq surətiylə dünya həyatını qərib bir yolcu kimi yaşamış və ölümsüzlük iksirini içərək könüllərdə taxt qurmuşdur.

Mədəniyyətimizin yetişdirdiyi Yunus Əmrə, Məhəmməd Füzuli kimi şairlər, elm əhli, incəsənət xadimləri və könül dünyamızın ulduzları bu sonsuz səmamızı aydınlatmış və bütün cəmiyyəti ulu bir çinar kimi kölgəsində kölgələndirmişdir. Bu ulular insan ruhunun dərinliklərinə nüfuz etmiş, in-

sanın iç üzünü gerçək kimliyi ilə müşahidə etmiş, yaralı könüllərə məlhəm olmuşlar.

Bəzi əsrlərdə yaşanan siyasi, iqtisadi və mənəvi problemlər, zaman-zaman baş verən düşmən işgalları ilə cəmiyyət böhrana sürükləndiyi zaman bu könül insanların topluma ilham verməsi ilə özünə gəlmişdir. Yolumuzu aydınlaşdan bu mənəvi çırqlar Türk-Islam Mədəniyyətinin abidələri olmuşlar.

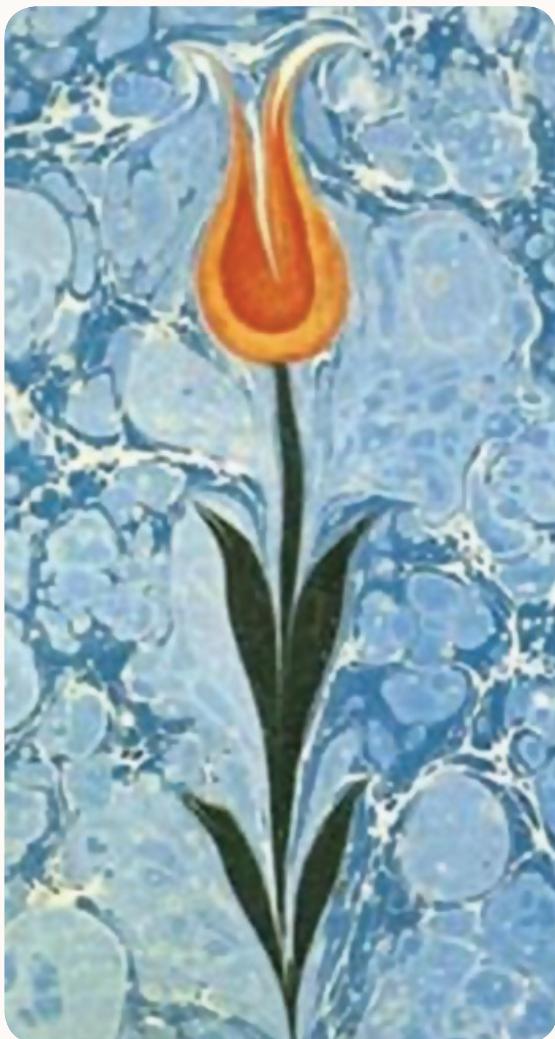
Bu gün qoca dünya toz buludları içərisindədir. Sağlıq və acliq problemlərindən ölon uşaqların səsi terror və müharibələrdə ölon minlərlə insanın səsinə qarışmışdır.

Böyük və köklü bir mədəniyyətin varisləri olaraq bizlər bu dönyanın təmizlənməsi üçün bir yol tapmalıyq. Bütün cəmiyyətə, bütün dünyaya mədəniyyətimizin genlərində olan şəfqət, mərhəmət və məhəbbət tumurcuqları ekə bilməliyik.

Bunun üçün yenidən Xoca Əhməd Yəsəvi, Mövlana, Nəsrəddin Tusi, Hacı Bektaş Vəli, Yunus Əmrə, Füzuli, Yəhya Şirvani, Əziz Mahmud Hüdayi, Somuncu Baba, Şəms Təbrizi, Nizami kimi Haqq dostlarının iibrətli və hikmətli nəsihətlərinə, şəfqət və sevgi dolu həyat fəlsəfələrinə könül verməli, ruhani nəfəslərindən istifadə etməliyik. Türk dünyasının dahi liderlərindən olan ümummilli lider mərhum Heydər Əliyevin "Biz Azərbaycanda öz milli-mənəvi dəyərlərimizə söykənərək eyni zamanda xalqımızın elminin, mədəniyyətinin inkişafına; milli-mənəvi, ümumbeşəri dəyərlərin zənginləşməsinə və vəhdətinə xüsusi əhəmiyyət veririk" sözleri hər birimizin yoluna işıq olmalıdır.

Tarix səmamızda hər biri bir ulduz olan mədəniyyətimizin ulu çinarlarından, onların könül işıqlarından önumüzdəki yüzillilikdə kifayət qədər istifadə etmək və onları gənc nəsillərlə qovuşdurmaq hər birimizin ən mühüm vəzifəsi olmalıdır.

ÇALABIM BİR ŞAR YARATMIŞ

*İnsan görünüş etibarilə qəlibdir.
Həqiqətdə isə qəlbən ibarətdir.
Yalnız qəlibini doyduran nəfsinə
xidmət edər. Qəlbin qidasını
verənsə ruhunu gücləndirər.
Kamilliya çatan qəlb ruhdan
ibarətdir.*

İnsani-kamillər güzgü kimidir. Baxığınız zaman özünü görərsiniz. Nöqsanlarınız, kobudluqlarınız, pis cəhətləriniz bir-bir ortaya çıxar, əgər güzgüün qarşısında durmağa davam etsəniz. Və güzgüyə baxan hər kəs özünü düzəltməyə başlar. Görəsən hər səhər qarşısına keçdiyimiz güzgülərə baxaraq qəlibimizi düzəldərkən qəlbimizi düzəldəcək bir güzgüyə nə qədər baxırıq? Saçımızı və qiyafətimizi düzəltmək qədər asan deyil qəlbimizin kirlərini təmizləmək. Qəlbdə nə olmalı, nə olmamalıdır?

Fateh Sultan Mehmedin ustası Ağşəm-səddini yetişdirən Hacı Bayram Vəlinin bir şeirindən yola çıxaraq birlikdə baxaq qəllərimizə.

Çalabım bir şar yaratmış iki cahan arəsində.

Baxacaq didar görünür ol şarın kənarəsində.

“Çalab” kəlməsi türk dilində Allah mənasına gelir. Çalab kəlməsindən törəmiş olan “Çələbi” də “Allah adımı” deməkdir. Allah adamlarının, yəni könül ərlərinin nəzakətli, kübar və zərif olması səbəbiylə bu insanlara da **çələbi** deyilmişdir.

“Şar” sözü türkçədir. Şəhər mənasında işlənmişdir. Fars dilində işlənən şəhristan bu sözlə eynidir. Burada “şar”dan murad qəlb, yəni könüldür və hər insanda bir dənə yaradılmışdır.¹

Qəlb axirət həyatının yeganə sərmayəsidir. Bu həqiqəti ifadə edən “O gün ki, nə mal fayda verər, nə də övladlar. Yalnız səlim bir qəlb ilə gələnlər xaric” ayəsini Yenişehirdən olan Avni Bey belə dilə gətirir:

“Sanma ey Hacə ki səndən zəru-sim istərlər

Yövəmə lə yənfəuda qəlbi-səlim istərlər”

İki cahandan məqsəd İsmail Haqqı Bursəviyə görə aləmi-əcsami-suflı və aləmi-ərvahı-ülvidir.² Aləmi-ərvah baqi, aləmi-əcsam isə fanidir. Qəlb iki tərəflidir. Biriylə qeyb digəri ilə şəhadət aləminə yönəlir. Qəlbin kamalı elmi-billah, yəni Allahı bilməkdir. İnsanın kamilliyyi qəlbin kamilliyyinə bağlıdır. Qəlbi kamil olana insani-kamil deyilir. Gözəl danişana yaxşı natiq, gözəl yazı yazana sərrast qələm sahibi deyilir. Ancaq bunlar cüzlərin kamilliyyinə dəlalət edir. Bir bütün halında insanın kamilliyyinə dəlalət isə qəlbin kamiliyyidir.

İki cahandan məqsəd məşriq və məğrib olaraq da şərh edilmişdir. Bu yönüylə Kəbə yer kürəsinin ortası olduğu kimi eynilə vücud aləminin Kəbəsi olan qəlb də məşriq və məğrib kimi ruh ilə cəsədin arasındadır. Qəlb bu ikisinin tam ortasındadır.

İnsan görünüş etibarilə qəlibdir. Həqiqətdə isə qəlbən ibarətdir. Yalnız qəlibini doyduran nəfsinə xidmət edər. Qəlbin qidasını verənsə ruhunu gücləndirər. Kamilliyyə çatan qəlb ruhdan ibarətdir.

Qəlb şəhri-dil, yəni könül şəhəridir. Könül ilahi təcəlligahdır. “Yerə-göyə sığmadım, lakin bir mömin qulunun qəlbinə sığdım.”³ Şəklindəki qüdsi-hədis buna işarədir.

Qəlb ilə Kəbə bu mənada bir-birinə bənzəyir. Kəbə üçün beytullah (Allahın evi) deyildiyi kimi, iman ilə qəlbin sahibinin Allah olması haliyla qəlb də bir növ Beytullah olaraq əsl Kəbə sayılmışdır. Yunus Əmrə deyir:

*Ararsan Mövləni könlündə ara
Məkkədə, Qüdsdə, Həcdə deyildir.*

Didar görmək mənasına gəlməklə birlikdə üzün görünən qismi mənasında işlənmişdir. Hz. Mövlana “insan gözdür” deyir. İnsan qəlbinin açılmış şəkli üz,

üzün yumurlanmış şəkli qəlb olaraq görülmüşdür. Üzün xülasəsi isə göz olaraq qəbul edilmişdir. Göz özünü görməz və bu münasibətlə də qüsurunu bilməz. Baş-qalarını gördüyü üçün elə hey onların qüsurlarına ilişib qalar. Belə olan halda özünü görmək üçün başdakı gözü yumub qəlb gözünü açmaq lazımdır.

Ru'yət mərifətdən daha əfzəl sayılmış və məqsədi-əqsa olaraq qəbul edilmişdir. Ru'yət bu dünyada sifətin təcəllisi olaraq gerçəkləşdiyi kimi həqiqi ru'yət cənnətdə Cəmalullahı seyr olacaqdır. “O gün bəzi üzlər vardır ki, Rəblərinə baxıb parıldayıcaqdır.”⁴ ayəsi buna dəlalət edir. Didar eyni zamanda “sevgili” mənasına da gəlir və təsəvvüfi düşüncədə sevgiliidən məqsəd mütləq mənada “Allah” və Allahın kainatdakı təcəlliləridir.⁵

Bir kitabullahi-azamdır sərasər kainat

Hansi hərfi yoxlaşan, mənasi həp Allah çıxar.

Kənarədən məqsəd qəlbin hər tərəfində deməkdir. Qəlbin tamamən Allahı anmaqdan uzaqlaşdıracaq və ya qəflətə düşürəcək maneələrdən tamamən təmizlənməsidir.

Eye Könül!

Bir güzgünen qarşısına keç görək nə qədər dayana bilirsən utanmadan?

Qəlbinin ucqar guşələrində, arxa küçələrində kimlər dolaşmaqdadır, ona bax.

Unutmadan və utanmadan dayanmağa çalış güzgü qarşısında.

Məhşər güzgüsüylə üzləşmədən əvvəl.

1. Allah heç kimin sinəsində iki qəlb yaratmamışdır (el-Əhzab, 4)

2. Bursəvi, İsmail Haqqı, Şərhi-Əbyati Hacı Bayram-ı Veli, Süleymaniyyə Kitabxanası, Əsad Ef., No:1521.Vr. 2b

3. əl-Acluni,Kəşful-Xafa, Qahirə, c. II, s.100

4. əl-Qiyamə, 22-23

5. Əşrəfoğlu Ruminin “Ey Allahım, məni səndən ayırmə / Məni sənin didarından ayırmə” şeiri buna işarə edir.

HƏYATI CƏNNƏTƏ ÇEVİRƏN TƏKAN AYLARI

Vərdişlər və cəmiyyət insanı iradəsinin xaricinə sürükləyir. İnsan nəfsini seçdiyi yola gətirə bilmir. Özü ilə ixtilafa düşən insan narahat olur. Daha çox zahiri dünyasiyla məşgül olan insan daxili dünyasına baxmağa vaxt tapmır. Sonra da narahatlığının səbəbini müxtəlif yerlərdə axtarır.

Bir növ yuxu olan qəflət adlı bəla insanları əsl yaradılış qayəsindən uzaqlaşdırır. Məhz belə bir zamanda hər hansı bir səbəb olmalıdır ki, insan da ondan təkan alaraq həyatını cənnətə çevirirsə... Cəsədinin yaradıldığı torpaqdan başını qaldırsın... Ruhunun üfürüldüyü ruhani aləmlərə baxsın... Baxsın ki, həqiqətləri görə bilsin... Görsün ki, ömür su kimi axıb gedir.

Heç düşündükmü, qoparılan hər təqvim səhifəsi yeni bir günün gəlışindən xəbər verirkən, bizdəki yenilik nədir? Hər təqvim səhifəsi ömrümüzdən bir günü də geridə qoymurmu? Bu həyat boş yerəmi

axıb gedir? Hər şeyə dəyər verən insan özünə nə qədər dəyər verir?

“Tərəzi özünü çəkə bilməz” deyirlər. Göz də özünü görə bilməzmiş. Özünü görə bilmək üçün ürək lazımdır. Müüm olan insanın özünü tanıya bilməsidir. Özünü tanıya bilməlidir ki, Rəbbini də tanısın.

Məhz özümüzü tanıya bilmək üçün yeni bir mövsümün ərəfəsindəyik. Hər il təkrar olunan böyük bir imkan, qiymətli bir fürsət və el arasında “üç aylar” kimi məşhur olan Rəcəb, Şaban və Ramazan ayları yaxınlaşır. “Üç aylar” Uca Allahın ruhumuza ikram etdiyi fəzilətli və feyzli bir zaman kəsiyidir. Mənəvi hesabat mövsümüdür. Müasirləşən dünyanın insanı özündən uzaqlaşdırduğu bir zamannda yenidən özünə qayıdış, özünə baxış mövsümüdür. Mələki olduğu qədər şeytani xislətlərə də sahib olan, günah işləməyə meyilli insanın günahlardan təmizlənməsi üçün böyük bir fürsətdir.

Haqq dostlarından biri buyurur ki: “Rəcəb əkmək, Şaban becərmək, Ramazan isə məhsul götürmək ayıdır.” Əgər ili bir ağac olaraq təsəvvür etsək, Rəcəb o ağacın yarpaqları, Şaban çiçəkləri, Ramazan isə yetişmiş meyvələridir. Meyvələrin çürük olması isə bağbanın boş yerə zəhmət çekməsi deməkdir. Axırətdə əməllərin çürük çıxması isə ömrün hədər olmasıdır. Ona görə də bu aylar insana durub düşünmək, axıb gedən zamanın dəyərini idrak etmək və daha yaxşı dəyərləndirmək üçün verilən möhlət aylarıdır.

Axı insan ehtiyatlı bir varlıqdır. Sabahını düşünür, həm də çox dəqiq hesablarla... Çünkü bu bir ağıl işidir. Daha az qazanchı olanla, daha çox qazanchı olanı hesab edər ağıllı adam. “Üç ayları” fürsət bilib beş günlük dünya həyatı üçün min bir təlaş içində olan insan əbədi həyatını da bir düşünsün. Borclu olduğu qulluq vəzifəsini yerinə yetirə bilirmi? Ümmətinə təşnə olan Peyğəmbərin izindən gedə bilirmi? Müttəqilərə hidayət rəhbəri olan Qurani-Kərimin əmr və qadağalarına riayət edə bilirmi? Allahın nemətlərini yediyi halda, şükrünü edə bilirmi? Şübhəsiz ən qəddar düşməni olan şeytana iman gücüylə qarşı gələ bilirmi? Ölümün haqqı olduğunu bilib özünü ölümə hazırlayırmı? Cənnəti qazanacaq əməllər işləyirmi? Cəhənnə-

*Unutmamalıçıq ki, gedişimiz
dönlüşümüzün xəritəsidir. İnsan bu
dünyada necə yaşayarsa, qiyamət
günündə Allahın hüzuruna dünyada
islədikləriylə birlikdə çıxar.*

mə aparacaq pisliklərdən uzaq dura bılır mi?

Bəli, “üç aylar”ı fürsət bilən hər bir insan bu sualları öz-özünə verməlidir. Hər an günah ləkələri ilə kirlənən dodaqlarını duaya, könlünü uca dərgaha yönəltməlidir. Həyat dəftərinə xeyirlərin yazılımasına, xətaların bağışlanmasına, savabların qazanılmasına səbəb olan “üç aylar” nemətini layiqiylə dəyərləndirmək ondan sonrakı aylar içində də həyatımızı doğru istiqamətləndirməyə kömək edəcəkdir.

Unutmamalıçıq ki, gedişimiz dönüsümüzün xəritəsidir. İnsan bu dünyada necə yaşayarsa, qiyamət günündə Allahın hüzuruna dünyada islədikləriylə birlikdə çıxar. Uca Allah buyurur: “**Ey iman gətirənlər! Allahdan qorxun! Hər kəs sabah üçün nə etdiyinə** (axırət üçün özünə nə hazırladığını) **nəzər salsın. Allahdan qorxun. Həqiqətən, Allah etdiklərinizdən xəbərdardır!**” (əl-Həşr, 18)

NƏ SÖYLƏRLƏR, NƏ BİR XƏBƏR VERƏRLƏR!

Yunus ƏMRƏ

Yalançı dünyaya qonub köçənlər,
Nə söylərlər, nə bir xəbər verərlər!..
Üzərində dürlü otlar bitənlər,
Nə söylərlər, nə bir xəbər verərlər!..

Kiminin başında bitər ağaclar,
Kiminin başında saralır otlar,
Kimi məsum, kimi gözəl igidlər
Nə söylərlər, nə bir xəbər verərlər!..

Torpağa qərq olmuş nazik tənləri,
Söyləmədən qalmış dadlı dilləri,
Gəlin duadan unutman bunları
Nə söylərlər, nə bir xəbər verərlər!..

Kimisi dördündə, kimi beşində,
Kimisinin tacı yoxdur başında,
Kimi altı, kimi yeddi yaşında,
Nə söylərlər, nə bir xəbər verərlər!..

Kimi bəzirgan, kimisi hoca,
Əcəl şərbətini içmək də güc a!
Kimi ağ saqqallı, kimi pir qoca
Nə söylərlər, nə bir xəbər verərlər!..

Yunus der ki, gör təqdirin işləri
Tökülmüşdür kirpikləri qaşları
Başları ucunda heca daşları
Nə söylərlər, nə bir xəbər verərlər!..

ÜÇ AYLAR

“Allah-Təala rəhmətiylə Şaban ayının on beşinci gecəsi dünya səmasına təcəlli edər və Kəlb qəbiləsinin qoyunlarının tüklərinin sayından çox insanı bağışlayar.” (Tirmizi, Savm 8)

İslam mədəniyyətində özünəməxsusluğunu ilə seçilən “Üç aylar” geniş xalq kütləsi tərəfindən xüsusi əhəmiyyət göstərilərək müəyyən ibadətlərlə əhya edilir. Buna baxmayaraq üç aylarla bağlı bəzi mübahisələr hələ də davam etməkdədir. Günüümüzdə, “üç aylar”ın bidət olduğunu ifadə edənlər olduğu kimi, bu aylara həddindən artıq dəyər verərək ifrad dərəcəsində önəm verənlər də mövcuddur.

Bu qısa yazımızda heç bir tərəfin təsirində qalmadan Kitab və Sünənə çərçivəsində mövzuya aydınlıq qazandırmağa və bu aylardakı müəyyən günlərə həsr edilmiş

ibadətlərin mənbələrdə yer alıb olmadığını qeyd etməyə çalışacağıq.

Sözü gedən “üç aylar” Rəcəb, Şaban və Ramazan aylarıdır. Ramazan ayının içindəki oruc ibadəti, qədr gecəsi və təravih namazı ilə qazandığı müqəddəs və mübarəkliyi hər kəs tərəfindən qəbul edilir və bu barədə heç bir ixtilafa təsadüf edilmir. Məhz buna görə də Ramazan ayının ayrıca incələnməsinə ehtiyac yoxdur.

Rəcəb ayı

Rəcəb ayı İslam dini gəlmədən əvvəl də xalq arasında hörmət və ehtiram göstərilən aylardan idi. Bu ayda qəbilələr arasında savaş, soyğun və digər cinayətlər işlənməzdidi. İslamin gəlməsiylə də

Rəcəb ayı özünəməxsus ehtirama layiq görülmüş və haram aylardan qəbul edilmişdir. Həzrət Peygəmbər bu ayın haram aylardan olduğunu bir hədisində belə ifadə etmişdir: “... il on iki aydır. Bunlardan dördü haram aylardır. Üçü arxa-arxaya gəlir. Bunlar Zilqədə, Zilhiccə və Məhərrəm aylarıdır. Dördüncüsü də Cəmadiyəl-axır ilə Şaban ayı arasındaki Rəcəb ayıdır. (Buxari Təfsir, 9).

Müfəssirlərə görə haram ayların Quranda qeyd edilməsi Allahın onlara verdiyi xüsusi təzim və dəyərin isbatıdır. Hər nə qədər zülm etmək bütün aylarda haram isə də, bu aylarda zülm etməyin günahı qat-qat coxdur. Əlbəttə ki, bu aylarda sa-

leh əməl işləməyin savabı da qat-qat artdır. Neticə etibarilə ayələrdə (əl-Bəqərə 217, ət-Tövbə 36) haram aylara hörmət göstərmək və bu aylarda günah işləməməyə səy göstərmək tələb olunur.

Peyğəmbər əleyhissalamın Allahla görüşdüyü Merac hadisəsinin də bu ayda olması ona başqa bir dəyər qazandırır. İslam alimlərindən Ləknəvi Rəcəb ayının 27-ci gecəsi olaraq qəbul edilən Merac gecəsini çox ibadət edərək əhya etməyin müstəhəb olduğunu ifadə edir. Bu gecəni hər kəs istədiyi şəkildə əhya edə bilər. Ayrıca, mübarək Ramazan ayına mənəvi hazırlıq da əsasən bu aydan etibarən başlanır. Məhz buna görə də bu ayda Həzrət Peyğəmbər: "Ya Rəbb! Rəcəb və Şabanı bizə mübarək qıl və bizi Ramazana çatdır" deyərək dua edərdi.

Bu aya məxsus mübarək gecələrdə (Rəqaib və Merac gecəsi) Peyğəmbər tərəfindən o günə məxsus hər hansı namazın (Rəqaib namazı Merac namazı kimi) qılındığına səhih mənbələrdə təsadüf etmək çətindir. Ancaq müəyyən qəliblərlə məhdudlaşdırmadan nafilə namaz qılmaq, nafilə oruc tutmaq və s. ibadətlər etmək alimlər tərəfindən müstəhəb qəbul edilərək tövsiyə edilmişdir.

Şaban Ayı

"Üç aylar"dan ikincisi Şaban ayıdır. Bu ayı mübark qılan on beşinci gecəsi olan Bərat gecəsidir. Həzrət Peyğəmbər bu gecənin önəminə belə işaret edir: "Allah-Təala rəhmətiylə Şaban ayının on beşinci gecəsi dünya səmasına təcəlli edər və Kəlb qəbiləsinin qoyunlarının tüklərinin sayından çox insanı bağışlayar." (Tirmizi, Savm 8). Başqa rəvayətlərdə də bu gecə namaz qılıb gündüzünü də orucla keçirmək tövsiyə olunur (bax. İbn Macə, İqamə 191). Alim Ləknəvi: "Hər kəs istərsə bu gecədə namaz qılar, istərsə digər ibadət-

lərlə məşgül ola bilər. Nə qədər və necə qılınacağı hər kəsin istəyinə həvalə edilib. Ancaq bu ibadət şəkli Peyğəmbərin qadağan edib çəkindirdiyi şəkildə olmalı deyil" -deyərək ibadətin mahiyyət və şəklinə açıqlıq qazandırır.

Bəzi alimlərin qiblənin Qüdsdəki Məscidi-Əqsadan Məkkədəki Kəbə istiqamətinə çevrilməsinin də Şaban ayında, Bərat gecəsində meydana gəldiyini qəbul etmələri bu aya ayrı bi önəm qazandırılmışdır. Odur ki, belə gecə və günləri bağışlanması üçün bir vəsilə hesab edərək bol-bol dua, istigfar, zikr və nafilə namaz qılmaqla keçirmək daha məqsədə uyğundur. Həmçinin Peyğəmbər (s.ə.s)-in ən çox nafilə oruc tuttuğu ay məhz Şaban ayıdır.

Neticə etibarilə ifadə edə bilərik ki, bu aylarda və onlardakı mübarək gecələrdə çox ibadətlə məşgül olmanın heç bir zərəri yoxdur. Ancaq bilinməlidir ki, Peyğəmbər (s.ə.s) tərəfindən bu gecələrin hər birinə məxsus qıldıği namaz və ibadət şəkli yoxdur. Hər kəs istədiyi qədər nafilə namaz qila bilər.

Ayrıca, belə gün və gecələrlə əlaqəli hədislərin zəif olduğunu qəbul edərək, əməllərin fəzilətləri ilə əlaqəli zəif hədislə əməl edilə biləcəyini ifadə edən alimlərin görüşünü də məqsədinə uyğun şəkildə anlamaq lazımdır.

Ramazan ayına mənəvi hazırlıq olaraq qəbul edilən mübarək Rəcəb və Şaban ayının xüsusilə də Ramazan ayının Yaradımıza, ailəmizə, uşaqlımıza, vətənimizə və bütün insanlığa qarşı olan vəzifələrimizi bizə xatırlatmasını təmnna edirəm...

Bu üç ayı Allah bizə məqsədinə uyğun şəkildə idrak edib yaşamağı nəsib etsin...

Allahumma bərik lənə fi Racəbə və Şaban və bəlliğnə Ramazan...

DƏYİŞ(MƏ)MƏK

Hər zaman beynimdə cavabsız qalan bu sual məni çox narahat edirdi. Görəsən dünya üzərindəkiləki dəyişdirir, yoxsa üzərin-dəkilər dünyani dəyişdirir? Ancaq zaman-zaman mənə belə aydın oldu ki, dünya elə həmin dünyadır. Əsrlər öncə olan dağlar, ağaclar və otlar bugünkü kimi imiş. Sadəcə insanlar dəyişib və dəyişdirmişlər dəyişilənləri. Bir neçə il bundan əvvəl gördüklərim bu gün bir-birinə uyğun gəlmir nədənsə. Nəinki bir neçə il bundan əvvəl gördüklərim, hətta bu gün gördüyüüm insanlar belə anbaan dəyişir həyatlarında. Acınacaqlı tərəfi orasıdır ki, insanların dəyişərkən itirdikləri qazandıqlarından daha çox olur. Belə ki, dəyişərkən yenilikləri istədiyi halda, yeniliklər arasında müsibətlərə qərq olur insan oğlu. Dəyişikliyi sevməyimiz dəyiş-məyimizə, dəyişkənliyimizə səbəb oldu. İlk dəyişiklikləri əşyalardan və hakimiy-yətlərdən başladıq tariximizdə. Toxa əkin-

çiliyindən xış əkinçiliyinə, ovçuluqdan maldarlığa, quldarlıqdan feodalizmə keç-dik. Sabit həyat modeli insan təbiətinə zidd oldu nədənsə.

Bu dəyişiklikləri ata-babalarımız ondan ötrü etdilər ki, özlərindən sonra gələn nə-və-nəticələri onlar çəkən əziyyəti çək-məsinlər. Yaşadıqları həyat boyunca çox əziyyətlərlə qarşı-qarşıya qaldılar. Ancaq bizim inkişafımıza stimul yarada bildilər ən azından.

Bu gün bir tərəfindən boşalıb, digər tərəfdən dolan bu dünya üzərində bizim varlığımız vacib qılınb Uca Yaradan tə-rəfindən. Bizə əmanət olaraq verilən dün-yaya göz açdığınızdən etibarən, bütün vücudumuzda baş verən gündəlik dəyişikliklər gündəlik həyatımıza da öz təsirini göstərir. Hər gün bir az böyüüb inkişaf edən bir körpə, bir gün iməkləməyə, da-nışmağa və gəzməyə başlayır. İnsan bə-dənində baş verən bu inkişaf nəticəsində meydana gələn dəyişiklik özüylə bərabər

insan bədəninə heç bir mənfi təsir etmir. Çünkü bu nizamı qoyan Uca Yaradan hər şeyi mükəmməl və nöqsansız yaratmışdır. Ətrafımızda var olan varlıqların, o cümlədən güllərin açılıb-solması, ağacların müxtəlif növ meyvə verməsi və başqaşları bizim ətrafımızda baş verən və bizim xeyrimizə olan dəyişikliklərdir. Qeyd etdiyimiz bu dəyişikliklərə insan müdaxiləsi olmadığı və Uca Yaradanın əmrilə həyata keçdiyi üçün heç bir mənfi təsiri yoxdur.

Bu gün müasir dünyamızda həyat tərzimizi rahatlaşdırmaq üçün bir çox elmi və texnoloji kəşflər yolunda bir çox alımlar mübarizə aparır. Demək oları ki, bunların hər birinin müsbət nəticəsi də mövcuddur. Belə ki, insan həyatının ayrılmaz və əsas hissələrindən saylan məişət əşyalarının, o cümlədən avtomobilərin, geniş konstruksiyalı komp yuterlərin inkişaf etdirilməsi, o cümlədən internet dünyasının yaradılması, müasir cəmiyyətimizin tələbatına cavab verir. Hər birimizə məlum olduğu kimi bu kimi texnologiyaların xeyrinin olmasıyla bərabər, zərərli funksiyaları da mövcuddur. Gedilən məsafənin tez bir vaxtda qət edilməsi üçün kəşf edilən sürətli av-

*Bir neçə il bundan əvvəl
gördüklərim bu gün bir-
birinə uyğun gəlmir nədənsə.
Nəinki bir neçə il bundan
əvvəl gördüklərim, hətta bu
gün gördüyüüm insanlar belə
anbaan dəyişir həyatlarında.
Acınacaqlı tərəfi orasıdır ki,
insanların dəyişərkən itirdikləri
qazandıqlarından daha çox olur.*

tomobillər yol qəzalarının çoxalmasına, ofis işlərində həyatımızın ayrılmaz hissəsi halına gəlmiş kompyuterlər insan bədənində mənfi təsirə səbəb olurlar.

Bundan başqa insan oğlunun tibb sahəsində bir çox elmi kəşflərə nail olması insanın həm zahirində, həm də daxili aləmində bir çox dəyişikliklərə səbəb olmuşdur. Öz həyat tərzimizi dəyişdirməklə bərabər Uca Yaradanın yaratdıqlarını da dəyişdirməyə çalışırıq. Qidalandığımız meyvələrdən tərəvəzlərə qədər bütün meyvə tərəvəz məhsullarının genləri dəyişdirilir və süfrəmizə görünüşləri gözəl, dad və tərkibi olamyan bir şey gəlib çıxır. Qidalarımızın tərkibində olan problemlər bədənimizdə öz əksini tapır. Belə geni dəyişdirilmiş qidalarla qidalanan insanların da genlərində problemlərin baş verməsiylə Uca Yaradanın insan oğluna bəxş etdiyi bədən üzərində dəyişiklik etmə hissi də meydana çıxır. Plastik əməliyyat dediyimiz metodla gözəlləşmək məqsədi ilə burunlar qısalır, dərinin rəngi dəyişdirilir, cılız yerlər şışirdilir və s. Ancaq bir neçə il müddət ərzində əməliyyat keçirmiş insanlar bir çox problemlərlə qarşılaşırlar. Bütün bu nəticələri görə-görə bu əməlləri təkrarlamaq ən azından ağılsızlıq deyilmi?

Son olaraq onu qeyd etmək istəyirəm ki, hər zaman nəyisə dəyişdirməyə çalışdıq. Yuxarıda qeyd etdiyimiz və qeyd etməyə imkanımız olmadığı o qədər dəyişikliklər var ki, onları saymaqla qurtarmaq olamaz. Tarix boyunca bu dəyişikliklərin kimlərəsə xeyri, kimlərəsə zərəri oldu. Hər birimiz tarix kitablarını vərəqləsək görərik ki, həqiqətən də hər bir tarixi sivilzasiya özünün ən yüksək inkişaf səviyyəsinə çatdığı zaman məhvə düşər olub. Gəlin elə bir həyat yaşayaq ki, dəyişikliklərdəki inkişaf məhvimizə səbəb olmasın..

YOXSA ÖLƏN MƏNƏM?

Dəvətsiz bir müsafirdir ölüm.
Nə zaman gələcəyinə də özü
qərar verir.

Gəldiyi zaman nə edəcəyinə də. Gəlir,
görüşür və yenə öz qərarı ilə gedir.

Ölüm sözün qurtardığı yerdir. Ölümün
xəbərdarlığı ilə təbəssüm yerini acı bir
baxışa, sevinc yerini kədərə verir. Qəflətən
gəlir ölüm.

Kiminə qorxunc üzlə, kiminə təbəssüm
edərək gəlir.

Kiminə də qucaq açaraq “mən gəldim”
deyir. Səni almağa, Rəfiqi-Əlaya aparmağa
gəldim, -deyir.

Gəldiyi zaman fəryad-fəğan yüksəlir.
Ölən insan mat qalır, danışan insanlar
niyə ağlayır görəsən. Nədən danışırlar.
Soruşmaq istəyir, soruşa bilmir. Danışmaq
istəyir, danışa bilmir. Və öldüyüünü hiss
edir.

Aman, -deyir. Aman! Ölən mənəmmi?
Bu insanlar mənim üçün ağlayırlar?

Uşaqlarım hani?

Qızım, oğlum hani?

Yoldaşım, anam, atam hardadır?

Budur... hamısı ağlayır. Deməli, mən ölmüşəm.

Amma görüləcək çox işimvardı!
Bazar günü uşaqlarla gəzməyə gedəcək-
dik. Bazar ertəsi maaşımı alacaqdım.

Bu ayın axırı tətilə çıxacaqdım...

Amma hələ gənc idim. Heç əlli yaşam
olmamışdım...

Və sonu gəlməyən peşmanlıqlar, “kaş
ki”lər...

Dərviş yaşıl örtüklü tabuta yaxınlaşdı və
əlini xərif şəkildə tabuta vuraraq, Yunusun
bu şeirini piçildədi:

“Yunus öldü deyu sala verilir.

Ölən heyvan imiş aşıqlar ölməz.

Ya Allah, ya Allah, Allah, Allah, Allah.”

Aşıqlar ölməzlər. Onlar vüslətə çatarlar.
Məkan dəyişdirərlər. Ölən bədəndir. Yox
olan sənin etin, sümüyündür. Amma ru-
hun ölməz. Ölməyən ruhunu dünyada ikən
nə ilə bəslədiyin sənin axırətdə necə qar-
şılanacağını müəyyənləşdirir.

Yaşıl örtüklü tabut “ən gözəl nəsihətçi
ölümdür” deyirdi sanki. Üstünə “Hər nəfs
ölümü dadacaqdır. Sonra hər biriniz Al-
lahə döndəriləcəksiniz” ayəsi yazılmışdı.

Həmi fəryad edərkən dərvişin tabutun
icindəkinə söleyəcək sözləri vardi.

Əslində

*Budur, sən ölümlə yeni bir
həyata başlayırsan. Əbədi
bir həyata. Fani həyatında
sənə ayrılan müddəti
doldurdun. Əsl və
əbədi həyata addım
atmaqdasan.
Bundan sonrakı
peşmanlığın nə
sənə, nə də səndən
sonrakılara bir fayda
verməyəcək.*

bunları ona söyləyərkən həm də buraya toplaşan insanlara da nə isə demək istəyirdi. Ölən bir növ dünya məşəqqətindən, günaha batmaqdan xilas olmuşdu. Əslində geridə qalanların ibrət alması daha mühümdü. Tabutun hal dili ilə anlatdıqlarını yüksək səslə orada olan camaata çatdırmaq istəyirdi:

Şair nə gözəl deyir:

Ölüm, son qapıda ölümsə

Hər qapıda ağlayib o qapıda gülümsə.

O qapıda gülə bilməyin sirri bu həyatı necə yaşamağına bağlıdır. Əbədi aləmə köçərkən “Üzü ağ”lardan olmaq istəyirsənsə, bu dünyada da üzü ağ bir həyat yaşamalısan.

Dərviş tabutun içində ona qulaq asan ölüyə nəsihətini davam etdi:

Bunu bil ki, “Ölümün bir dili yoxdur. Lakin o, dərin bir səssizliyə çox qorxunc mənalar sığdırılmışdır.

Həzrət Peyğəmbərin bu hədisini yəqin ki, eşitmisən:

“Sizə iki nəsihətçi buraxdım. Biri susar, digəri danışar. Susan nəsihətçi ölüm, danışan isə Qurani-Kərimdir.”

Ölüm səssiz dərsdir. Həssas insanlara ən səlahiyyətli ağızlardan daha mükəmməl ibrət, aqibət və həqiqət bəyan edər.

Ölümün hürküdücü ağırlığını kəlmələrin zəif ciyni daşıya bilməz. Ölüm qarşısında bütün iqtidarlar sona çatar.

Fani sövdalar, çılgın arzular, zövqü-səfalar və insanları pərişan edən naqis fəlsəfələr ölümün önündə solğun payız yarpaqlarından daha bərbad bir sürünmə ədasi içində aciz qalır.

Məzarlıqlar fani həyatlarını yaşamış atana, oğul-uşaq, dost-tanış, qohum, düşmən ünvanları ilə doludur. Dünya həyatı istər sarayda, istərsə saman üzərində yaşınsın bütün yolların məcburi çıxış yeri qəbirdir. Ondan xilas olacaq nə bir zaman, nə də məkan vardır.¹

Qəlb gözü açıq olan Əbud-Dərda həzətləri bir qəbrin başında durub:

“Ey qəbir! Çölün nə qədər səssiz, amma işin nə dəhşətli qorxularla doludur!..” demiş və hönkür-hönkür ağlamışdır.

Həzrət Peyğəmbər (s.ə.s) buyurmuşdur:

“Ağlı insan ölümü çox düşünən və ona qarşı hazırlığını tamamlamaqla məşğul olan kəsdir...”

Nəfsinə meğlub olan qafıl insanların dünyadakı evləri sanki yaşayan ölülərin ailə qəbiristanlığıdır. Düşünməzlər ki, ölüm nə gec, nə də erkən gəlir. Ancaq və ancaq vaxtında gəlir.

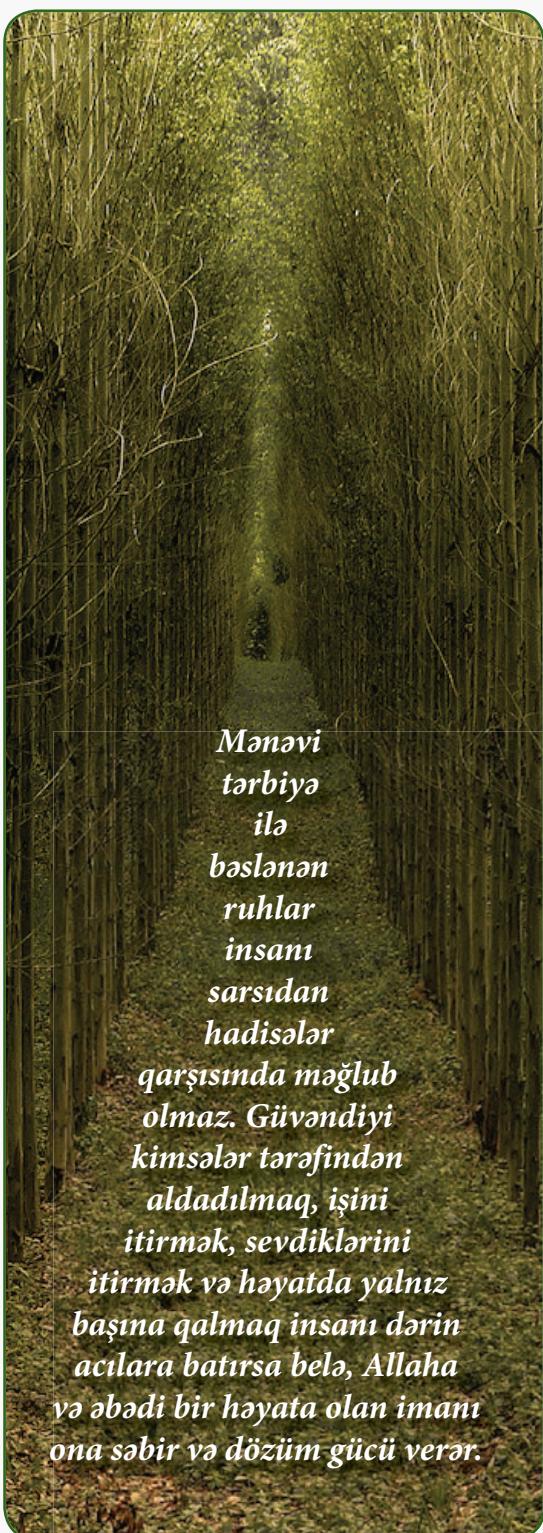
Ölüm dən qaćmaq istəyənlərə Quran belə buyurur:

“(Ya Peyğəmbər!) De: “(Qorxub) qaćdırığınız ölüm sizni mütləq yaxalayacaqdır.”

Budur, sən ölümlə yeni bir həyata başlayırsan. Əbədi bir həyata. Fani həyatında sənə ayrılan müddəti doldurdun. Əsl və əbədi həyata addım atmaqdasan. Bundan sonraki peşmanlığın nə sənə, nə də səndən sonrakılara bir fayda verməyəcək. Artıq hesab günü var və hər fani kimi sən də o hesab gündəndə etdiklərindən və etmədiklərindən sorğu-suall olunacaqsan. Əgər mizanda saleh əməllərin daha ağır gələrsə qurtulanlardan olarsan. Günahların daha ağır gələrsə o zaman Allahın mərhəmətindən başqa çarən yoxdur. Sən gedirsin. Bədənin torpağa qoyacaqlar. Torpaq sənin əslindir. Ondan yaradıldın, ona gedəcəksən. Bədənin torpaqda yox olacaq, amma ruhun hesab gününü gözləyəcək. Bu gözləmə müddətində görəcəklərin əmələrinin əvəzi olacaq. Və hesab günü etdiklərin bir-bir önünə qoyulacaq. Kimə nə etmisən, kimin haqqında nə düşünüsən - hər şey. Gizli və aşkar işlərin. Bilərək və ya bilməyərək etdiyin hər şey ən xirdalıqlarına qədər səndən soruşulacaq. İnşallah imtahanın asan, hesabın qısa olar.

1. Osman Nuri Topbaş, Altınoluk jurnalı, 1998, Noyabr – Sayı, 153 “Həyat və Ölüm” məqaləsi
2. əl-Cumuə, 8

ÖVLADIMIZIN GƏLƏCƏYİ

Övladımızın yaxşı bir məslək sahibi olması üçün hər fədakarlıq qatlanırıq. “İki günlük dünya” sözü dilimizdən düşməsə belə, aman balam xoşbəxt olsun deyə hər çətinliyi gözə alırıq.

Əslində isə gələcək bitib-tükənməyəcək sonsuz həyatdır. İndi özümüzə sual verək: Bizdən əvvəl və ya sonra sonsuzluq aləminə köçəcək olan övladlarımızın oradakı gələcəyini də eyni həssaslıqla düşünürük-mü?

ÖVLADIM CƏNNƏTDƏDİRMI?

Harisə bin Süraqa Bədir savaşında ön sıralarda olan bir gənc idi. Peyğəmbərimizə xidmət edən Ənəsin bibisi oğluydu. Quyudan su çəkərkən düşmən tərəfindən atılan bir oxla şəhid oldu. Döyüşdən sonra qazılər Mədinəyə qayıdanda anası Rəsuli-Əkrəm-in hüzuruna çıxdı:

“-Ya Rəsulallah! Harisəni nə qədər sevdiyimi bilişən. Əgər o, cənnətdədirse səbir edib mükafatını Allahdan gözləyəcəyəm. Yox əgər cənnətdə deyilsə, onun üçün var gücümlə ağlayacağam” -dedi.

Rəsuli-Əkrəm bu dərdli anaya:

“-Ey Ümmü Harisə! Axırətdə bir deyil bir çox cənnət vardır. Sənin oğlun onların ən əlasında, Firdovs cənnətindədir” -buyurdu (Buxari). Yeganə övladının əbədi səadəti qazandığını öyrənən dərdli ana bütün acılarını unutdu.

Bir ata-ana Ümmü Harisə kimi övladının həqiqi gələcəyini düşünməlidir. Dünyada onun ən yaxşı fakültəni qazanmasını istəməsindən daha çox axırətdə cənnəti-əlanı qazanmasını arzu etməli və bunun üçün əlindən gələni əsirgəməməlidir.

Bir insan göz bəbəyi olan övladını cəhənnəm odunu olmaqdan qurtarmaq üçün

əlindən gələni etmişsə, ona ən böyük yaxşılığı etmişdir. Başqa bir ifadə ilə, bir insan övladının yaxşı bir müsəlman olaraq yaşayıb ölməsini təmin etməyə çalışmışsa, ona ən üstün, ən dəyərli gələcəyi hazırlamışdır.

ƏN DƏYƏRLİ HƏDİYYƏ

Övladlarımıza ən yaxşı gələcəyi hazırlamaq onları İslam tərbiyəsi ilə yetişdirmək mümkündür. Çünkü Əzziz Peyğəmbərimizin buyurduğu kimi, “*Heç bir ata-ana övladına İslam ədəbindən daha dəyərli bir hədiyyə verə bilməz*” (Tirmizi).

Bu gün İslamiyyətdən əvvəlki qaranlıq dövrdə edildiyi kimi uşaqları diri-dirı torpağa basdırma adəti qalmamışdır; amma onların ruhlarını ac qoyma və beləcə onları layiq olmadıqları bir ölümün qucağına atmaq adəti davam etməktədir.

Əcəba, övladını ən yaxşı məktəblərdə (kurslarda) oxudan və onları yaxşı bir vəzifə (iş) sahibi edən ata-ana, onu həyatın acı və əzici firtinalarına qarşı da qorumuş olurmu? İnsanı çarəsiz, müdafiəsiz, gücsüz və dayaqsız qoyan fəlakətlər və zərbələr qarşısında nəyə sarılıraq ayaqda qala biləcəyini də öyrətmiş olurmu?

İnsanın ruhunu alt-üst edə biləcək hadisələr qarşısında ona dözüm və müqavimət gücü verən din duyusudur. Hər şeyin Allahdan gəldiyini, O istəmədən heç bir şeyin olmayacağıni bilmək, hər an uca bir qüdrətin onu görüb qoruduğunu hiss etmək insana yaşamaq əzmi verir.

Mənəvi tərbiyə ilə bəslənən ruhlar insanı sarsıdan hadisələr qarşısında məğlub olmaz. GÜVƏNDİYİ KİMSƏLƏR TƏRƏFINDƏN ALDADILMAQ, İŞİNİ ITİRMƏK, SEVDİKLƏRİNİ ITİRMƏK VƏ HƏYATDA YALNIZ BAŞINA QALMAQ İNSANI DƏRİN ACILARA BATIRSA BELƏ, ALLAH A VƏ ƏBƏDİ BİR HƏYATA OLAN İMANI ONA SƏBİR VƏ DÖZÜM GÜCÜ VERƏR.

Həyat bu dünyadan ibarət olmadığı kimi, fəlakətlər də dünyada başa gələnlərdən ibarət deyildir. Ən böyük yox-

sulluq “uşaqların belə saçlarını ağardan” (əl-Müzzəmmil 17) o hesab gündündə əli-boş qalmaqdır. Ən böyük dərdimiz övladlarımızın axirət həyatında yaxşı bir yeri qazanmalarını təmin etmək olmalıdır. Çünkü orada insanı gözləyən acılar, fəlakətlər, dünyadakı bədbəxtliklərlə müqayisə edilməyəcək qədər qorxuncdur.

Elə bu səbəblə övladlarımızi yaxşı bir müsəlman olaraq yetişdirmək, dünyada xoşbəxt, axirətdə bəxtiyar olmalarını təmin etmək ən əhəmiyyətli məsələmizdir. Övladlarımızi bu səadətdən məhrum etmək onları öz əllərimizlə cəhənnəmə atmaqdan fərqlənmir.

Uşaqlara din tərbiyəsi verən məktəblərin olmaması (və ya kifayət qədər olmaması) ata-anaları onlara dirlərini öyrətmə məsuliyyətindən azad etməz. Onları daha yaxşı məktəblərdə oxudaraq dünyada xoşbəxt etməyin yolunu tapanlar, övladlarını yaxşı bir müsəlman olaraq yetişdirməyin də yolunu tapmaq məcburiyyətindədirler.

Gələcəyin iki günlük dünya ilə məhdud olmadığını inanan və övladlarını həqiqətən sevən ata-analar hansı şərtlərdə olursa-olsun onları Allah, Peyğəmbər sevgisiylə bəzəməlidirlər. Övladım yaxşı iş sahibi olsun deyə xəyal qurub, bu amalla onların yetişməsini təmin edən ata-ana övladının mənəvi saflığını unutmamalı, bu yoldabığanə qalmamalıdır. Unutmamalıq ki, hesab günü bizə əmanət edilən övladlarımızi necə yetişdirdiyimizdən hesaba çəkiləcəyik. Bu dünya fanidir. Əbədi dünyamız axirətdir. Övladımızın o dünyasını da fikirləşməli ona daha çox əhəmiyyət verməliyik. Hesabını alnıaçıq verə biləcəyimiz bir övlad yetişdirməliyik. Çünkü bir ata-ananın övladına verə biləcəyi ən önəmli miras onu din, Quran əxlaqı ilə yetişdirməkdir. Məhz bu zaman ata-analar əsas vəzifəsini ifa etmiş, övladlarının gələcəyini təmin etmiş olar.

DİN-CƏMİYYƏT MÜNASİBƏTLƏRİ

Hər bir dinin sərf dini olan xüsusiyyətləri ilə yanaşı, həyatın demək olar ki bütün sahələrindəki məsələlər haqqında, bütün önəmlili dünyəvi hadisələrə dair zəngin fikir möhtəvası vardır. Bu mənada hər din özü ilə birlikdə müəyyən bir “ruh” və “zehniyyəti” də gətirir.

Hər nə qədər din-toplum əlaqələri Qərbdə 19-cu əsrə qədər sistemli şəkildə ələ alınmasa da, bu mövzu Əflatunun *Cumhuriyyət* adlı əsərində olduğu kimi ideal cəmiyyəti meydana gətirən ünsürlər haqqındaki gö-

rüşlərdə öz yerini taparaq daha sonrakı sistemli araşdırımlar üçün əsas təşkil etmişdir. Cəmiyyətin həyatına təsir edən əxlaqi və mənəvi ideyalara Aristotelin əsərlərində, Epictetus, Markus Orelyus və digər Epikürçülər və Stoacıların yazılarında da rast gəlmək mümkündür. Ancaq dintoplum münasibətləri sosiologiya elminin doğusu ilə 19-cu əsrədə (teologiyadan başqa) analitik maraq dairəsinə daxil olmuşdur.

Bekon “Religio praecipuum humanae societatis vinculum” (Din insanlığın ən önəmli bağıdır) deyərək dinin ictimai önəmini ortaya qoymaqdadır. Dinin ictimai önəmini vurğulayan Bergson da “necə izah olunursa olunsun, həqiqət

budur ki, din hər zaman üçün ictimai rol oynamışdır” deməkdədir. Fərd və toplum arasındaki əlaqə dialektik olduğu kimi, din və toplum arasındaki əlaqə də dialektikdir. Buna görə də deyə bilərik ki, din daha çox fərdi, ancaq əhəmiyyətli dərəcədə də sialdır.

Hər nə qədər Durkheyim və onun ətrafindakı Fransız Sosiologiya Məktəbi kimi reduktivizmə uyaraq dini sırf ictimai fəaliyyətlərin nəticəsi olaraq görmək yanlış olsa da, dinin bir çox sosial funksiyalara sahib olduğu danılmazdır.

Fərdləri və qrupları toplumun mənfi-ətini tapdayaraq öz mənfi-ətləri ardınca getməkdən çəkindirən ən güclü sosial amillərdən biri də dindir. Din mənəvi dəyərləri təsbit edərək cəmiyyətə istiqamət verir.

J. Woç dinin toplum içərisindəki birləşdirici rolunun ixtilaf yaradıcı və parçalayıcı yönündən qat-qat çox olduğunu söyləyir. Çünkü bir din hər hansı bir toplumda kök saldıqdan sonra, orada müxtəlif etiqadlar, normalar, dəyərlər, adətlər, davranış qaydaları vasitəsi ilə özünə həyat tapmaqdə və o toplumun sosial varlığı ilə qaynaşaraq, toplum fərdlərini dini və sosial-mədəni cəhətdən birləşdirmə funksiyasını yerinə yetirir.

Antropoloqlar da dinin birləşdirici yönünə diqqət çəkmişlər. Məsələn, Nadel dinin birləşdirici güc və yardımlaşma mənbəyi olduğunu, R. Förs də ictimai münasibətləri nizamladığını və insanın qalaktikadakı yerini təyin etdiyini düşünməkdədir.

Dinin əsas sosial yönlərindən biri onun toplumlara sosial kimlik qazandırmasıdır. Bir çox toplum özünü din ilə ifadə etməkdədir. Dinin sosial funksiyalarından biri də dəyərlər iyerarxiyasını təmin etməsidir. Bir çox ictimai problemlər dəyərlərin toqquşması nəticəsində ortaya çıxır. Dəyərlər ətrafında ümumi həmrəylik ol-

madan cəmiyyətin birlik və bərabərliyi mümkün olmaz. Din də məhz bu dəyərləri qoyur və gücləndirir.

Dinin cəmiyyətlə əlaqəli funksiyalarından biri də, “toplumu nizamlayan normalar sistemi” olmasıdır. Din insanlara necə hərəkət edəcəklərini göstərir. Həç bir sistem və ya fəlsəfi doktrina din qədər əhatəli və birləşdirici deyildir.

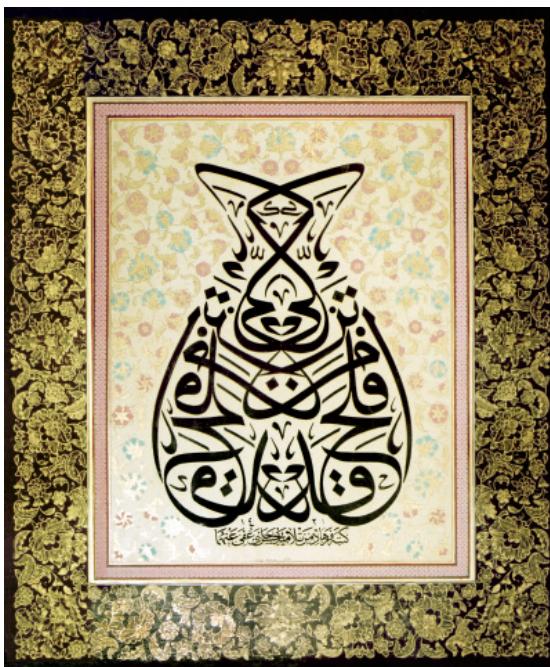
Beləliklə din, fərd və toplum həyatını nizamlayıb, toplumu qardaşlıq duyğuları içərisində yaşamağa sövq edir. Cəmiyyətin inkişafı üçün mədəni, iqtisadi və sosial bir çox mövzulara diqqət çəkir. İnsanları dost olmağa, qaynaşmağa, birlikdə irəli getməyə çağırır.

Hər bir dinin sırf dini olan xüsusiyyətləri ilə yanaşı, həyatın demək olar ki bütün sahələrindəki məsələlər haqqında, bütün önəmli dünyəvi hadisələrə dair zəngin fikir möhtəvası vardır. Bu mənada hər din özü ilə birlikdə müəyyən bir “ruh” və “zehniyyəti” də gətirir. Bu ruh və zehniyyət o dinin mənsublarının həyatına təsir edir.

Dinin əsas sosial funksiyalarından biri də cəmiyyətin nizamını qorumağı təmin edən “mühafizəkar funksiyasıdır”. Bu yönü ilə din toplumda “sosial kontrol” rolu oynayır. Bundan başqa dindəki günah-savab və halal-haram normaları toplumdakı “əxlaqi normaları təminədici funksiyani” yerinə yetirir. Dinin, dini etiqad və tətbiqatın, ayın və ibadətlərin “toplum həmrəyliyini gücləndirici rolları” vardır.

Nəticə olaraq din insanların ortaq bir məqsəd ətrafında birləşməsini təmin edir. Müəyyən inanclara bağlanaraq düşüncəni inkişaf etdirməyi, haqlar və məsuliyyətlər çərçivəsində toplum nizamını təmin etməyi özünə hədəf seçir, qoysuğu əsaslar daxilində toplumun varlıq və mədəniyyətinin davamını təmin etməyə çalışır.

DƏYƏRLƏRİMİZİ İTİRMƏYƏK

Insan cəmiyyət halında yaşayan bir varlıqdır. Cəmiyyətdə həmcinsləri ilə birlikdə xoşbəxt yaşamaq hər bir ağıl sahibinin arzusudur. Çünkü insanı yaradan ona yaxşılığa və pişliyə meyil etmə qabiliyyəti vermişdir. Bunlar qarşısında seçim haqqına sahibdir insan. Bundan başqa ağıl, göz, qulaq, düşünmə və danışma nemətinə sahib olan insan dəyərlərinin məsuliyyətini hiss etdiyi nisbətdə şərəfini qoruyur.

Xoşbəxtlik əlindəki nemətləri fərq edə bilməkdir, həmin an əlində olan nemətləri hiss etməyin verdiyi həzzdir. Bədbəxtlik isə əlindəki nemətləri dərk edə bilməməkdir, nemətlərin həzzini dadmamaqdır.

Allah insanı mələklər kimi yalnız xeyrəkhəlq və rəhmət çərçivəsi içində deyil, arzularına hakim olub olmamışı yoxla-

maq məqsədilə imtahan üçün yaratmışdır. Beləcə, əsas etibarilə məxluqatın ən gözəlli olan insanın fani ləzzətlərə düşkünlük, unutqanlıq, xəsislik, egoistlik, təkəbbür və inkarçılıq kimi bəşəri acizliklər səbəbiylə “bəlhum-ədal / heyvandan daha aşağı” səviyyəyə düşməsi də mümkündür. Lakin ülvi xislətlərə: etibar, vəfa, hörmət və sevginin əsasını təşkil edən iman, elm, qardaşlıq və mərhəmətə sahib olan insan “əşrəfi-məxluqat / məxluqatın əşrəfi” səviyyəsini qorumağı bacarır.

Uca Allahın insanlara nümunə olaraq göndərdiyi Peyğəmbərlər bu ülvi xislətləri öz həyatlarında ən yüksək səviyyədə nümayiş etdirmişlər. Bizim Peyğəmbərimizdə bu əxlaqi kefiyyətlər zirvədə idi. Həzrət Əli (r.a) Peyğəmbərimizin (s.ə.s) davranış şəklini belə tərif edir: “Ətrafindakılara qarşı daim gülərəzlü idi. Çox danışmadı. Sözləri acı və kobud deyildi. Mərhəmətli və ürəyi yumşaqdı. Heç kimlə mübahisə etməzdi. Çığır-bağır salmağı heç xoşlamazdı. Danışarkən məclisdəkilər sanki başlarının üzərinə quş qonubmuş kimi səssiz və hərəkətsiz durardılar. Müxatəbi sözünü deyib qurtarana qədər onu səbirlə dinləyərdi. Səhv danışmadığı müddətcə heç kimin sözünü yarıda kəsməzdidi.”

Hər mövzuda zirvədə olan sevimli Peyğəmbərimiz mərhəmət mövzusunda da hamidan öndə idi. Mərhəmət məxluqat içində zəif, kimsəsiz və yardımə möhtac olan hər kəsə və hər şeyə qarşı hissəyyatlı olmaqdır. Mərhəmət məxluqata qarşı da-xildən gələn bir sevgidir. Qulluğun zirvəsidir.

Mərhəmət Peyğəmbərimizin uca şəx-

siyyətinin bir aynasıdır. Onun qədər mərhəmətli bir insan yer üzünə gəlməmişdir. Uca Allah sevimli Rəsuluna Öz adı olan “Rəhim” və “Rauf” sıfətlərini vermişdir. Bu isə, Peyğəmbərimizin nə qədər mərhəmətli bir ürəyə sahib olduğunu göstərir. O, yaşadığı yüksək mərhəmət duyğularını bu hədislərində də dilə gətirmiştir.

“Mərhəmət etməyənə mərhəmət olunmaz.”

“Yerdəkilərə mərhəmət edin ki, göydəkilər də sizə mərhəmət etsinlər.”

Peyğəmbərimizin mərhəməti təkcə insanlarla məhdudlaşmamışdır. Onun bütün məxluqata qarşı mərhəmətini bu kiçik yazıda əhatə etmək qeyri-mümkündür. Ancaq bir neçəsini çox qısa şəkildə qeyd etmək kifayətdir: Balasına süd verən bir iti incitməmək üçün İslam ordusunun yolunu dəyişdirmiş, sahibinin zülmündən qaçıb ona siğınan dəvəni sakitləşdirmiş, sahibini çağıraraq dəvəni ac saxlamamağı və yeməyini vaxtı-vaxtında verməyi tapşırılmış, bir itə su verən günahkar bir qadının cənnətə gedəcəyini xəbər vermiş və s.

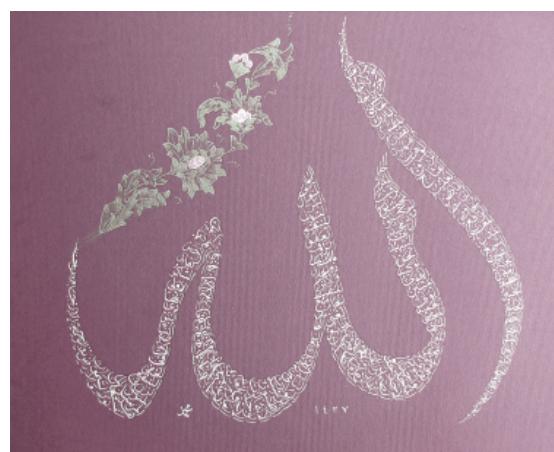
Təəssüf ki, müasir dünyamız mərhəmətin yalnız adını yaşıdır. Qidaların genləri ilə oynandığı kimi, mərhəmətin də genləriylə oynanılır. Adı mərhəmət, özü zülm, yanlışlıq, qəflət, acımasızlıq və qəddarlıq olan bir davranış içərisində əzilir bugünkü insanlıq. Bu əzilən davranışlarla, könül qalaları da bir-bir yıxılır.

Bu gün vicdanın da həqiqi bir mərhəməti yoxdur, əxlaqın da. Ağılların da mərhəməti qalmayıb. Evlərin də mərhəməti yoxdur, küçələrin də. Hələ elektron dünyanın mərhəməti heç yoxdur. Könüldən məhrum edilən əllərin, bəyinlərin, pul kisələrinin və ciblərin də mərhəməti yox olub. Bu gün ancaq hər kəs mərhəmətdən bəhs edir. Ancaq həqiqi mənada baxıldığda o ağızı dolduran

kəlmənin dibində nə qədər boşluq olduğunu aşkar görünür. Bu gün əxlaqsızlıq aşlayanlar uşaqların əxlaqına müdaxilə etməməyi mərhəmət olaraq görürler. Ailəni parçalayacaq, ailə münasibətlərini qoparacaq zəhərli tədbirləri mərhəmət şüarları bəzəyir.

İnsanların mənəvi damarlarına virus salıb sonra da onları müalicə etməməyin yollarını axtarmağın mərhəmət olduğunu kim iddia edə bilər? Əməliyyat olunacaq bir xəstəyə müdaxilə etməmə in mərhəmət olduğunu kim deyə bilər? Pisliklərə, xətalara və günahlara qarışmağın mərhəmətlə nə əlaqəsi var? Şər gətirən, pislik doğuran bir mərhəmət, mərhəmət ola bilərmi? İnsanı insan etməyən bir mərhəmət mərhəmət ola bilərmi?

Bu gün insanlığın möhtac olduğu mərhəməti hər bir müsəlman dininin bir gərəyi olaraq yaşamalıdır. Peyğəmbərin izində olmayı arzu edən hər bir müsəlman mərhəmət xüsusiyyətini həyatının bir parçası halına gətirməlidir. Belə ki, Peyğəmbərimiz mərhəmət göstərən insanları cənnətlə müjdələyir: “Üç şey var ki, kimdə cəm olarsa Allah-Təala onun ölümünü asanlaşdırır: Gücsüz və çarəsiz kimsələrə kömək etmək, ata-anaya qarşı mərhəmətli və əli altındakı işçilərə yaxşılıq etmək.”

AXİRƏTƏ AÇILAN SABAH

Allah-Təala Qurani-Kərimdə belə buyurur:

“(Qiyaməti inkar edənlər) belə deyirlər: “Dünya həyatından başqa heç bir həyat yoxdur; ölürlük və dirilirlik (biri ölüür, digəri anadan olur); bizi öldürən ancaq dəhrdir (ömür müddətidir; yaşa dolub qocalmağımızdır). Bu barədə belə düşünənlərin heç bir biliyi yoxdur. Onlar ancaq zənnə qapılırlar!” (əl-Casiyə, 24)

Heyrətamız yaranış həqiqətinin zirvəsi hesab edilən insan daxil olduğu məsuliyət dairəsinin genişliyi haqda heç olmasa müəyyən qədər məlumatla malik olarsa yəqin ki, yaşadığı dünya həyatını əhəmiyyətli dərəcədə qiymətləndirmədə bu qədər əziyyət çəkməz. Təəssüf ki, zahirən hər şeyin özbaşına tərəqqi etməsi fikrini rəhbər tutan bəşər övladı ilahi səltənəti hər anda, hər addımda hiss edəcək və dəyərləndirə biləcək bir biçimdə xəlq edilmişdir. Hakimiyyətini bərqərar edən insan övladının malik olduğu hissyyat və düşüncə orqanları ilə nəzərini sərhədsiz səmaların fəthinə çevirməsi, onun təbiətinə xas olan bir özəllikdir. Lakin bütün bu nailiyyətlərinə baxmayaraq yaşadığı və çalışdığı aləmdə ilahi nizamın heyranlıqla cərəyan edən ahənginə qarşı laqeyd yanaşması həqiqətən də təəccüb doğurur. Bu dəyərləndirmənin təhlükəli məntiqi bizi bir daha xəbərdar edir: Yaşadığımız məkanda dünya ilə əbədi axırət həyatı arasında nəinki qırılmaz əlaqələr, əksinə miqyasını ifadə etməkdə belə çətinlik

çəkdiyimiz böyük bir uçurum mövcudur. Obyektiv reallıq dünya həyatında ikən bizdən mənəvi və maddi uçurumun dəf edilməsinə yönələn təxirəsalınmaz tədbirlərin görülməsini tələb edir. Əks təqdirdə insan aqibətinin necə də dəhşətli bir məcraya yönələcəyini Qurani-Kərim belə xəbər verir:

“**Kafir olanlara isə** (belə deyiləcəkdir): “**Məgər ayələrim** (dünyada) **sizə oxunmurdumü?! Amma siz (iman gətirməyə) təkəbbür göstərdiniz və günahkar bir tayfa oldunuz!” (Sizə:) “Allahın (ölüləri dirildəcəyi barədəki) **vədi haqdır və o saata** (qiymətin qopacağına) heç bir şəkküşbhə yoxdur!” -deyildiyi zaman: “O saat nədir, bilmirik! Onun ancaq bir zənn (güman) **olduğu qənaətindəyik.** Biz (qiymətin qopacağına) **əmin deyilik!**” -deyə **cavab verdiniz.** (O gün dünyada etdikləri) **pis əməllərinin cəzası onların gözünə görünəcək və istehza etdikləri (əzab) onları saracaqdır!” (əl-Casiyə, 31-33)****

İlahi əmrlərə qarşı laqeyd və səhlən-

karcasına yanaşma tərzi yalnız və yalnız ölüm anına kimi öz fani sultanlığını sürdürəcəkdir. Ölümün gəlməsi və qəflət dövrünün tamamlanması ilə tamamilə fərqli bir mənzərənin şahidi olanların fəlakəti aqibətini Qurani-Kərim belə bildirir:

“(Ya Peyğəmbər!) Sən onları (müsrik-ləri) bir qorxduqları zaman görəydin! Artıq qacış can qurtarmağa heç bir imkan yox, özləri də (Cəhənnəmə) yaxın bir yerdə yaxalanmışlar. Onlar: “Ona (Qurana və ya Məhəmmədə (s.ə.s)) inandıq!” -deyirlər. Amma (axırət kimi) uzaq bir yerdən əlləri (imana, tövbəyə) necə çata bilər?!” (Səbət, 51-52)

Axırət aləminin belə ifadə edilərkən yaşanılan dözülməz bir dəhşəti qarşısında titrəyən kəslərin əbədi əzabdan qurtulmaq üçün etdikləri səylərinin nə qədər fayasız olduğunu müqəddəs Kitabımız tam təfsilatı ilə xəbər verir:

“Yer üzündə nə (sərvət) varsa, hamısı, üstəlik bir o qədər də kafırlərin olmuş olsayıdı, mütləq onu qiyamət gününün pis əzabından qurtarmaq üçün fidyə verərdilər (lakin onlardan fidyə qəbul olunmaz). Və (o zaman) Allahdan onlara güman etmədikləri (gözləmədikləri əzab) görünəcəkdir.” (əz-Zumər, 47)

Artıq hər şeydən əlləri üzülənlərin əbədi axırət həyatındaki fəryadları hələ də düşünmək üçün zamanı olan dünya əhlinə əvəzsiz bir örnəkdir: **“Onlar orada fəryad edib deyəcəklər: “Ey Rəbbimiz! Bizi buradan çıxart ki, saleh əməllər edək. O əməlləri yox ki, (dünyada) edirdik!”** (Onlara belə deyəcəyik:) **“Məgər orada sizə düşünəcək kimsənin düşünə biləcəyi**

qədər ömür vermədikmi?! Hələ sizə (Allahın əzabı ilə) qorxudan peyğəmbər də gəlməmişdi. Dadın (cəhənnəm əzabını)! Zalımların imdadına çatan olmaz!” (Fatih, 37)

Allah-Təalanın Qurani-Kərimdə:

“Allah (əcəli çatan kimsələrin) canlanı (ruhlarını) onlar öldüyü zaman, ölməyənlərin (hələ əcəli çatmayanların) canlarını isə yuxuda alar. Ölümünə hökm olunmuş kimsələrin canlarını (ruhlar aləmində) saxlayar. Digər (ölümünə hökm olunmamış) kimsələrin canlarını isə müəyyən bir müddətədək qaytarar. Həqiqətən, bunda düşünən bir qövm üçün ibrətlər vardır!” (əz-Zumər, 42) buyurduğu

ayeyi-kərimənin məna dərinliyində hər bir insanı qəflətin pəncəsindən xilas edəcək qüvvətli bir məntiq mövcuddur. Gördüyüümüz kimi ilahi mərhəmətin müqayisəsiz bir təcəllisi sayəsində hər səhər yeni günə başlayarkən bizə ərməğan edilən yeni can

və yeni nəfəslə buraxdığımız bütün səhv və günahlarımızın bağışlanmasına və ilahi əmrlərə sarılıraq əbədi səadətimizi təmin edəcək əməllərə yönəlmə imkanı əldə edirik. Atılacaq hər bir addımı doğru, dürüst və təmkinlə qiymətləndirərək əməli müstəviyə əks etdirmək üçün tələsmək lazımdır. Çünkü açılacaq növbəti sabahlardan biri artıq dünyaya deyil, mütləq axırətə açılacaqdır:

“Bu (Quran) aləmlərə (həm insanlara, həm də cinlərə) ancaq bir öyünd-nəsi-hətdir! Siz onun verdiyi xəbəri (Quранда deyilənlərin doğru olduğunu) bir müddətdən (öləndən, yaxud qiyamət qopandan) sonra mütləq biləcəksiniz!” (Sad, 87-88)

İrfan Söhbətləri

Osman Nuri TOPBAŞ
www.osmannuritopbas.com

ZİKRULLAH - 1

Bir gün Haqq dostlarından **Üftadə həzrətləri** müridləriylə birlikdə çəmənlikdə söhbətə gedir. Onun əmri ilə bütün dərvişlər çəmənliyin rəngarəng çıçəklərlə bəzənmiş yerlərini gəzərək ustadlarına bir dəstə çıçək gətirirlər. Ancaq **Əziz Mahmud Hüdayi** əlində sapi qırılmış solğun bir çıçəklə gəllir...

Digər müridlərin sevinərək əllərindəki çıçəkləri təqdim etməsindən sonra Əziz Mahmud Əfəndi boynunu bükərək simmiş və solmuş çıçəyi ustadına təqdim edir.

Üftadə həzrətləri digər müridlərini də irşad etmək məqsədilə onların maraqlı baxışları altında sanki işin sırr və hikmətindən bixəbərmiş kimi soruşur:

“- Övladım, Mahmud! Hamı dəstə-dəstə çıçək gətirdiyi halda sən niyə sapi qırıq, solğun bir çıçək gətirdin?”

Qəlb gözü açıq olan bir insan bütün aləmin ilahi tacəllilərdən ibarət olduğunu dərk edər, hər şeydə ilahi sənəti seyr edər. Kainatdakı hər zərrə ona ilahi bir dirilişdən xəbər verər. Kiçik quşların bir damcı ürəklərindən gələn fəryad nəğmələri belə Haqqa təşnə könüllər üçün ən duyğulu təsbihlərdir...

Qazı Mahmud ədəblə başını önə əyərək cavab verir:

“- Əfəndim! Sizə nə təqdim etsəm azdır. Lakin hansı çıçəyi qoparmaq üçün əlimi uzatsam, “Allah, Allah!” deyərək Rəbbini zikr etdiyini gördüm. Onların zikrinə mane olmağa üzərim gəlmədi. Nəhayət çarəsiz qalaraq zikrinə davam edə bilməyən bu solğun çıçəyi gətirməli oldum...”

DAĞLAR, DAŞLAR ZİKR EDƏRKƏN...

Allah-Təala yaratdığı canlı-cansız bütün məxluqatına özünü tanıtmış və onları dəimi surətdə zikrlə vəzifələndirmiştir. Bu səbəblə bütün məxluqat biz dərk etməsək də öz dillərində və xüsusiyyətləri gərəyi təbii və ahəngli şəkildə zikr halındadır. Yəni Allahı tanıyıb itəət etmək keyfiyyəti yalnız insana məxsus deyil. Hətta digər varlıqların qeyri-ixtiyari də olsa bu xüsusda bir çox insandan daha yüksək səviyyədə olduğu ifadə edilmişdir.

Ayəyi-kərimədə buyurular:

“...Biz dağları və quşları Davudla birlikdə (Allahı) təqdis edib tərifləsinlər deyə ona ram etdik.” (Əl-Ənbija, 79)

Rəbbimizin dağların, daşların, quşların zikrini xəbər verməsi və buna bənzər bütün bəyanları zikr xüsusunda cansız varlıqlardan və heyvanlardan daha qafil qalmaması üçün məxluqatın əşrəfi qılı-

nan insan oğluna açıq bir xəbərdarlığı məhiyyətindədir.

Aşağıda verəcəyimiz misal da bu xüsusda nə qədər mənalıdır:

Həzrət Peyğəmbər ﷺ yolda gedərkən bir qrup insanla rastlaşdı. Minik heyvanlarının üstündə olduqları halda söhbət edirdilər. Onlara belə buyurdu:

“Heyvanlarınıza, onları yormadan minin və (istifadə etmədiyiniz zaman da) gözəl şəkildə istirahət etdirin. Onlardan yolda və küçədə etdiyiniz söhbətlər üçün kürsü kimi istifadə etməyin. Elə minilən heyvan vardır ki, belinə minəndən daha xeyirlidir və Allah-Təaləm ondan daha çox zikr etməkdədir.” (Əhməd, III, 439)

Məhz bu həssaslıq səbəbiylə arif möminlər Allahu zikr etdiyi üçün zərrədən kürrəyə qədər bütün varlıqlara ülvı nəzərlə baxarlar. Sarı çıçəklə dərdləşən **Yunus Əmrənin**: “Mənim bir qarışqaya ulu nəzərim vardır...” buyurması da bu hikmətin bir ifadəsidir.

Ayeyi-kəriməldərə buyurulur:

“(Ey insan!) Məgər göylərdə və yerdə olanların Günəşin, Ayın və ulduzların, dağların, ağacların və heyvanların, insanların bir çoxunun (möminlərin) Allaha səcdə etdiyini görmürsənmi? Bir çoxuna da (qəflətləri səbəbiylə) əzab vəcib olmuşdur...” (əl-Həcc, 18)

“Yeddi göy, yer və onlarda olanlar (bütün məxluqat) Allahu təqdis edir. Elə bir şey yoxdur ki, Allaha tərif deyib Ona şükür etməsin, lakin siz onların təqdisini anlamazsınız...” (əl-İsra, 44)

Kainatdakı bu ilahi zikr programından yalnız cinlərin və insanların qafilləri məhrumdur. Çünkü cinlər və insanlar imtahana tabe tutulmuş və iradə sahibi varlıqlardır. Buna gör də xeyrə də, şərə də istedadları vardır. Bu səbəblə Allaha qulluqdan uzaqlaşış əmrinə müxalif davranışmaq bədbəxtliyi məxluqat içində yalnız bu iki zümrənin çəşqin qəflətinə xas olan haldır.

Rəbbimizin ayeyi-kərimələrdə məxluqatın belə zikr halında olduğunu bəyan etməsi Allahi unudub dünyaya dalan qafillərə sanki “Görmürsünüzümü, uğruna Məni tərk etdiyiniz dünya da əslində Məni zikr edir və Mənim ilahi hökmranlığımı tam bir təslimiyyətlə boyun əyir” mesajını verməkdədir.

Nəticə etibarilə kainatı dolduran varlıqlardakı bu möhtəşəm zikr, təsbih və ibadət programı qarşısında Allah tərəfindən mükkərrəm qılınmış olan insan oğlunun ibrət almaması, üz-gözünü turşudaraq zikrdən uzaq qalması nə böyük bir aldanişdır!..

Fəqət ayeyi-kərimədə də buyurulduğu kimi insan oğlunun idrakı – ilahi imtahanı sırrınə əsasən – məxluqatın özünəxas dillə zikr etməsi gerçəyinə qarşı pərdəlidir. Məxluqatın zikrini eşidə bilmək ancaq zikr və təsbihin ruhaniyyəti altında, təqva üzrə yaşanan xalis bir qulluq həyatıyla könlün saf hala gələrək həqiqət aləminə vaqif olması halında və Rəbbimizin lütf etdiyi ölçüdə mümkündür. Eynilə **Hüdayı həzrətlərinin** misalında olduğu kimi Allahda fani olub zikrin həqiqətinə çatmış bəzi Haqq dostları – Allah istərsə - bu ümumi qəflət pərdəsini bir azıq aralamağa müvəffəq ola bilərlər.

Necə ki, nəbəvi tərbiyə altında yetişən

seçkin səhabələrdən **Abdurrahman bin Məsud** ﷺ in: "Biz boğazımızdan keçən logmaların təsbihlərini eşidəcək hala gəlmışdik!" buyurması da bu həqiqətin açıq bir misalıdır. (Buxari, Mənaqib, 25)

Hilyətul-Övliya adlı əsərdə bildirildiyinə görə Muğirə bin Hakiməs-Sənani hər kəs gözünü yumub yatdığı zaman dənizə gedər və oradakı canlılarla birlikdə zikr edərdi. (Əbu Nuaym, Hilyə, 10/141)

Yenə Haqq dostlarından **Şah Nəqşibənd həzrətləri** də xəstələrə, kim-səsizlərə, hətta heyvanlara xidmət etmiş və qəlbi Allahın zikriylə o qədər riqqətə gəlmişdi ki, heyvanların iniltili şəkildə həzin səslərlə Haqqa dua etmələrini duymağa başlamışdı.

Xülasə, qəlb gözü açıq olan bir insan bütün aləmin ilahi təcəllilərdən ibarət olduğunu dərk edər, hər şeydə ilahi sənəti seyr edər. Kainatdakı hər zərrə ona ilahi bir dirilişdən xəbər verər. Kiçik quşların bir damcı ürəklərindən gələn fəryad nəğmələri belə Haqqa təşnə könüllər üçün ən duyğulu təsbihlərdir...

ZİKRİN AÇARLARI

Haqq dostları daima Allah ilə olub zikrin həqiqətinə çatdıqları üçün hər hal, hərəkət və sözləriylə Allahı xatırladırlar. Hədisi-şəriflərdə də:

"İnsanlar arasında Allahın zikrinin açarları vardır. İnsanlar onları gördükleri zaman dərhal Allahı xatırlarlar." (Heysəmi, X, 78)

"(Allahın vəli quulları) üzlərinə baxıldığda Allah-Təaləni xatırladan kimsələrdir." (İbn Macə, Zöhd, 4)

Belə insanları Haqqın bir lütfü bilib onlardan mənən istifadə etməyə çalışmaq

lazımdır. Çünkü onlar olduqları bölgələr üçün ilahi bir rəhmətdirlər.

Haqq dostlarını belə bir mərtəbəyə yüksəldənsə zikrullahı yüksək qəlbi keyfiyyətlə yaşamalarıdır. **Əşrəfoğlu Rumi həzrətləri** bu həqiqətə işaret edərək zikri üç mərtəbəyə ayırır:

"Birinci, dil zikr edərkən könlün ondan qafıl olmasıdır. Bu, avamın zikridir.

İkinci, həm dil, həm də könüllə zikr etməkdir ki, bu, xavassın zikridir.

Üçüncü isə həm dillə, həm könüllə, həm də bütün əzalarla zikr etməkdir. Bu da xassul-xavassın zikridir...

Səhrada susuzluq səbəbiylə ağlı başından çıxmış bir adam su tapıb içmədən susuzluqdan xilas olmaz. Onun yalnız "Su, su!" deyə inildəməsi susuzluğunun söndürməz... Talibin də könlü əvvəlcə Allahın məhəbbətiylə yanmalıdır. Ondan sonra vüsələt susuzluğu ona qalib olur və şövqə, iztiraba gəlir. Vüsələt hasil olmadan da qəlb doyum həddinə çatmaz..."¹

Deməli, dilin zikri qəlbin zikri ilə ahəng təşkil etməlidir. Əks halda dil zikr edərkən ruh başqa yerlərdə gəzirsə qəlb Allah ilə deyil, masiva ilə bərabərdirsə o zikrdən bir fayda gözləmək əbəsdir.

Haqq dostu **Mövlana həzrətləri** deyir ki:

"Ağızla, dillə, eşitmədən, düşünmədən (tutuquşu kimi) edilən zikr nöqsan bir xəyaldır. Şahana, yəni can-dildən, heyranlıq duyaraq edilən zikr isə sözlərdən də, kəlmələrdən də azadadır... Ey Onu tapmadığı halda sadəcə Onun adını yetərli bilən insan! "Hu" qədəhindən içmədən mənlik arzularından necə qurtula bilərsən?"

Yəni Allahı zikr etmək sərf "Allah" ləfzini təkrarlamaqdan ibarət deyildir. Zikr ancaq hissiyyatın mərkəzi olan qəlbdə özünə yer

etdiyi zaman niyyət və əməllərin düzəlib səviyyə qazanmasına vəsilə olur. Buna görədir ki,

“Zikrin başı tövhid (Haqqı bir tanımaq),

Ortası təcrid (Haqdan başqa bütün varlıqlardan qəlbi təmizləmək),

Sonu isə təfrid (sadəcə Allahla baş-başa qalib hər an Onun rızasını axtara bilmək) dir.” –deyilmişdir.

Həzrət Peyğəmbər ﷺ də təfrid əhli haqqında: “Müfərridlər yarışı qazandı” bu-yurmuş, əshab:

“- Müfərridlər kimdir, ya Rəsulallah?” –deyə soruşduqda da:

“- Allahı çox zikr edən kişi'lərlə qadınlardır”
–deyə cavab vermişdir.
(Müslim, Zikr, 4)

Həzrət Əli ﷺ da səhabələrin zikr halını belə təsvir etmişdir:

“Onlar Allahın ismi zikr edildiyi zaman firtinalı bir gündə ağacların küləkdən təsirləndiyi kimi sarsılar, göz yaşları paltarlarına süzülərdi.” (Əbu Nuaym, Hilyə, 1/76)

Deməli, zikr quru-quruya təkrarlamaq deyildir. Əksinə, həqiqi bir zikr Haqqın əzəmətini təfəkkür etmək, ilahi qüdrət axışları qarşısında duyğuları dərinləşdirmək, qəlbi masivadan təmizləyib Haqda fani olmaq və daima Allah ilə bərabərliyi təmin edərək zikr etməkdir. Yalnız belə bir zikr maddi-mənəvi bəlalara qarşı bir zireh ola bilər. Buna görə də “yer üzündə “Allah, Allah” deyildiyi müddətdə qiyamətin qopmayacağı”na dair nəbəvi bəyanı qəlbi riqqətlə zikr edənlər var olduqca qiyamətin qopmayacağı şəklində anlamaq da mümkündür.

Rəbbimiz Onu necə zikr edəcəyimizi belə bildirir:

“Səhər-axşam yalvararaq, qorxaraq, səsini qaldırmadan ürəyində Rəbbini yad et və qafillərdən olma!” (əl-Əraf, 205)

“Rəbbinin adını zikr et və (hər şeyi buraxıb) Ona tərəf yönəl.” (əl-Muzzəmil, 8)

Yəni zikr əsnasında bütün varlığımızla Allaha yönəlməliyik. Zikrdən məqsəd də daha çox qəlbin zikridir. Qəlbin oyanması, qəflət tozlarından silkələnməsi, qorxu ilə titrəməsi və Allahın nuruyla dolması üçün kamil mənada ifa edilən bir zikrin feyz və ruhaniyyətinə ehtiyac vardır.

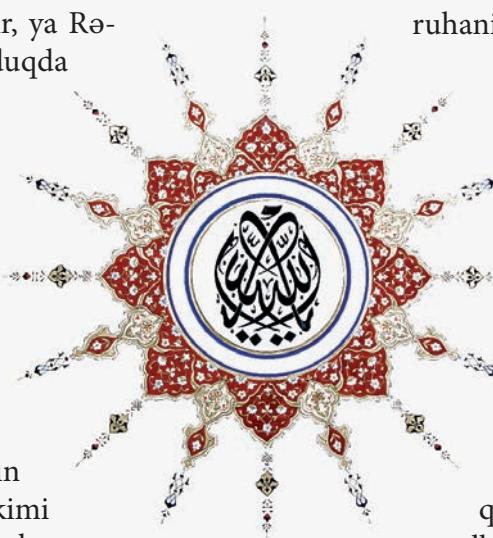
Necə ki, Haqq dostlarının-dan Abdullah bin Hu-beykdən:

“- Saleh insanları necə ayırd edə bilirsiniz?” –deyə soruşdular. Belə cavab verdi:

“- Saleh insanların gözəl adətlərindən biri gecə-gündüz Allahı anmalarıdır. Onu anmaq qəlb və dillə olur. Ancaq qəlbin zikri daha üstündür...

Qəlblərinizi Allahı anmaqla di-rildin. Onun qorxusuya doldurun. Onun sevgisiylə nurlandırın. Ona qovuşmaq ar-zusuyla sevindirin və bilin ki, Ona olan sevginiz dərəcəsində yüksələr, niyyət-lərinizin doğruluğu ilə nəfsinizi məğlub edər, şəhvətlərinizə qalib gələrək əməl-lərinizi təmiz qila bilərsiniz...”

Digər tərəfdən zikrullah açarları olan Haqq dostlarının qəlbləri zikrlə dirilik tapıb haqqı batıldı, doğrunu əyridən ayırd edə biləcək bir nura qovuşduğu üçün haqqın və xeyrin ən dəqiq kompası halına gəlmişdir. Bu səbəblə ixtilaf və tə-rəddüdlərin həllində bu kimi şəxsləri ax-tarib tapmaq və onların fikirlərinə etibar etmək lazımdır. Necə ki, ayəyi-kərimədə buyurulur:

“Əgər bilmirsinizsə, zikr əhlindən soruşun!” (ən-Nəhl, 43; əl-Ənbiya, 7)

ZİKR MƏCLİSLƏRİ

Zikr əhlini nemət bilib onlarla ünsiyyət qurmaq və onların məclislərinə davam edib zikr halqalarında iştirak etmək böyük bir səadətdir. Bunun əksinə, qafillərin məclislərinə getmək də o nisbətdə böyük bir fəlakətdir. Necə ki, Rəbbimiz zikr əhli olan saleh möminlərlə birlikdə olmağı, buna müqabil, zikrdən nəsibsiz qafillərdən də uzaq durmağı belə əmr edir:

“Səhər-axşam Rəbbinin rızasını dileyərək Ona ibadət edənlərlə birlikdə özünü səbirli apar (nəfsini qoru). Fani dünyanın bər-bəzəyini arzu edib nəzərlərini onlardan çevirmə. Qəlbini Bizi (Qurani) xatırlamaqdan qafil etdiyimiz, nəfsinin istəklərinə uyan və (hər) işində ifrata varan bir kimsəyə itaət etmə!” (əl-Kəhf, 28)

Yenə bu xüsusda Həzrət Davud ﷺ in duası da çox iibrətlidir:

“İlahi! Səni xatırlayıb zikr edənlərin məclislərindən məni ayırma! Əgər qafillərin məclisinə getmək istərsəm, mən ora getmədən ayaqlarımı qır! Çünkü Sənin belə etməyin mənim üçün böyük bir lütfdür.”

(Ehya, I, 852)

Digər tərəfdən Allahın anıldığı zikr məclislərinin Haqq qatunda çox böyük qiyməti vardır.

Əziz Peyğəmbərimiz
bu gerçəyi belə ifadə etmişdir:

“Bir qrup insan Allahi zikr etmək üçün bir yerə toplaşarsa, mələklər onların ətrafına yiğisar, Allahın rəhməti onları büriyər, üzərlərinə səkinət enər və Allah-Təala onları yanındakılara tərifləyər.”

(Müslim, Zikr, 38, 39)

Yenə bir gün **Rəsulullah** ﷺ:

“Allah-Təala qiyamət günü bir topluluğu dirildər ki, onların üzü nurdan parıldamaqdadır. İncidən düzəldilmiş minibərlər üstündə otururlar və bütün insanlar onlara qibta edərlər. Bunlar nə peyğəmbərlər, nə də şəhidlərdir.”

Buyurmuşdur.

Bir bədəvi dərhal dizləri üstə çökərək:

“- Ya Rəsulallah, nə olar onların kim olduğunu bizə xəbər ver!” –dedi.

Fəxri-Kainat belə izah etdi:

“- Onlar müxtəlif qəbila və bölgələrdən olduğu halda Allah üçün bir-birini sevən və Allahi zikr etmək üçün toplanaraq Onu ananlardır.” (Heysəmi, X, 77)

Həmçinin Rəsulullah ﷺ bir gün əshabına zikr halqalarının fəzilətini bəyan etmək üçün:

“Cənnət bağçalarına baş çəkdiyiniz zaman oradan layiqincə istifadə edin.” –bu yurdu.

Əshabi-kiram:

“Cənnət bağıçası sözü ilə nəyi qəsd edirsiniz, ya Rəsulallah?” –dedikdə də belə cavab verdi:

“Zikr halqalarını.” (Tirmizi, Dəavat, 82 /3510)

Səhabələrdən **Əbu Hüreyrə** ؓ da belə buyurur:

“Yerdəki insanlar göydə ulduzları parlaq gördükleri kimi göy xalqı da yer üzündə zikrullah olan evləri o cür parlaq görürler.”

(Ehya, I, 852)

ZİKRULLAH – ƏN BÖYÜK İBADƏT

Əcdadımız “Hafizəyi-bəşər nisyan ilə məluldur” demişdir. İnsanlığın nisyan və qəflət illətinə, yəni unutma zəifliyi və qəlb qatılığı xəstəliyinə qarşı Allahın könüllərdəki mənəvi varlığını və ülvi mövqeyini təzələmək daima Onu xatirdə tutmaq və qəlbə Onunla canlandırmaq lazımdır. Qulu Rəbbinə yaxınlaşdırın ən qüvvətli rabitə olan zikr də təfəkkürdəki durğunluğu, beyindəki dumani yox edən, dini hökməri ifa xüsusundakı rəğ-

bəti artırın mənəvi bir dəstək və feyz vəsiləsidir.

Bu mənada Quran tilavəti, namaz, oruc, həcc, təsbih, təhmid, tövhid, təhlil, təkbir, istigfar kimi Allahı anmağa vəsilə olan bütün ibadətlər “zikr” mahiyyətindədir. Necə ki, təfsirçi Bursəvinin bəyanıyla:

“Allah-Təala “Allahın zikrinə tələsin” (əl-Cumuə, 69) ayəsində namazı “zikr” olaraq adlandırmış və “Məni zikr edin” əmrinin bütün itaət və ibadətləri ehtiva etdiyini bildirmişdir.” (Ruhul-Bəyan, II, 95-96)

Həmçinin Abdulvahhab Müttəqi həzrətlərindən:

“-Talibin daima zikrdə olması lazımdır deyirlər. Bu necə mümkündür?” –deyə soruşduqda bu cavabı verir:

“- Xeyirli əməllə məşğul olan daima zikrdədir. Namaz qılmaq zikrdir, Quran oxumaq zikrdir, dini elmləri öyrənmək və öyrətmək zikrdir. Hər bir xeyirli əməl zikrdir.”

Digər tərəfdən bütün ibadətlər Allahı ayıq bir qəlblə zikr edə bilmək ölçüsündə qiymət qazanır. Allahdan qafil olan qəlblə edilən ibadətlərsə zikrin feyzindən məhrumdur.

Yəni zikr ibadətlərin içində zəruri olan xüsusiyətlərdən biridir. Bunu **Əziz Peyğəmbərimiz** ﷺ hədisi-şəriflərində belə buyurmuşdur:

“Beytullahı təvaf etmək, Səfa və Mərvə arasında səy etmək və şeytan daşlamaq Allahın zikrini iqamə etmək üçün əmr edilmişdir.” (Əbu Davud, Mənasik, 50/1888)

“Kim Allaha itaət edər, əmr və qadağalarına haqqıyla riayət edərsə, Onu zikr etmiş olar, (nafilə) namazları, orucları və Quran tilavəti az olsa da!”

“Kim də Allaha qarşı üsyan halında olarsa (günahları tərk etməzsə) Allahı zikr etməmiş olar, (nafilə) namazları, orucları və Quran oxuması çox olsa da!” (Heysəmi, II, 258)

Bir səhabə Rəsulullah ﷺ in yanına gələrək:

“- Hansı cihadın savabı daha böyükdür?” –deyə soruşdu. Rəsulullah ﷺ:

“- Allah-Təalanı ən çox zikr edənin cihadı!” –buyurdu. Səhabə:

“- Hansı orucun savabı daha böyükdür?” –deyə soruşdu. Rəsulullah ﷺ:

“- Allah-Təalanı ən çox zikr edənin orucu!” –buyurdu.

Sonra həmin səhabə namaz qılanlar, zəkat verənlər, həccə gedənlər və sədəqə verənlər üçün də eyni sualı verdi. Fəxri-Kainat ﷺ bu sualların hər birinə:

“-Allah-Təalanı ən çox zikr edəninkı!” –buyurdu.

Bu zaman Əbu Bəkr ﷺ Həzrət Ömər a:

“- Ey Ömər! Allahı zikr edənlər xeyrin hamısını süpürüb apardılar!” –dedi. Bunu eşidən Peyğəmbər ﷺ onlara baxdı və:

“- Bəli, elədir!” –buyurdu. (Əhməd, III, 438; Heysəmi, X, 74)

Həmçinin Rəsulullah ﷺ namazdan sonra və yatağa girərkən edilən təsbihatın fəzilət və savabından bəhs etdikdən sonra belə buyurmuşdur:

“Sizdən biri namaz qılarkən şeytan yanına gələr və: “filan şeyi xatırla, filan şeyi xatırla!” –deyər. Namazdan ayrılanqa qədər vəsvəsəsinə davam edər. Nəticədə insan bu təsbihatı belə tərk edər. İnsan yatağına girikdə də şeytan yanına gələr, (bu zikrləri etmədən) yatırmağa çalışır və yatırır da.”

**Məxluqatın
zikrini eşidə
bilmək
ancaq zikr
və təsbihin
ruhaniyyəti
altında,
təqva üzrə
yaşanan xalis
bir qulluq
həyatıyla
könlün saf
hala galərək
həqiqət
aləminə
vaqif olması
halında və
Rəbbimizin
lütf etdiyi
ölçüdə
mümkündür.**

*Zikr quru-quruya təkrarlamaq
deyildir. Əksinə, həqiqi bir zikr
Haqqın əzəmətini təfəkkür etmək,
ilahi qüdrət axışları qarşısında
duyğuları dərinləşdirmək, qəlbini
masivadan təmizləyib Haqda fani
olmaq və daima Allah ilə bərabərliyi
təmin edərək zikr etməkdir.*

(Tirmizi, Dəavat, 25/34104; Əbu Davud,
Ədəb, 99-100/5065)

Yəni Allahı xatırlamaq zehni və qəlbini
Ona bağlayıb Onu anmaq, ibadətlərin
məqbul olma şərtlərindən biridir. Necə ki,
ayeyi-kərimədə buyurulur:

**“(Ya Rəsulum!) Quranda sənə vəhy
olunanı oxtu və namaz ql. Həqiqətən,
namaz (insanı) çirkin və pis əməllərdən
çəkindirər. Allahı zikr etmək şübhəsiz
ki, daha böyükdür. Allah nə etdiklərinizi
bilir!”** (əl-Ənkəbut, 45)

Dinin dirəyi sayılan namaz ibadətinin
də “**zikr**” olaraq ifadə edilməsi zikrin sanki
ibadətlərin can damarı mövqeyində
olduğunu dəstəkləməkdədir. Belə ki,
zikrsiz bir ibadət Haqq qatında əskik və
qüsurludur.

İbn Abbas bu ayeyi-kərimədəki
“...Allahı zikr etmək şübhəsiz ki, daha
böyükdür...” bəyanını iki cür təfsir etmişdir:

1. Allah-Təalanın sizi zikr etməsi sizin
Onu zikr etməyinizdən daha böyükdür.

2. Allahı zikr zikrsiz olan hər ibadətdən
üstündür. (Ehya, I, 847)

Bir sözlə desək, ibadətdən məqsəd Allahi xatırlamaq, Ona təzim etmək və qulluğumuzu ərz etmək surətiylə Onu zikr etməkdir. Lakin bu həqiqəti nəfsani və şeytani bir təvillə ifrata götürüb ibadətləri xərif görmək şəklində başa düşmək də hədsiz təhlükəlidir.

Eşq və cəzbə halındakı zikri özü üçün

yetərli zənn edərək digər ibadətlərə əhəmiyyət verməmək sirati-müstəqimdən ayrılmışdır, nəfsani bir yola düşməkdir, ibadətlərin əsas məqsədini anlamamışdır. Çünkü zikr eynilə dua kimi ibadətin əsas xüsusiyyətlərindən biri olaraq bütün ibadətlərin içində vardır. Onu ibadətlərdən ayrı düşünmək və ya ibadətlərin yerinə qoymaq əsla doğru olmaz.

Belə ki, **Allahın Həbibi** belə qulluqda insanlığın zirvəsi olmasına baxmayaraq fərz ibadətlərə əlavə olaraq gecələr ayaqları şışənə qədər namaz qılardı. Elə isə zikr sayəsində kim hansı mərtəbəyə çatırsa-çatsın, heç vaxt özünü digər qulluq məsuliyyətlərindən azad görə bilməz. Əksinə, zikrin feyz və ruhaniyyəti möminin qulluq şüurunu və səylərini daha da artırır.

Bununla birlikdə namaz, oruc kimi ibadətləri ifa etməklə zikr vəzifəsini tam olaraq yerinə yetirdiyini düşünərək bunların xaricində heç bir zikrə və virdlərə lüzum görməmək də böyük bir cahillikdir. Çünkü Rəbbimiz bizim çox zikr etməyimizi istəyir. Bu isə ibadətlərdən sonraki hallarımızın da, hətta hər nəfəsimizin zikrin mahiyyəti içində olmasının çox açıq bir təlqinidir. Bu səbəblə də kamil möminlər bütün ömürlərini “Rəbbini tərifləyib şükür et, səcdə edənlərlə birlikdə ol! Və sənə yəqin (ölüm) gələnədək Rəbbinə ibadət et!” (əl-Hicr, 98-99) əmrinə tabe olaraq yaşamağa çalışırlar.

Rəbbimiz əda etdiyimiz bütün ibadətləri rizasına müvafiq eyləsin. Uca Zatını qəlb və bədən ahəngi içində zikr edib könüllərimizi zikrullahın ruhaniyyətiylə doldura bilməyi hər birimizə nəsib etsin.

Amin!..

1 Bax. Müzəkkən-Nüfus, səh. 351-352. İnsan Yayınları, İstanbul 1996

MÜDRİKLƏRDƏN ÖYÜDLƏR

1. Xatırladığın qədər sevirsən,
xatırlandığın qədər sevilirsən.
2. Öz mənfəətinə həddindən artıq
düşkün olanlar qədər cəmiyyət üçün
təhlükəli insan yoxdur.
3. Əgər hadisələrin gedışatını dəyişə
bilmirsənsə, o hadisəyə münasibətini
dəyiş.
4. İnsan bədbəxtliyinin əsas səbəbi onun
xilas ola bilmədiyi ehtiraslarıdır...
5. Günahı gəlin ediblər bəy tapılmayıb.
6. Ən böyük dövlət ağıldı. Yəni ağıllı
şəxs həqiqətdə möhtac deyil, bəlkə də ən
dövlətlidir.
7. Azadlıq ifrat dərəcəsinə çatdıqda
özbaşınalığa çevrilir.
8. Nəfsinin müəllimi, vicdanının
şagirdi ol!
9. Dostum eyni zamanda düşmənimdir.
Çünki ən zəif nöqtələrdən vurmağı da o
bilir.
10. Qismətdirsə gəlir Çindən Yəməndən
qismət deyilsə nə gəlir əldən.
11. Gözəllik geyimdə olsaydı əgər, söyüd
ağacının nə dərdi vardi? Ağıl papaqda
olsaydı əgər, göbələk dünyada alim olardı.
12. İş görmək istəyən imkan axtarır, iş
görmək istəməyən bəhanə.
13. Başqasının bədbəxtliyi sənin
xoşbəxtliyin olmamalıdır.
14. Əldə etdiklərimizə baxanda həyat çox
gözəl, nail ola bilmədiklərimizə baxanda
isə çox çirkin görünür.
15. Everest zirvəsi qoy inciməsin dünyada
ən böyük zirvədir ANA!
16. Doğru və təmiz işlər həmişə ölçülü
və ağırbaşlıdır. Ölçü olmayan yerdə
didişmə, hay-küy və haqsızlıq var.
17. Əsəb və kin doğruluğun sərhədləri
kənarındadır; bu xüsusiyyətlər ancaq
işlərinə ağıllarıyla bağlanan bilməyən
kəslərin işinə yarayır.
18. Qüsursuz dost axtaran dostsuz qalar.
19. Dünyada insanlığını bilməkdən,
insanca yaşamaqdan daha gözəl, daha
doğru bir iş yoxdur.
20. Dostdan gələn hər şey gözəldir, amma
sirri xaric.

SÜNNƏYƏ BAĞLI

QALMAQ

Sünnə: İslam ümmətinin meydana gəlməsi üçün Hz. Peyğəmbər (s.ə.s)-in metodunun əsas alınması və Peyğəmbərin əsas alımları ittifaqla təqib edən səhabələrin yolunun izlənməsidir. İslam cəmiyyətinin fikri və əməli birliyini qoruyub saxlayan Allahın Kitabı və Hz. Peyğəmbərin sünnəsidir. Bunun üçün də Allah-Təala Quran ilə birlikdə Peyğəmbərə tabe olub və ona itaət etməyin vacibliyini bildirmişdir. Qurani-Kərimdə belə buyurulur; “Allah, bundan əvvəl açıq bir dəlalət içində olan insanlara, Allahın ayələrini oxuyan, pisliklərdən təmizləyən Kitabı (Quran) və hikməti (sünnə) öyrədən və sizə bilmədiyiniz neçə-neçə şeyləri də öyrədən bir Peyğəmbər göndərdi.” (əl-Bəqərə:151) Pisliklərdən təmizləmək haram və halalı Qurandan öyrənmək ilə təfsir edilmiş, hikmətsə ittifaqla “sünnə” olaraq qəbul edilmişdir.

“Aralarında hökm verilməsi üçün Allaha və Rəsulunun yoluna dəvət olunduqlarında möminlər “eşitdik və itaət etdik “deyə cavab verərlər. Bəli, elə qurtuluşa çatanlar da ancaq bunlardır.” (ən-Nur,51)

Qurani-Kərim fərzi, vacibi təyin etmək, halal-haramı bildirmək yönündən Allahın hökmü ilə Rəsulunun hökmünü iki təməl əsas qəbul etmişdir. Bu haqda belə buyurulur; “Aralarında hökm verilməsi üçün Allaha və Rəsulunun yoluna dəvət olunduqlarında möminlər “eşitdik və itaət etdik “deyə cavab ve-

rərlər. Bəli, elə qurtuluşa çatanlar da ancaq bunlardır.” (ən-Nur,51)

Sünnəyə bağlı qalmaq ilahi bir əmrdir. Kitabla birlikdə Sünne də verilmiş olan Hz. Peyğəmbər (s.ə.s)-ə itaəti əmr edən Quran ayələrinin sayı xeyli çoxdur. Biz bunlardan sadəcə bir neçəsini qeyd edirik. **“Allaha və Peyğəmbərə itaət edin ki, mərhəmət olunاسınız”** (Ali-İmran; 132), **“Kim Peyğəmbərə itaət edərsə Allaha itaət etmiş olar”** (ən-Nisa; 80), **“Ey Peyğəmbər, de ki; Əgər Allahı (həqiqətən) sevirsinizsə mənə itaət edin ki, Allah da sizi sevsin və günahlarınızı bağışlasın.”** (Ali-İmran; 31), **“Ey Peyğəmbər, de ki: Allaha və Peyğəmbərə itaət edin; əgər üz çevirsəniz (bilin ki) Allah kafirləri sevməz.”** (Ali-İmran; 32)

Sadəcə bir neçəsini misal verdiyimiz bu ayələr bizə, Rəsulu-Əkrəmin sünnesinə itaətin vacib olduğunu göstərməyə kifayətdir. Bu, İslamdən və imandan doğan bir zərurətdir. Sünne olmasa, imandan və İslamdən heç bir əsər-əlamət qalmaz. Elə bu səbəbdəndir ki, Rəsulullah hələ həyatda ikən səhabələr Quran hökmələrinin təfsirində, müşkil ayələrin bəyanında, öz aralarında meydana gələn fikir ayrılıqlarının və şikayətçilərin məsələlərinin həllində ona müraciət etməyi dinin əmri kimi qəbul etmişdilər. Din işlərində onun “namazı mənim qıldığım kimi qılın” (Buxari; 1/155) əmrinə tabe olaraq namazın formasını, vaxtını, rüketlərin sayını ondan öyrənmışdilər. Onun; “həclə əlaqəli ibadət qaydalarını məndən öyrənen” (Müslüm;2/943) əmrinə tabe olaraq da həclə əlaqəli nə varsa hamisini sünnəyə uyğun olaraq mənimsəmişlər.

Hz. Peyğəmbər (s.ə.s) onun yoluna tabe olmanın zərurətini bir hədisində belə bildirmişdir: **“Sizə əmr etdiklərimi yerinə yetirin, qadağan etdiklərimi də gücünüz çatdığı qədər tərk edin”** (Müslüm, 412, İbn Macə, Müqəddimə:1) Yuxardakı hədisi

dəstəkləyən bir ayədə Uca Rəbbimiz belə buyurur; **“Rəsul (Elçimiz) sizə nəyi verirsa onu götürün və sizi nədən də çəkindirirsə ondan da uzaq durun”** (el-Həşr, 7)

Dinimizin Qurani-Kərimdən sonra ikinci dəlil qaynağı olan Sünnəni yaşamaq, yaratmaq, öyrənmək və öyrənilməsinə köməklik gösərmək və yaymaq hər birimizin birinci dərəcəli vəzifəsi olmalıdır. Çünkü bu, biz inananların ilahi rizaya nail olması üçün, yerinə yetirməsi zəruri bir yoldur. Eyni zamanda cəmiyyətimizin də parçalanıb dağılmaması, milli və mənəvi dəyərlərimizin qorunması üçün ilkin şərtidir. Təəssüf hissi ilə qeyd edək ki, bu gün biz Rəsulullah (s.ə.s)-in yolundan çox uzaqlaşmışıq. Cəmiyyətimizdə baş verən mənəvi böhranlar, əxlaqi pozulmalar, boşanmaların sayının çoxalması, intiharlar, valideynlərin sözlərinin eşidilməməsi daha neçə-neçə sosial problemlərin bir səbəbi də, Rəsulu-Əkrəmin sünnesindən ayrı bir həyat tərzi mənimseməkdir.

Çox təəssüf ki, bəzən ibadət edən insanlar arasında da sünne mövzusunda bəzi cahil davranışlara şahid oluruq. Məsələn; filan əməl sünnidir, etsək də olar etməsək də. Halbuki biz bütün sünnələri gücümüz nisbətində yerinə yetirməklə əmr olunmuşuq. Sünnənin böyüyünə və kiçiyinə baxmadan hər birini yerinə yetirməyə çalışmalıyıq.

Rəsulullah (s.ə.s) Vida Xütbəsində bizə iki mühüm əmanət qoyduğunu bildirmişdir. Bu da Qurani-Kərim və Sünnidir. Bu hədisin başqa bir rəvayətində isə, bu iki əmanətin, Qurani-Kərim və Əhli-Beyt olduğu bildirilir. Bu da birinci hədislə heç də ziddiyət təşkil etməməkdədir. Çünkü sünnəni ən yaxşı bilən və yaşıyan məhz elə Rəsulullah (s.ə.s)-in ailəsi, yəni Əhli-Beyti idi. Bir sözlə, dünya və axırət qurtuluşumuzun yeganə şərti Kitab və Sünnəyə bağlı qalmaqdır.

QAYNAĞINDA “ALLAH” OLMAYAN SEVGİ SAXTADIR

Insanların çoxu həyatları boyunca həqiqi sevgini yaşaya bilmək üçün müxtəlif yollar axtarır dururlar. Hər dəfəsində “Bu dəfə tapdım” dedikləri an, o sevginin digərləri kimi aldadıcı, gəlib keçici və saxta olduğunu dərk edirlər. Dindən uzaq yaşayan cəmiyyətin fərdləri kimi həqiqi məhəbbətin sırrınə çata bilirlər. Səmimiyyətlə inanan insanların məqamları isə tamamilə fərqli olur.

Söhbət həqiqi möminlərdən gedir. Onlar səmimi və həqiqi məhəbbəti öz qaynağında axtarırlar. Həqiqi məhəbbətin qaynağı isə ən böyük sevgiyə layiq olan Allah-Təaladır. Bu insanlar gözəl əməlləri təkcə cənnəti ümidi etmək məqsədi ilə yox, eyni zamanda Uca Allahın cənnətlərdən də üstün olan rizasını qazanmaq məqsədi ilə həyata keçirirlər.

Həyatlarını Qurana görə tənzimləməyən insanların həqiqi sevgini yaşamaları da imkansızdır. Qaynağını qəlblərindəki imandan alan, həqiqi sevgini yaşayan insanların həyatlarında daha çətin hadisələr

olsa belə, bir-birilərinə olan sevgiləri əsla bitməz. Möminlər heç bir şeyi Allahı sevdikləri qədər sevməzlər. Nə özlərini, nə də başqalarını. Nə bütləşdirilmiş şəxsləri, nə də insanların meyil etdiyi maddi dəyərləri.

Ən çox Allahı sevmək! Hər cür ölçü-nün üstündə mütləq bir sevgidir bu. Burada “sevgi” sözü, həqiqəti ifadə edən bir kəlmədir. Allaha nisbət edilən sevgi “hubb” və “vudd” sözləri ilə ifadə edilir. Dini ədəbiyyatda “eşq” kəlməsi ilahi sevgi üçün işlədilmir. Çünkü bu kəlmə, bəşəri sevgini ifadə edir. Hubb isə “toxum, nüvə, özək” mənasındadır. Sevgiyə “məhəbbət” deyilməsinin səbəbi də budur.

Hər şeyin saxtası olduğu kimi, sevginin də saxtası olur. Həqiqi sevgi qəlbini düzəldir, zehni rahatlaşdır. Ona görə də, qaynağında Allah olmayan bir sevgi saxta sevgi sayılır. Meyvə öz kökünə olan sədaqətini sevgi ilə necə sübut edirsə, müsəlmanların öz aralarındaki sevgi də “Allah mərkəzli” bir sevgi halına çevriləlidir. Buna əsasən də

Quran sevgidə ən böyük hissənin Allaha ayrılmasını istəyir: “...İman edənlər, Allahı hər şeydən daha çox sevərlər.” (Əl-Bəqərə, 165) Hz. Peyğəmbərə isə belə deyilməsi əmr edilir: “De ki: ‘Əgər Allahı sevirsinizsə məni təqib edin ki, Allah da sizi sevsin.’” (Ali-İmran, 31)

Bu mövzu ilə bağlı, yadımıza Allahın “əl-Vədud” ismi-cəlili gəlir. Vədud ismi fəul vəznindədir. Bu vəznin xüsusiyyəti həm fail (təsir edən) həm də məful (təsirlənən) olması ilə seçilir. Ona görə də Vədud sıfəti həm “ən çox sevən”, həm də “ən çox sevilən” mənasındadır. Bir başqa ifadə ilə desək, həm “hədsiz dərəcədə sevən”, həm də “hədsiz dərəcədə sevilməyi istəyən” mənalarını ifadə edir.

Allah Rəzzaq ismi ilə “ruzi verir”, Xəlaq ismi ilə “yaradır”, Ğaffar ismi ilə “bağışlayır”, Rəhman ismi ilə “mərhəmət edir”. Allahın bu və buna oxşar isimləri həmişə tək tərəflidir. Ancaq Vədud isminə gəldikdə isə, iki tərəfli bir əlaqə var. Yuxarıda da qeyd etdiyimiz kimi, həm sevir, həm də sevilməyi istəyir.

Aqibətini düşünən hər idrak sahibi insan, asanlıqla anlayar ki, sonsuz istəklərə, zövqü-səfalara, fani sevdalara bir hədd qoymaq yaradılış məqsədinin ana parçasıdır. O bilir ki, mütləq gözəllik Allahın

*Aqibətini düşünən hər idrak
sahibi insan, asanlıqla anlayar ki,
sonsuz istəklərə, zövqü-səfalara,
fani sevdalara bir hədd qoymaq
yaradılış məqsədinin ana parçasıdır.
O bilir ki, mütləq gözəllik Allahın
gözəlliyyidir. Heyran-heyran
baxdığımız bütün gözəlliliklər
ancaq cəmali-ilahidən əks olunan
zərrəciklərdir.*

gözəlliyyidir. Heyran-heyran baxdığımız bütün gözəlliliklər ancaq cəmali-ilahidən əks olunan zərrəciklərdir. Leyli ilə Məcnun arasındaki məhəbbət səhnəsi bu həqiqətin bir misalıdır. Əgər Məcnunun könlü Leyliyə ilişib qalsayıdı, Leyli onun üçün büt olacaqdı. Çünkü Leyli Məcnun üçün müvəqqəti bir rol oynadı. Allah Məcnunun qəlbini ilahi eşqə müxatəb ola biləcək şəkildə yüksəltidikdən sonra Leyli onun gözündən düşdü. Məcnun Leylidən yola çıxdığı halda orada qərarlaşmayıb, qəlbini Mövlaya yönəltmə fərasətini göstərdi. Artıq onun üçün Mövla olan yerdə Leyliyə ehtiyac yox idi. Özünün də etiraf etdiyi kimi, “Artıq neyləyirəm Leylayı, Mövlaya çatdıqdan sonra ?!”

OGŁUM MƏHƏMMƏDƏ NƏSİHƏT

Nizami GƏNCƏVİ

Sən, ey on dörd yaşlım, hər elmə yetkin!
Gözündə əksi var iki aləmin!
Yeddi yaşar oldun o zaman ki, sən,
Açıldın gül kimi, güləndə cəmən.
İndi ki çatmışdır yaşın on dördə,
Başın sərv kimi durur göylərdə.
Qəflətdə oynamama, qeyrət vaxtıdır,
İndi hünər vaxtı, şöhrət vaxtıdır.

Ucalmaq istəsən bir kamala çat,
Kamala ehtiram göstərər həyat.
Uşaqkən əslini sorsalar bir az,
Ağac bar verəndə cinsi sorulmaz!
Elə ki, böyüdün belədir qayda,
Atanın adından sənə nə fayda?
Sən aslanlar kimi keç cəbhələrdən,
Yalnız hünərinin balası ol sən!

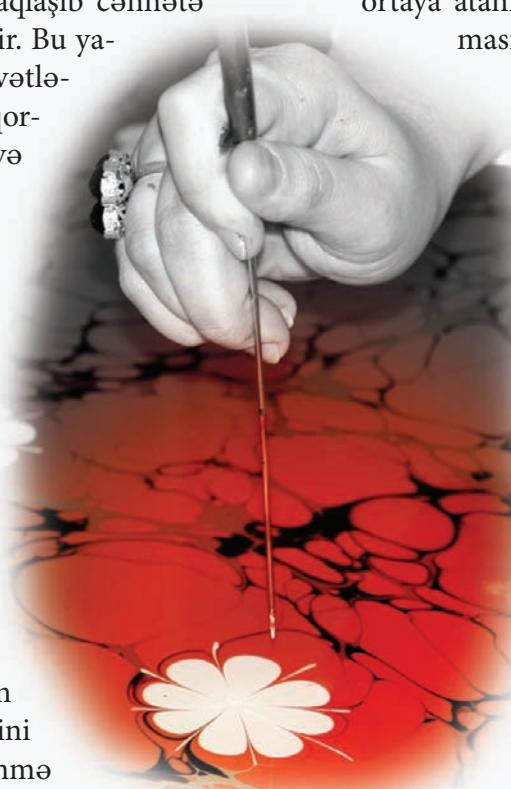
Səadət kamalla yetişir başa,
Xalqa hörmət elə, ədəblə yaşa!..
Öz adına layiq işlər gör ki, sən,
Axırda utanma xəcalətindən.
Oğul, sözlərimə yaxşı qulaq as!
Ata nəsihəti faydasız olmaz...
Bu əyri cizgilər cədvəlində sən
Özünü şərh edib, özünü öyrən!
Ol öz vicdanının sırriñə açar,
Çünki bu mərifət qəlbə nur saçar...
Bir elmi öyrənmək istədikdə sən
Çalış ki, hər şeyi kamil biləsən.
Kamil bir palançı olsa da insan,
Yaxşıdır yarımcıq papaqçılıqdan.
Məndən söyləməkdir, səndən eşitmək,
Bir insan əliboş gəzməsin gərək.

TƏHLİL

Seytanın insana nüfuz etdiyi iki əsas nöqtə vardır. Bunlar: "İddialar və Şəhvətlər"dir. Günah işləyən bir kimsənin günaha girməsinə səbəb olan şey bu iki nöqtədən başqası deyildir. Bu iki ünsür müsəlmanları Al-lahın rızasını əldə edəcəyi işləri görməkdən, cəhənnəmdən uzaqlaşış cənnətə girməkdən məhrum edir. Bu yəzidə həmin iddia və şəhvətlərin ən mühümlərini (qorxunclarını) bəyan etməyə çalışacaqı.

İddia Şəhvət duyğusunun basdırılması

Bu iddiaya görə, şəhvət gücü insanda var olan ən böyük və ən təhlükəli güclərdən biridir. Təhlükəsi bu gücün basdırılmasından doğur. Cox basdırıldığı təqdirdə, partlayışa səbəb olur. Qadının örtünməsi onun gözəlliyini örter, nəticədə bu örtünmə kişiləri şəhvət duyğusunun içində sürükleyər və onlar partlama nöqtəsinə çatarlar. Belə ki, zaman-zaman bu şəhvət basqısı təcavüz hadisələri və s. şəkildə kişilərdə üzə çıxır. Bu problemin həlli qadınların örtülərdən xilasında yatır. Sadəcə bu halda kişilər şəhvət duyğusunun təsiri altına girməkdən qurtula bilər və ehtiyaclarını (həmin hisslərini) doyura-

bilərlər. Beləcə, şəhvət duyğusunun basdırılmasından yaranan biləcək partlama təhlükəsi əngəllənmiş olar.

İddianın cavabı

Bu iddia görünüşdə ağla və məntiqə uyğun kimi görünür. İlk baxışda bu iddianı ortaya atanların, cəmiyyətin pozulmasından qayğılanan və onun

**"Ya Peyğəmbər!
Zövcələrinə,
qızlarına və
möminlərin
övrətlərinə de
ki, örtüklərini
örtsünlər.
Bu onların
tanınması və
onlara əziyyət
verilməməsi
üçün daha
münasibdir..."**
(əl-Əhzab, 59)

mənfəətini düşünən şəxslər təəssüratı yaransı da, həqiqətdə, bu cür iddiaları ortaya atanlar cəmiyyətin pozulmasına və parçalanmasına səbəbiyyət verən böyük bir təhlükə yaradırlar.

Onların bu iddiaları doğru olsaydı, Amerika, Avropa və bənzər ölkələrdə

təcavüz hadisələri, qadınlara yönəlik hücumlar və əxlaqi suçlar ən az baş verən hadisələrdən olmalı idi. Çünkü Amerika və Avropa fərdi azadlıq iddialarıyla bu mövzuya həqiqətən böyük əhəmiyyət verir. Hətta bu, o dərəcədədir ki, açıq-saçılıq jurnallar bütün dükanlarda sərbəst satılmaqdadır. Gecə saat 12:00-dan sonra verilən televiziya programları intim yönədən təhrikəcisi, açıq-saçılıq şouularla doludur. Bu ölkələrdə yaz mövsümü gəldikdə, qadınlar mayka ilə gəzirlər. CD-lər satan və üzərində "sadəcə böyüklər üçün" ibarəsi yazılı dükanlar Amerikanın hər yerində vardır. Belə dükanlarda insani dəhşətə gətirən sapıq və qorxunc intim əlaqələr və şəhvəti qamçıyan yayınlar sərgilənməkdədir. Hər hansı bir gənc onları orada seyr edə və evinə apara bilir. Bu ölkələrdə əxlaqsızlıq yuvaları olduqca yayındır. Hətta bəzi ölkələrdə müştərilər görə bilsin deyə, qadınlar vitrinlərdə sərgilənməkdədir.

Yaxşı, bütün bu ölçüsüz səbərtslik və açıq-saçılığın doğurduğu nəticələr nələrdir? Nəzərdə tutulan şəhvət duyğusunun təsirindən qurtuluş iddiası nəticə vermişdirmi? Bəs qadınlar təcavüz hadisələrindən qoruna bilirmi?

Amerika statistikası

Amerikada Federal idarə tərefindən "Crime in U.S.A" (Amerikada Cinayət) başlığı altında bir hesabat nəşr edilmişdir.

Kitabın altıncı səhifəsində 1988-ci il-dən bəhs edilərək belə deyilir: Amerikada hər altı dəqiqədə bir zor işlədilərək təcavüz hadisəsi baş verir. Mətnədəki "zor işlətmək" ifadəsi isə "silah işlətmək" mənasındadır.

Bu statistikaya görə, Amerikada 1978-ci ildə təcavüz hadisəsi 147.389 dəfə olmuşdursa, bu rəqəm 1987-ci ildə 221.764 rəqəminə çatmışdır.

Statistikaya ayə ilə bir açıqlama

Bu və bənzər hesabatlar o ölkədəki təcavüz cinayətinin artmasına işaret etdiyi kimi, eyni zamanda Allah-Təalanın bu ayeyi-kəriməsinin də yaşınan bir izahıdır:

"Ya Peyğəmbər! Zövcələrinə, qızlarına və möminlərin övrətlərinə de ki, örtüklerini örtsünlər. Bu onların tanınması və onlara əziyyət verilməməsi üçün daha münasibdir..." (əl-Əhzab, 59)

Demək ki, örtünməyən və cazibədarlığını sərgiləyib bütün gözəlliklərini nümayiş etdirən bir xanım hər zaman ayədə bildirilən əziyyət məfhumuyla üz-üzə gələ bilər. Çünkü o, belə davranışla qarşı cinsin şəhvətini hərəkətə keçirir.

Örtülü olan xanima gəlinçə, əli və üzü xaric başqa bir yeri görünmədiyinə görə, cazibə və zinətini gizləmiş olur. Beləliklə, örtülü xanım qarşı cinsin şəhvətini təhrik etməkdən uzaq olur.

Şübhəsiz ki, Allah-Təala qadınlara əziyyət verilməməsi üçün hicabı fərz etmişdir. Çünkü qadınların açıq-saçılıq halda küçələrə tökülməsi şəhvət duyğularını qabardan və təcavüz hadisələrinin baş verməsinə səbəb olan birinci dərəcəli əsas amildir.

Birinci həqiqət: Statistika yuxarıdakı iddianın doğru olmadığını bir daha sübut edir.

İkinci həqiqət: Şəhvət duyğusu kişi-qadın hər insana nəslin davam etməsi üçün verilmişdir. Heç bir halda bu duyğu inkar edilə bilməz və kişilərin açıq-saçılıq qarşısında təsirlənməməsi qeyri-mümkündür.

Üçüncü həqiqət: Kişinin şəhvət duyğusunu təhrik edən hal qadının cazibədar yerlərini nümayiş etdirməsidir.

Abdülməmid Bilalı, "Örtülü Olmayan Xanımlara" kitabından ixtisarla

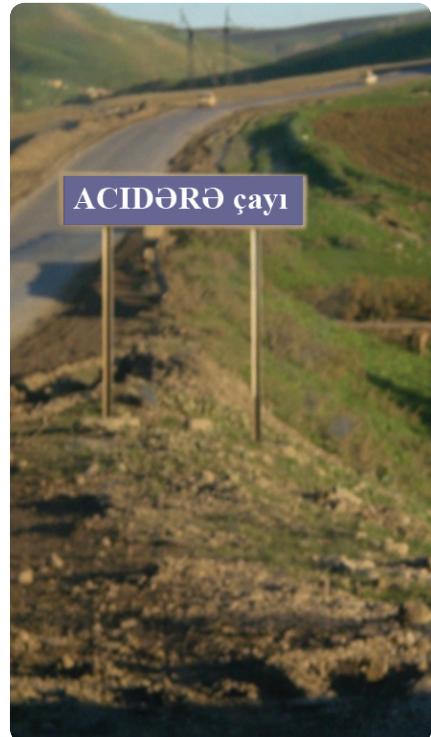
ACIDƏRƏ ÇAYI-1

Bakı-Şamaxı arasındaki Acidərə çayı startı cənnətdən başladı və dünya həyatından qiyamətə, qiyamətdən də - cəhənnəmi düşünərsək sonsuzluğa qədər axacaq... Maşınlara “ömür bitər, yol bitməz” şəklində sözərər yazılır. Bunun Acidərə versiyası “ömür bitər, dərd bitməz”dir.

Açı çəkmək yaşayan və nəfəs alan hər bir can sahibi ilə müstərək duyğumuzdur. Xeyir və şərr qardaşdır deyirik. Xeyirlər insanı sevindirdiyi halda, şərlər acı və müsibət mənasına gəlir. Xeyir və şərr gecə və gündüz kimi bir-birini təqib edər. Qəbələdə axan Ax-Ox çayı bu abzasdakı mənəni ifadə edərək axar. Şərlərin yaradılış hikmətlərindən biri də xeyirlərin və sahib olunan nemətlərin qədir-qiyəmətinin bilinməsi üçündür. Yorulmaq olmasaydı istirahətin, aqlıq olmasaydı doymağın ləzzətini bilməzdik. Ağlamasaydıq və hüznənməsəydik gül-məyin və təbəssüm etməyin həzzini nə qədər hiss edə bilərdik? Əgər acı olmasaydı, şirin bu qədər dadlı olmazdı...

“Ölümü göstərib titrəməyə razı etmək” sözü vardır ki, bu söz acı çəkmə və acı vermə duygusunun siyasi mənfəətlərə alət edilməsidir. Molla Nəsrəddinin damdan düşdüyü zaman başına toplaşanlara çəkdiyi acını anlatmaq üçün “içinizdə damdan düşən varmı?” deyə soruşması təsəvvüf elmi üçün işlənən “dadmayan bilməz” sözünün “canı acımayan bilməz” versiyasıdır.

Ağlamadan həyata başlamaq və həyatda yol qət etmək mümkün deyil. Uşağını dünyaya getirən annanın çəkdiyi acıların orta şiddəti bir maşın qəzası ilə eyni olduğunu deyirlər. Yaşanan dərd və acıların insana təsiri “divarı nəm, insanı qəm; ağacı qurd, insanı dərd bitirir” sözləriylə ifadə edilmişdir. Dəndlərin paylaşılması acıların xəfifləməsinə səbəb olur. Yasda olan möminlərin tək qoyulmaması digər müsəlmanların üzərində olan haqlardandır. Sevinc və xoşbixtliklər paylaşdıqca artar. Bayram

Çəkilən acı, bəla və müsibətlər üçün “bəla kəməndi-məhbubdur” deyirlər. Allah qatında ən çox sevilən bəndə aləmlərin sərvəri Peyğəmbərimiz (s.ə.s) dir. Elə isə kəməndi-məhbub olan bəla, müsibət və acıların ən şiddetlisi ona gəlmışdır.

günü tək qalan insan bayram sevincini nə qədər hiss edə bilər? “Dərdini deməyən dərman tapmaz” sözündə qəsd edilən məna dərdin harda gəldi söylənməsi deyil, dərd dinləmək, sırr saxlamaq və çarə ola bilmək xüsusiyətlərinə sahib insanlara aça bilməkdir.

Sevən sevdiyinin acı və dərdlərini almaq istər. Get-gedə az işlənməyə başlayan “qadan alım” sözünün fədakar və məhəbbət dolu ağızlardan söylənməsi müxatəb üzərində dərman kimi təsirlidir. Rəhmətlik nənəmi “qadasını aldiğim” sözü ilə xatırlayıram. Minnətdar olduğumuz insana pul-para, övlad və mal çoxluğu şəklində deyil, “əllərin dərd görməsin” şəklində dua edərik. Pul-para, övlad və mal da dərd və kədər qaynaqlarından ola bilər. Dərvişlər yaşadıqları acıları və çı�ələri “Bu da keçər ya hu” deyərək uzaqlaşdırmağa çalışarkən sazi əlinə alanlar “eşq ağladır, dərd söylədir” sırrı gərəyi “ya hu” demədən “bu da keçər” deyərlər və ya “dərdlər bir dərya olmuş mən də bir sandal” deyərək boğulana qədər çalxalanıb dururlar:

*Nə ağlarsan mənim zülfü-siyahım
Bu da gələr, bu da keçər ağlama.
Göylərə erişdi fəryadım, ahım
Bu da gələr, bu da keçər ağlama.*

Çəkilən acı, bəla və müsibətlər üçün “bəla kəməndi-məhbubdur” deyirlər. Allah qatında ən çox sevilən bəndə aləmlərin sərvəri Peyğəmbərimiz (s.ə.s) dir. Elə isə kəməndi-məhbub olan bəla, müsibət və acıların ən şiddətlisi ona gəlmışdır.

“Bəlanın ən şiddətlisi peyğəmbərlərə, sonra vəlilərə və dərəcəsinə görə digər möminlərə gəlir” hədisi-şərifi də bu həqiqəti xatırladır.

Peyğəmbərimizin atasını görməməsi, kiçik yaşlarda anasını itirməsi, İslami təbliğ etdiyi zaman yaşadığı çətin günlər, uğradığı sui-qəsdlər və ümmətinin dərdləriylə dərdlənməsi Allah-Təala tərəfindən atılan kəməndlərdəndir. Bu mənada Peyğəmbərimiz “heç bir peyğəmbər mənim çəkdiyim acını çəkməmişdir” buyurmuşdur. Çəkdiyi acılara baxmayaraq demək olar ki, hər anının təbəssümlü olduğu rəvayət edilən, çəkilən acıların saç-saqqalını ağartmağa gücünün çatmadığı uca bir Peyğəmbərimiz var.

Deyirlər öyrənməyin üç yolu var: çox görmək, çox acı çəkmək və çox çalışmaq. Yaşanan bəla, müsibət və acılara səbir etmədən qədərə üsyanla sınaqdan çıxma riski hər an vardır. Bu səbəblə bəla, müsibət və acılar istəməmək, dünyada və axırətdə afiyət istəmək dinimizin prinsiplərindəndir. Möminin dünya həyatında yaşadığı hər acı üsyan etməmək şərtiyələ xeyirlərə vəsilə olur. Hədisi-şərifdə buyurulur:

“Yorğunluq, uzun müddətli xəstəlik, kədər, sixıntı və qəmdən tutmuş ayağına batan ti-kana qədər müsəlmanın başına gələn hər şeyi Allah onun xətalarını bağışlamağa vəsilə qılar.” (Buxari, Mərda 1,3; Müslim, Birr 49)

Nəticə olaraq Acidərənin suları artıb-azalaraq axır. Bəzən o qədər çoxalır ki, boğulma hissinə qapılırıq. O zaman acıların çoxluğunu görərək “nə qədər böyük və nə qədər çox acılarım var” demək yerinə acı verən ağrından, ağladan, saçları ağardan sulalara baxaraq “Mənim çox böyük Rəbbim var” demək bizim üçün Nuhun gəmisi yeriňə keçəcəkdir.

İBADƏTLƏRDƏN ALA BİLMƏDİYİMİZ HİSSLƏR

Hər bir insan bir ölkə, bir dövlətdir. Bu ölkənin də paytaxtı qəlbdır. İnsan günah işlədikdə qəlbini qara ləkələr düşür. Yəni ölkənin paytaxtına zərbə dəyərək ölkə təhlükə altında qalır.

Bəzən müsəlmanlar arasında “mən ilk vaxtlar namaz qılmağa başlarkən yaşadığım o həyəcanı, o şövqü, o hissləri indi etdiyim ibadətlərdən o qədər də ala bilmirəm” və ya “Quran oxuduğum ilk zamanlar yaşadığım hisslər üçün çox darıxmışam” deyən insanlar günümüzdə heç də az deyil. Allaha inanan, amma Ona ibadət etməyib yaşadığı həyatında Allahın qoyduğu ölüçülərdən kənar olan şəxs əslində “ac” insandır. Yəni Allahla mütəmadi və düzgün şəkildə təmasda olmadığından onun ruhu mənəvi hisslərdən uzaq qaldığı üçün “ac” olar. Ancaq insan səmimi olaraq Allaha bağlandığı ilk andan etibarən Onun sayəsində bir-birindən gözəl olan nemətlərlə qarşılışaraq, keçmişdə özündə olan pis hissləri yeni və mükəmməl hisslər ilə əvəzləyər. Allah həmin adamın dünyasını, daxilini dəyişərək ölü insandan diri və möhtəşəm bir insan çıxarar. Ona görə də insan yeni ibadətə başlayarkən mənəvi cəhətdən çox “ac” olur. Diqqət edin, insan çox ac olarkən və ya oruc tutduqdan sonra iftar vaxtında yediyi yeməklər ona necə ləzzətli gəlirsə, bizim də ilk qıldığımız namazlar və etdiyimiz digər ibadətlər mənəvi “ac” vaxtimızda bunun kimi, hətta bundan daha ləzzətli olmuşdur. Çünkü biz çox “ac” olmuş və ruhumuz yüksək dərəcədə mənəvi qida tələb etmişdir. İnsanın fitrəti gərəyi daima mənəvi qidaya tələbi və ehtiyacı vardır. Bir insanın mənəvi qidaya tələbi yoxdursa o insan fiziki olaraq yaşayan amma mənəvi olaraq ölmüş, qəlbə qatlaşmış insandır. Çünkü bir insan qidasız yaşaya bilmədiyi kimi onun mənəvi aləmi də qidasız qala

bilməz. Bəzi insanlar da öz cahilliklərinə görə mənəvi qida ehtiyaclarını səhv yollara əl atmaqla ödəməyə çalışırlar. Allaha bağlı olan mömin əgər düzgün şəkildə ibadət edər, Allah rızası üçün səy göstərərək gözəl əməllər işləyərək özünü günahlardan qoruyarsa o zaman qıldıgı namazlardan, tutduğu oruclardan, xeyirxah işlərdən çox böyük dərəcədə möhtəşəm mənəvi hisslər qazana və sözün əsl mənasında xöşbəxt ola bilər. Amma əgər insan bir müddətdən sonra keçirdiyi möhtəşəm hissləri yenidən keçirmirsə bu onun etdiyi günahlardan etdiyi səhvlərdən də qaynaqlana bilər. İbadət etdiyimiz zaman Allahın bizə verdiyi möhtəşəm şövqü, həyəcanı yaşamamaq etdiyimiz yalan, qeybət, harama baxmaq və sair kimi günahlardan da qaynaqlana bilər. Bu günahların isə hər biri qəlbə və ruha doğru atılan güllələrdir. Günahların insana zərəri çoxdur. Çünkü insan günah qazanarkən gözün, qulağın və digər bədən üzvlərinin şövqü, həyəcanı zədələnir. Çünkü günahlar müsəlmənda olan şövqü, həyəcanı sarsıdır. Hər bir insan bir ölkə, bir dövlətdir. Bu ölkənin də paytaxtı qəlb-

dir. İnsan günah işlədikdə qəlbinə qara ləkələr düşür. Yəni ölkənin paytaxtına zərbə dəyərək ölkə təhlükə altında qalır. Məhəmməd Peyğəmbər (s.ə.s) buyurur: “İnsanda bir bədən üzvü vardır. Əgər o sağlamdırsa bütün bədən sağlam olar. Əgər o pozularsa bütün bədən pozular. Diqqət edin! O, qəlbdir.” (Buxari) Etdiyimiz ibadətlərdən də zövq almaq istəyirik sə işlədiyimiz günahlardan uzaq durmalıyıq. İşlədiyimiz günahlara qarşı müharibə elan edərək, o günahları özümüzdən qovaraq kənar etməliyik. Şövq, həyəcan, kimi gözəl olan digər hisslərin hər biri əslində bizə gözlərlər gözəli olan Allahın çox böyük nemətləridir. Biz mümkün olduğu qədər bu hissləri yaşamağa çalışmalı, amma etdiyimiz ibadətləri bu hissləri yaşamağa görə yox qarlıqsız olaraq Allah üçün etməliyik ki, Rəhman olan Rəbbimiz də bizi mükafatlaşdırırsın. Biz heç bir maraq güdmədən səmimi niyyətlə Allaha bağlı olaraq həyatımızı düzgün şəkildə qurarsaq, bu halda Allahın rəhmətini, sevgisini, məğfirətini öz üzərimizə cəlb edərik.

MƏSNƏVİDƏN BEYTLƏR

Dinlə neydən ki, hekayət eyləyir,
Ayrılıqlardan şikayət eyləyir.

 Ki, neyistandan məni etcək cüda,
güləlüməndən mərdü zən eylər nəva.

 İstərəm bir bağırı parə həmdəmi,
Ta ona şərh eyləyim hicran qəmi.

 Düşsə əslindən uzaq kim bir nəfəs,
Hər dəm eylər vəsldən ötrü həvəs.

 Mən ki, hər məclisdə nalan olmuşam,
Şadla, qəmgirlə firavan olmuşam.

 Oldu hər kəs zənnilə yarım mənim,
Bəlmədi sinəmdə əsrarım mənim.

 Sirrimi zənn etmə naləmdən uzaq,
Nur yox, hərçənd ki, var göz-qulaq.

Mövlana Cəlaləddin Rumi

Can deyildir cismidən ayrı nihan,
Var nəzər, amma ki, görməz kimsə can.

 Ney olur atəşnəva, sanma həva,
Kimdə bu atəş ki yox olsun fəna.

 Hər nə var atəş ki, neydə eşqdır,
Hər nə var qovğa ki, meydə eşqdır.

 Ney ki, bağırı yarələrlə yar olur,
Pərdəsindən pərdələr izhar olur.

 Ney kimi zəhr ilə tiryək kim görüb?!
Ney kimi dəmsaz göyçək kim görüb?!

 Ney hədis əvvəlcə qurbanın deyir,
Məcnun eşqindən, biyabandan deyir.

 Ol bu huşun məhrəmi huşdan bəri,
Bir dilə tənha qulaqdır müştəri.

MÜSTƏMLƏKƏCİLİYİN MÜASİR ADI KAPİTALİZM

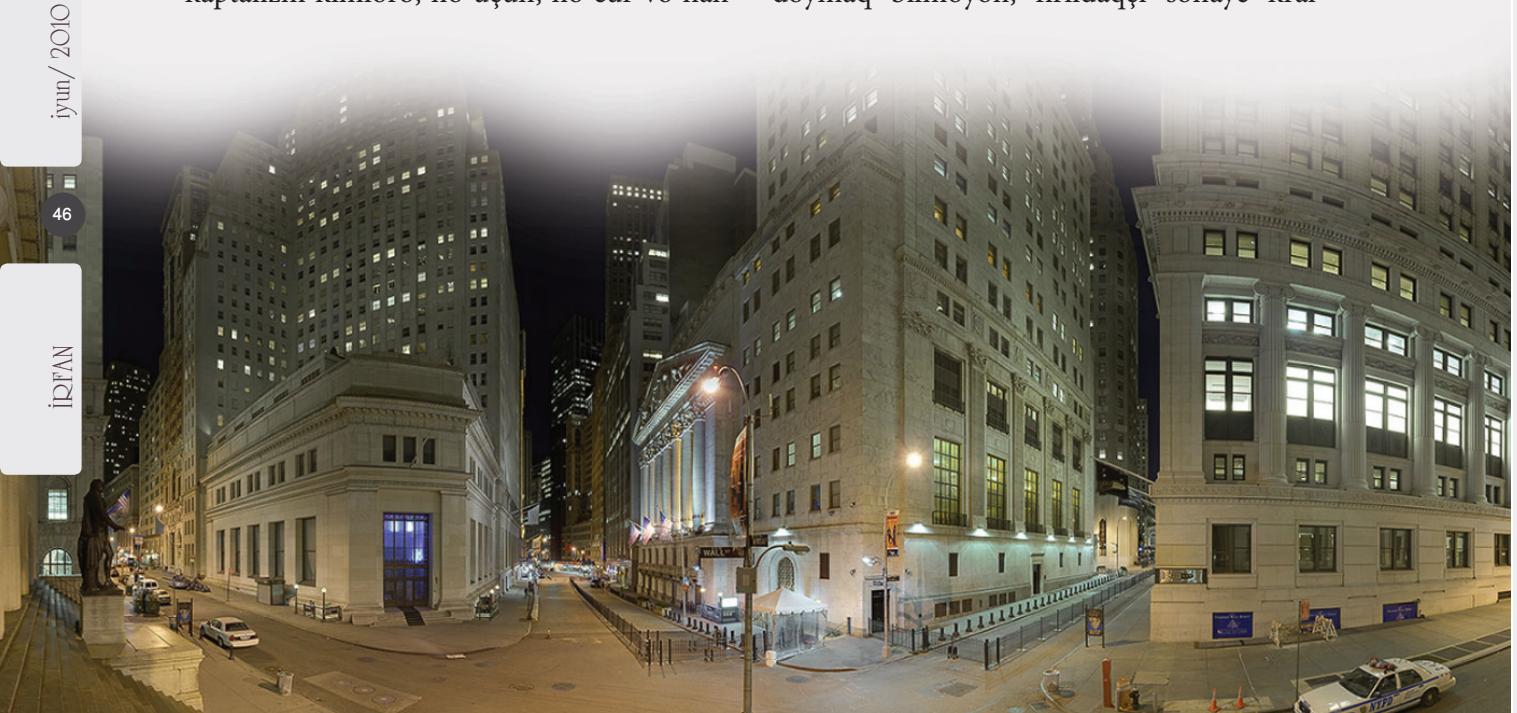
Coxdan qələmə alınmış, tədqiq olunmuş və haqqında cildlərlə əsərlər yazılmış olmasına baxma-yaraq insanlara olduğu kimi yox, bir əfsanə kimi çatdırılan və bu şəkildə aşilanmağa çalışan bir sistemdən bəhs edəcəyik. Düzdür, bəlkə də gecikmişik, ancaq hər halda gec yoxdan pis olmaz. Bəs nədir bu illərcə həsrətini çəkdiyimiz və əfsanə kimi (sosialist düşərgədə ikən) gəlişini gözlədiyimiz bu müəammali məfhum? Bir çoxumuzun adından əvvəl özüylə tanışlığı, zərbəsiylə büdrədiyi və tələbə, kəndci, fəhlə, müəllim, iş adamı, tacir kimi cəmiyyətimizin hər təbəqəsini təşkil edən insanların qorxulu yuxusu halına çevrilən Global Maliyyə Böhranının anası adlandırıa biləcəyimiz sistem: Kapitalizm.

Kapitalizm İctimai-iqtisadi formasiya olub istehsal vasitələri üzərində xüsusi mülkiyyətə və muzdlu əməkdən istifadəyə əsaslanır. İzafî dəyərin mənimsənilməsi kapitalist istehsalın məqsədini və kapitalistlərin varlanması təmin edir. Bu, kapitalizmə verilən ümumbəşəri bir tərifdir deyə bilərik. Çünkü bu tərif bizim öz məntiqi nəticəmiz yox, ümumi qəbul olunandır. Tərifindən göründüyü kimi kapitalizm kimlərə, nə üçün, nə cür və han-

sı yolla xidmət edir. Bəs özlərinə xidmət üçün bu sistemi quaranlar hansı üsul və vasitələrdən istifadə edir. Bura artıq tendensiya halını almış maliyyə böhranları, saxta maliyyə hesabatları, hiyləli şeçkilər, rüşvət, cinayət, zorakılıq və adlarını ifadə etməyə belə rəva bilmədiyimiz çoxlu sayda bu cür alet və vasitələr.

Kapitalizmin başlandığı müqəddəs yol Wall Street

Wall Street New Yorkun dar küçələrindən biridir. Avropadan gələn Holländiyalı köçərilərin qurduğu New York şəhərinin köhnə adı New Amsterdam (Yeni Amsterdam) olmuşdur. New York şəhərində Broadway ilə East River arasında olan bu qısa küçə adını hollandiyalı köçərilərin rəhbəri olan Peter Stuyvesantın ingilisələrin bölgəyə hückumunun qarşısını almaq üçün inşa etdirdiyi (1653) torpaq divardan (İngiliscə Wall) almışdır. Divarın yıxılmasından sonra açılan küçəyə Wall Street adı verildi. Wall Street hələ Amerikan Vətəndaş müharibəsindən əvvəl belə ölkənin maliyyə mərkəzi kimi qəbul olunurdu. ABŞ da 19-cu əsrədə inkişaf edən populist hərəkata görə Wall Street fermerləri, zəhmətkeşləri istismar edən, gözü doymaq bilməyən, firildaqçı sənaye kral-

larının simvoluydu. 1929-cu ildə ABŞ da səhm bazarının çökməsindən sonra iqsitadiyyatı alt-üst edə biləcək səviyyədə güclənmiş möhtəkirlərin qalası olaraq qəbul olundu. Hal hazırda New York birjası, Amerika birjası, Müxtəlif investisya bankları, hökumət və bələdiyyələrə aid səhmlərin satışını həyata keçirən vasitəçi qurumlar, Federal ehtiyat bankı (hansı ki dolların tədavülə buraxılmasını həyata keçirir), Sığorta şirkətləri, Pambıq, Qəhvə, Şəkər, Kakao və səhm qiymətləri bazarlarının beynəlxalq səviyyəli mərkəzləri burada toplanmışdır. Bu gün Wall Street dünya səviyyəsində maliyyə və investisiya fəaliyyətlərinin simvoluna çevrilmişdir və bu xüsusiyyətlərinə görə əfsanələşdirilmişdir. Xüsusi olaraq qeyd etmək lazımdır ki, Wall Streetin ilk sakinləri hollandiyadan yeni dünya adlandırdıqları ABŞ-a köç edən yəhudilər olmuşdur. Wall Streetin memarları olan yəhudilər bu gün də babalarının miras qoyduqları bu yoluñ şərəfli davamçılarıdır. Wall Street ölkələri iqtisadi cəhətdən ələ keçirərkən məlum sadıq müttəfiqlərindən dəstək alır.

Beynəlxalq Valyuta Fondu, Dünya Bankı və Sadıq müttəfiqlər.

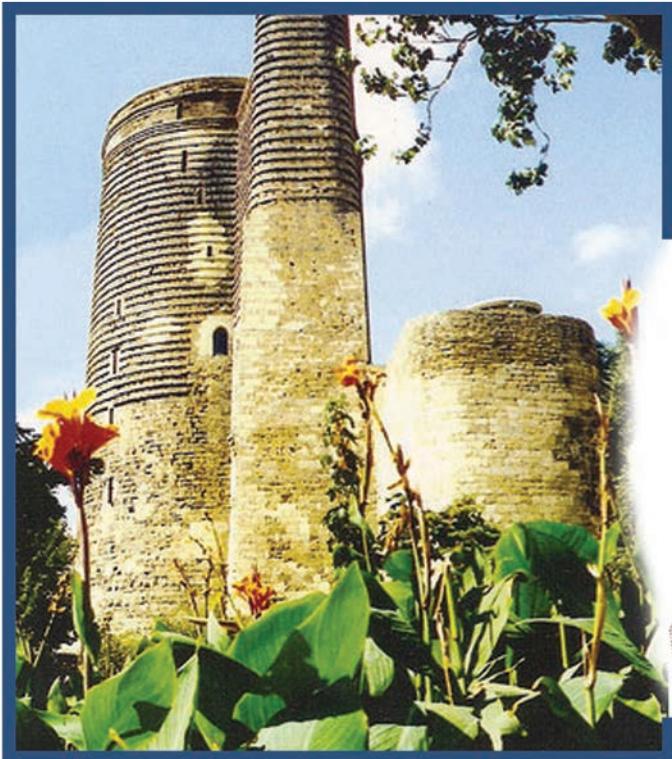
Bəs Wall Streetdəki nəhəng şirkətlər əsasən hansı üsul və vasitələrdən istifadə edirlər?

Məqsədə çatmaq üçün yuxarıda sadaladığımız kimi hər cür üsul və vasitələrdən. Ancaq bunlardan ən verimli və perspektivli olanı NSA (ABŞ Milli Təhlükəsizlik Agentliyi) və Wall Street şirkətləri tərəfindən yetişdirilən və hər cür təminatla təmin olunan (Economic Hit Man) *iqtisadi tətikçi* və ya *iqtisadi qatil* adlandırılaraq biləcək iqtisadçılardır. Bu iqtisadçılar USAID (ABŞ Beynəlxalq İnkişaf Agentliyi) Dünya Bankı və bir neçə varlı imperialist şirkət və ailənin büdcələrinə külli miqdarda vəsait qazandırırlar. Güclü inandırma, razısalma və saxta maliyyə layihələri hazırlamağa malik mütəxəssislərin vəzifəsi İEOÖ-in rəhbərlərinin imperializmə xidmət edəcək layihələrə qoşulmasıdır. Nəticədə bu ölkə

Kapitalizm İctimai-iqtisadi formasiya olub istehsal vasitələri üzərində xüsusi mülkiyyətə və muzdlu əməkdən istifadəyə əsaslanır. İzafi dəyərin mənimsənilməsi kapitalist istehsalın məqsədini və kapitalistlərin varlanması təmin edir.

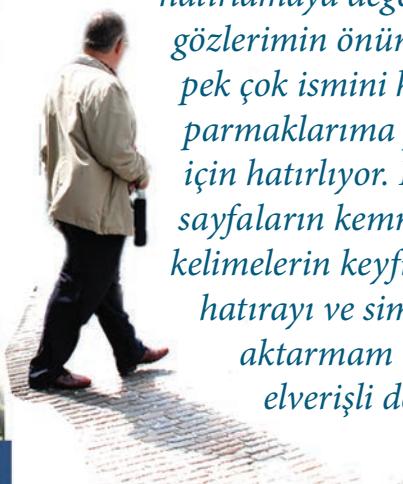
həmin ağır iqtisadi layihəyə (Elektrik stansiyalarının, hava və dəniz limanlarının tikintisi) razılıq verir. Ölkənin layihəni həyata keçirməsi üçün külli vəsait tələb olunur. Vəsait məsələsi ortaya çıxdıqda səhnəyə Dünya Bankı və Beynəlxalq Valyuta Fondu kimi daha böyük iqtisadi güclər çıxır. Bu qurumlar kapitalist düşərgənin Vaşinqton qolunu (hökumət qolu) təşkil edir. Hədəf seçilmiş ölkənin borc tələbini səxavətli şəkildə qəbul edən bu qurumlar ekskluziv olaraq yüksək faizli kredit şərtləri qoymağı da unutmur. Hədəf dövlətə qoyulan şərtlərdən əsası layihənin icrasının əsasən Wall Street və ya yalnız ABŞ mühəndis firmalarına həvalə edilməsidir. Belə olan təqdirdə Borclu dövlət Vaşonqtondan yüksək kreditlə borc alır və həmin pul iş icraçısı olan New Yorkdakı mühəndis firmalarının hesabına keçirilir. Nəticədə vəsait (pul) ABŞ-dan çıxmır və eyni zamanda İmparalist sistemə milyardlardarla borcu və on milyardlarla kredit borcu olan asılı dövlətlər (müasir müstəmləkələr) meydana çıxır. İmparalist güc bu dövlətlərdən yeri göldükçə iqtisadi, siyasi və hərbi məqsədləri üçün istifadə edir. Həmçinin borclanmış dövlət digər mühüm təhsil, sosial və tibb kimi sahələrin inkişafına vəsait ayıra bilmir.

Nəticə olaraq bizm həyat tərzimizlə üst-üstə düşməyən bir sistemin bizlərə hər cür üsul və vasitələrlə aşilanmasına qarşı ayıq və sayiq olmalı, bir Allah dostunun dediyi kimi “Ağ südün içərisindən ağ tükü belə seçməyi bacaracaq” şəkildə həssas hərəkət etməliyik. Allah bizi istiqamətindən ayırmasın ki, xüsərana düşməyək.

HELELİK

*Elimi klavyenin tuşlarında
gezdirirken dört yılın pek çok
hatırlamaya değer siması
gözlerimin önünden geçiyor,
pek çok ismini hafızam
parmaklarımı yazdırırmak
için hatırlıyor. Fakat ne bu
sayfaların kemmiyeti ne de
kelimelerin keyfiyeti her bir
hatırayı ve simayı buraya
aktarmam için
elverişli değil.*

Bir varmış bir yokmuş kelimeleriy-le başlar bütün masallar! Henüz varlığının farkına varamamış küçüğ-cük ellere, küçükçük avuçlara varlıkla birlikte belki varlıktan da önce yokluk koyulur, yok olunacağı hatırlatılır. Kötü müdür bu, derseniz; bence hayır! Çünkü varlığın kıymetini daha küçüklükten itibaren anlamaya ve etrafının farkına varmaya başlayan minikler ve bundan da önemlisi, var olarak gördüğü her şeyin bir gün yok olacağını öğrenir. Bütün var'lara varlığını vereni ve sonra da geri alanı anlamaya gayret eder, çaba sarf eder.

Her hikayenin sonunda da bir ibret çıkarılır. Hayatın sert kabuklu, çetrefilli ve çetin zorluklarından geçirilmiş nadide inci misali. Bir çuval dolusu sözü, hadiseyi o hikmeti kavrasın diye anlatır hikayeci. O sözler kalburun altına düşen toz-toprak gibidir. Geriye kalburun üstündeki hikmet incisi kalır.

Ne var ki bu hikmeti de çoğu kez sözlere katar karıştırır hayatın kıyıl-u kali. Bazen tüm çabanın sonunda elde edilen sadece zahmet ve ciledir. Yorgunluk ve terli bir alın! O kadar! Gerçi bu da bir şeydir, hiçbir şeye göre bir şey ama insan, gayretinin karşılığında hiç olmazsa

elinde koca bir yorgunluk ve çilenin dışında bir tecrübe veya hikmet daması ıslaklığını hissetmek ister hikmet deryasında elini yıkayamasa bile...

Bu terennümler içinde tefekkür ediyyorum var iken yok olan son dört yılım. Üstat Necip Fazıl Kisakürek'in Zindandan Mehmet'e Mektup şiirindeki şu misraların hissettirmeye çalıştığı var'lık ve yokluk duygularını yaşıyorum ruhumun gel-gitlerinde.

Bir idamlık Ali vardı, asıldı.
Kaydını düştüler, mühür basıldı.
Geçti gitti, birkaç günlük fasıldı.

Ondan geriye kalan, boynu büyük ve sefil,
Bahçeye diktığı birkaç karanfil.

Aslında, boynu büyük ve sefil olsa da birkaç karanfil dikebilmeyi çok önemli görüyorum. Yine Necip Fazıl'a dönersek ne demek istedigimi daha iyi anlatabilirim sanıyorum. Şöyle diyor şair:

Tohum saç, bitmezse toprak utansın!
Hedefe varmayan mızrak utansın!
Ustada kalırsa bu öksüz yapı!
Onu bitirmeyen çırak utansın!

Evet; yürümek, koşmak, dikmek, yapmak, etmek... Bunların hepsi istidat ve iştiyak nis-

petinde her bir ferdin eylem haline çevirmesi gereken mastarlar. Nihayetinde biz yapabileceklerimizi yapmakla mükellefiz onlara mana ve ruh verecek olan var'ı da yok'u da yaratın Allah'tır.

Birkaç karanfil diktim ben de. Geriye kalan sadece bu, evet yalnız birkaç karanfil. Ötesi karanfillerin bileceği iş. Bana bu imkanı veren Allah'a hamd etmek ve karanfillerim için dua etmekten başka herhangi bir şey de gelmez elimden. Nihayetinde ben de bir vardım bir yokum.

Yol uzun ve zor. Dört yılın hesabını bir kısa yazdı vermek elbette mümkün değil. Tanıyanlara, bilenlere anlatmaya gerek yok tanımayanlar ve bilmeyenler ise bir yazışan ancak deryadan damla misali bir hissiyat alabilirler. Ancak yine de insan bir nokta koymak arzusunu içerisinde atamıyor ve illa ki bir şeyler yazmak istiyor. Söz yazıya dökülmезse uçuyor, hafıza-i beşer de nisan bataklığında bırakıyor bir kısım hatırları. Bu satırların sırrı da bu hikmete saklı.

Elimi klavyenin tuşlarında gezdirirken dört yılın pek çok hatırlamaya değer siması gözlerimin önünden geçiyor, pek çok ismini hafızam parmaklarımı yazdırırmak için hatırlıyor. Fakat ne bu sayfaların kemmiyeti ne de kelimelerin keyfiyeti her bir hatırlayı ve simayı buraya aktarmam için elverişli değil.

Ben de tüm Azerbaycan hatırlalarım boyunca tanıdıklarım ve muhabbet beslediklerim adından bir kişi ile olan özel dostluğumu, gönül bağımlı buraya almak ve onun ismi üzerrinden hepsinden helallik almak istiyorum. Ancak buna elveren bu sayfalara da teşekkür ediyorum.

Kaderin bir cilvesi olarak, kendisi ile her ne kadar karşılıklı oturup uzun uzadiya sohbet edemesek, şiirin engin ufuklarında doyasiya yolculuğu çıkamasak ve bunun istirabını hem o hem ben yaşasak da kısa süreli beraberliklerimizin bir ikramı olarak, şairden yillardır uzak kalmış suskun kalemime ilham veren Memmed Aslan'ın adından tüm talebem, kardeşim, dostum ve büyüğüm olan Azerbaycanlı tanıdıklarımı selamlamak istedim.

Memmed Aslan ki Azerbaycan'ın henüz el

değmemiş Türkçenin geçmişinden beslenen ve geleceğine ışık tutan ak bir tuğudur. Dilinden, Türkçenin yüzyıllardır sinesinde barındırdığı, hançeresinde pişirdiği eşsiz kelimelerinden başka hiçbir kelime işitmedi. Türkçeyi en güzel bir şekilde istifade eden ve gelecek nesillere borcunu yüksek seviyede ödeyiip varlıklarının idrakinde olmaları yolunda gayret sarf eden bu büyük şairi tanıdığım için ne kadar çok bahtiyarım.

Kendisinden helallik dileyerek onun için yazmış olduğum şiri sizlerle paylaşmak istiyorum.

Azerbaycan Aslanı

Derinlerden ses verir
Maziden nefes verir
Gör ne güzel his verir
Azerbaycan Aslanı

Söz yontar, sütun diker
Kemal bilir gül eker
Hayatı serapa ter
Azerbaycan Aslanı

Şiirin özüdür o
Kulağı gözüdür o
Türkün gür sözüdür o
Azerbaycan Aslanı

Ustaya ne desem az
Teşbih temsil ve mecaz
Elinde kıvrak bir saz
Azerbaycan Aslanı

Hamd eder adı ile
Şükreder yadı ile
Şi'rinin tadı ile
Azerbaycan Aslanı

Yarının ne getireceğini Allah bilir. Bana yazının son satırlarına geldiğim şu kelimelerde Azerbaycan'da kullanılan güzel bir kelime ile veda etmek kaldı.

Helelik!

CÜMƏ AXŞAMI

Hər cümə axşamı Azərbaycan musiqisinin banisi sayılan Üzeyir bəy Hacıbəyovun evində plov bişirmək adət halını almışdı. Həmin günlər onun süfrəsinin başında oturan qonaqlar da çox olurdu. Bir cümə axşamı da bəstəkar Səid Rüstəmov bir işdən ötrü onlara gəlir. Üzeyir bəy onu mehriban qarşılıqlıdan sonra deyir:

- Səid, yaxşı vaxtında gəlmisən, Məleykə xanımın bişirdiyi plovdan da yeyərsən!

Səid Rüstəmov təvazökarlıq edib:

- Üzeyir bəy, mən evdə möhkəm yeyib gəlmisəm, -deyir.

- Nə yemisən? -deyə Üzeyir bəy ondan soruşur.

- Düz on kələm dolması yemişəm, hər biri də əl boyda.

Üzeyir bəy zarafatla: - İndi baxarıq, -deyir.

Xülasə, süfrə salınır, plov ortalığa gələndə, Məleykə xanım Səidin iştahasından xəbərdar olduğu üçün, boşqabı təpələmə doldurub onun qabağına qoyur. Bəstəkar da plov payını axıra qədər yeyib qurtardıqlıdan sonra meyvələrdən dadmağa başlayır. Süfrə yiğisdirilən zaman Üzeyir bəy üzünü Məleykə xanımı tutaraq zarafatla deyir:

- Məleykə xanım, yaxşı ki, Səid evlərində yeyib gəlmisdi.

YAXŞI Kİ, OXUMAMİŞAM

Cavan vaxtları dostları şair Hüseyn Arifin başına toplaşırlar. Könüllərindən yemək-içmək keçir. Amma cibləri boş olur. Birdən Hüseyn qətiyyətlə deyir:

- Gedək Əli Vəliyevin yanına.
- Niyə?
- Pul almağa.
- Verərmi?
- Borcudur, Litfondun direktorudu. Cavan yazıçılara əl tutmalıdır.

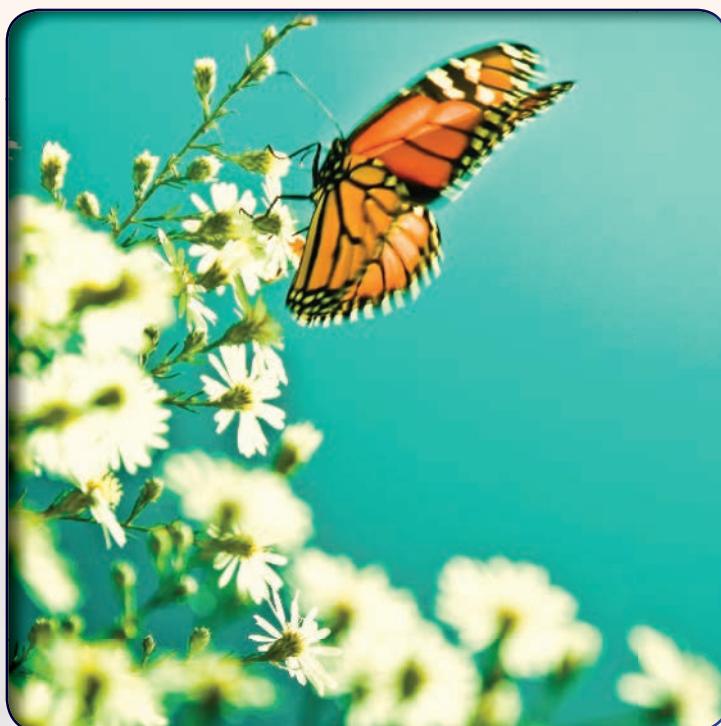
- Ağlımız çətin kəsir.
- Sizin işiniz yoxdu, onun dilini mən bilirəm.

Gedirlər. Yoldaşları qapının ağızında dayanır, Hüseyn içəri girir.

- Salam, Əli müəllim, hekayənizi oxudum, əla hekayədi.

Əli Vəliyev qələmi yerə qoyur, eynəyi qaldırır və diqqətlə Hüseynin üzünə baxır.

- Hüseyn, pulumuz yoxdu.
- Əli müəllim, klassik hekayə yazıbsınız.

- Hüseyin, dedim pulumuz yoxdu, dil tökmə.
 - Doğru sözümdü, Əli müəllim, hekayəniz əvəzsiz hekayədi.
- Əli Vəliyev ayağa durur və daha da sərtləşir:
- Hüseyin, get bir aydan sonra gəl, pulumuz yoxdu.
- Hüseyin pərt halda bayırı çıxır. Yoldaşlarının üzünə baxmadan öz-özünə deyinir:
- Muzdur oğlu muzdur, elə yaxşı eləyib hekayəni oxumamışam.

TUT YEMƏK MƏDƏNİYYƏTİ

İyul ayında Şuşada tutun təzəcə dəyən vaxtı imiş. Xan qızı Xurşidbanu Natəvan pəncərədən balaca səbətlərdə tut satan kəndli qızlarını görüb, tut almaq məqsədi ilə onları evə dəvət edir. Kəndli qızlar Natəvanın dəvətini məmnuniyyətlə yerinə yetirib tutu onun qapısına aparır və ev sahibinin bütün hərəkət və davranışlarını diqqətlə izləyirlər. Xan qızı seçdiyi səbəti alıb içəri aparanda, dözməyib qapının dalında onun üstündən bir ovuc götürüb yeyir. Sonra tutu boşqaba töküb, kəndli qızların gözü qabağında iynə ilə götürüb bir-bir ağızına qoyur. Qızların onun tut yeməsinə heyran-heyran baxdıqlarını görən Xan qızı sual verir:

- Qızlar, sizlərdə də tutu iynə ilə yeyirlər?
- Qızlardan bir diribaşı dərhal cavab verir:
- Xeyr, xanım! Bizlərdə tutu bayaq siz qapının arxasında yedyiniz kimi yeyirlər.

ƏHMƏD İZİN VERMƏZ

Osmalı dövlət xadimlərindən olan sədrəzəm Keçəçizadə Fuad Paşa yetmiş yaşlı bir qadının otuz yaşında bir gənclə evlənmək istədiyindən bəhs edirlər. Paşa dərhal:

- Əhməd icazə verməz, deyir. Soruşurlar ki:
- Hansı Əhməd. Cavab verir:
- Qaraca Əhməd.

(Qeyd: Qaraca Əhməd İstanbulun ən qədim qəbiristanlığıdır.)

İSMİ-ƏZƏM

Bir tələbə illərlərə mürşidinə xidmət edir. Ustadı ismi-əzəmdən bəhs edincə o tələbə:

- Ustadım! Mənə ismi-əzəmi öyrətməyinizi isteyirəm. -dedi.

Müəllimi ondan:

- Buna qabiliyyətin varmı? -deyə soruşdu. Tələbə də illərin təcrübəsinə əsaslanaraq:

- Bəli, -dedi. Müəllimi ona:

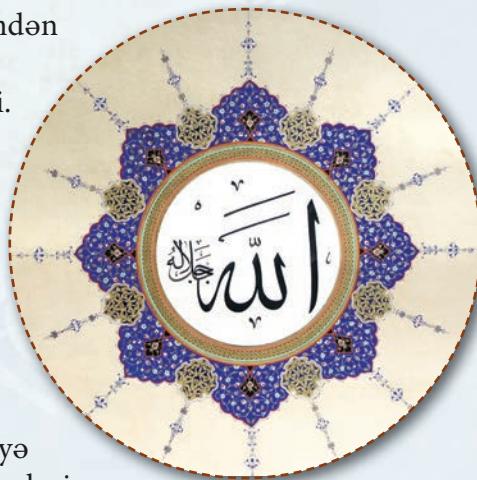
- Bu sabah şəhərin qapısına get və orada olanları gəl mənə bir-bir danış, -dedi.

Tələbə şəhərin qapısına gedir, bir müddət oturub gözləyir. Bir də baxır ki, qoca bir kişi odun gətirir və orada olan bir əsgər o yaşlı kişini döyüb odunlarını əlindən aldı. Bu hadisəyə səbr edə bilməyən tələbə qaça-qaça geri qayıdır və olub-bitənləri mürşidinə danışır. Ustadı ondan:

- Əgər ismi-əzəmi bilsəydin nə edərdin? -deyə soruşur. Tələbə də:

- Dua edərdim ki, Allah o zalımı yerə batırsın, -deyir. Müəllimi də cavabında belə deyir:

- Mənə ismi-əzəmi öyrədən şəxs o gördüğün yaşlı adamdır.

ALTI GÖZƏL

Altı şey, altı şeydə gözəldir; Elm, ədalət, səxavət, tövbə, səbir və həya. Elm əməldə, ədalət idarədə, səxavət varlıda, tövbə gənclərdə, səbir yoxsullarda, həya da qadınlarda gözəldir.

Elmsız əməl damsız evə, ədalətsiz hökmdar susuz quyuya, xəsis varlı yağmursuz buluda, tövbəsiz gənc meyvəsiz ağaca, səbirsiz yoxsul işığı olmayan şama, həyasız qadın isə duzsuz yeməyə bənzəyər.

MÜLKÜN LƏZZƏTİ

Böyük İskəndər bir gün camaatla görüşə gedir, amma orada heç kim ondan bir şey istəmir. Bu vəziyyətdən könlü rahat olmayan İskəndər:

- Mən bu günü mülkümdən saymırıam deyir.

Səbəbini soruşanlara da belə cavab verir:

- Mülkün ləzzəti ehtiyacları dini-ləyiib qarşılıqlaqdır!

BAKIDA DÜNYA DİNİ LİDERLƏRİNİN SAMMİTİ KEÇİRİLDİ

Aprelin 26-da "Gülüstan" sarayında dünya dini liderlərinin ikigünlük Bakı sammiti öz işinə start verdi. Sammitin açılış mərasimində Azərbaycan Respublikasının Prezidenti cənab İlham Əliyev və xanımı Mehriban Əliyeva iştirak etdilər.

Sammitdə dünyanın 33 ölkəsindən ənənəvi dünya dinlərini təmsil edən 200-dən çox yüksək səviyyəli nümayəndə iştirak etmişdir. Həmçinin bu mötəbər tədbirə 14 nüfuzlu beynəlxalq təşkilatın, eləcə də Rusiya Federasiyasının 11 subyektinin dini rəhbərləri və nümayəndələri də qatılmışlar.

Sammitin iştirakçıları əvvəlcə rəsmi foto çəkdirdilər.

Qafqaz Müsəlmanları İdarəsinin sədri Şeyxüislam Allahşükür PAŞAZADƏ sammiti açaraq dedi:

- Allahan adı ilə!

Zati-aliləri, Azərbaycan Respublikasının Prezidenti cənab İlham Əliyev!

Zati-müqəddəsləri, patriarch həzrətləri!

Möhtərəm din xadimləri!

Əziz sammit iştirakçıları!

Cox hörmətli Mehriban xanım!

Uca Yaradanımızın adı ilə dünya dini liderlərinin Bakı sammitini açıq elan edib, zati-müqəddəsləri patriarchları, müfti həzrətlərini, dini-mənəvi rəhbərləri, dəyərli qonaqları bu tarixi tədbirdə səmimi qəlbdən salamlayıram. Qoy Uca Yaradan bugünkü qardaşlıq məclisimizə uğur bəxş etsin.

Dinlərarası dialoqa dair mühiüm əhəmiyyətli tədbirin Bakıda baş tutması şübhəsiz ki, Azərbaycanın müstəqillik tarixində olduqca dəyərli və unudulmaz bir hadisədir. Belə bir mühiüm tədbirin Bakıda keçirilməsi Azərbaycan xalqına və dövlətimizin başçısına beynəlxalq aləmdə hörmət və etimadın ifadəsidir. Belə bir möhtəşəm tədbirin Azərbaycanda keçirilməsi

ideyasına vaxtilə ilk xeyir-dua verən məhz ulu öndərimiz Heydər Əliyev həzrətləri olmuşdur.

Məclisimizə təşrif gətirmiş Heydər Əliyev Fondunun prezidenti, YUNESKO-nun və İSESKO-nun xoşməramlı səfiri, Milli Məclisin deputati Mehriban xanım Əliyevanı da salamlayıրıq.

Sonra söz Prezident İlham Əliyevə verildi.

- Hörmətli Şeyx həzrətləri!

Hörmətli zati-müqəddəsləri!

Hörmətli din xadimləri!

Xanımlar və cənablar!

Əziz qonaqlar!

Mən sizin hamınızı Azərbaycanda səmimiyyətlə salamlayıram. Azərbaycana xoş gəlmisiniz. Dünya dini liderlərinin Bakı sammiti çox böyük əhəmiyyətə malik olan bir hadisədir. Təsadüfi deyildir ki, bu görüş məhz Bakıda keçirilir. Bakıda dünya dini liderlərinin görüşləri artıq ənənəvi xarakter almışdır. Əsrlər boyu Azərbaycanda müxtəlif millətlər, müxtəlif dinlərin nümayəndələri dostluq, qardaşlıq şəraitində, bir ailə kimi yaşamışlar. Azərbaycanda dini və milli dözmüllülüyün çox böyük və şərəflə bir tarixi vardır. Biz çox sadıq ki, son vaxtlar Bakıda sivilizasiyalararası dialoqun gücləndirilməsi işinə böyük töhfə verən mötəbər beynəlxalq tədbirlər keçirilir. Biz keçən ilin noyabr ayında dini dialoqun gücləndirilməsi üçün böyük tədbir keçirmişdik. Azərbaycanın böyük dostu, zati-müqəddəsləri, Moskva və Bütün Rusyanın patriarxi Kirill bu gün olduğu kimi, o tədbirdə də iştirak etmişdir. Bu, çox böyük və gözəl göstəricidir. Bu gün bütün dinlərin nümayəndələrinin, rəhbərlərinin Azərbaycana galması, dünən, bu gün və sabah birlikdə keçirilən və keçiriləcək müzakirələrdə iştirak etmələri böyük əhəmiyyətə malik olan bir hadisədir...

Azərbaycan çoxmillətli, çoxkonfessiyalı ölkədir. Biz milli dəyərlərimizə çox sadıqik. Ümumbaşəri dəyərləri böyük. Eyni zamanda, əlbəttə ki, ölkədə gedən ümumi meyillər ölkənin müasirləşməsinə, modernləşməsinə xidmət göstərəcəkdir.

Mən ümidi edirəm ki, dünya dini liderlərinin birgə fəaliyyəti nəticəsində, dünən, bu gün və sabah qəbul olunmuş və qəbul olunacaq qərarların icrası nəticəsində həm xalqlararası münasibətlər daha da yüksək səviyyəyə qalxacaq, eyni zamanda, bölgəmiz və dünyamız daha da əməniyyətli olacaqdır...

Sonra Qafqaz Müsəlmanları İdarəsinin sədri Şeyxülislam Allahşükür PAŞAZADƏ çıxış edərək dedi:

Bu ali məqamda – tarixi zirvə görüşündə bizləri bir araya gətirən və xoş məramlar naminə bəşəri vəhdət yoluna yönəldən uca Yaradanımıza həmd-sənalar edir, hər birinizə xalqımızın qədim adəti üzrə “Xoş gəlmisiniz!” deyir və dünya dini liderlərinin Bakı sammitinin işində birgə fəaliyyətimizə uğurlar arzulayıram.

Bu gün öz tarixinin silinməz möhtəşəm səhifələrindən birini yazan müstəqil Azərbaycan hər zaman müxtəlif xalqların, millətlərin və dinlərin birgə yaşadığı, mədəniyyətlərin qovuşduğu müqəddəs məkan olmuşdur. Biz sizlərə, müxtəlif dinlərin rəhbərlərinə və təmsilçilərinə əldə etdiyimiz böyük nailiyyətləri – tolerantlığını, dünyaya açıqlığımızı, dindövlət münasibətlərində qazanılmış dəyərləri və qlobal problemlərin həlli yollarında birgə əməkdaşlığımızı nümayiş etdirmək üçün Bakı sammitinə toplaşmışıq. Bu gün burada bir araya gəlməyimiz, şübhəsiz ki, dünya miqyasında dinlərarası dialoq və əməkdaşlıq sahəsində yeni mərhələ, irəliyə atılmış böyük addimdır. Ümidvaram ki, bəşəriyyətin ümumi maraqları və qlobal problemlərin – terrorizmin, dini fanatizmin, ekstremizmin və separatizmin aradan qaldırılması naminə dinlərarası və mədəniyyətlərərəsi münasibətlərin inkişafına yeni təkan verən bu tədbir tarixi əhəmiyyətli bir hadisəyə çevriləcəkdir.

Bildiyiniz kimi, çoxmillətli və çoxkonfessiyalı Azərbaycan Respublikasının böyük bir tarixi mərhələsi ümummilli liderimiz Heydər Əliyevin adı ilə bağlıdır. Ulu öndər ictimai-siyasi həyatın bütün sahələrində, o cümlədən dövlət-din münasibətlərinin tənzimlənməsində, dini etiqad azadlığının təminatında, dini-mənəvi dəyərlərin qorunmasında müstəsna xidmətlər göstərmiş və bu sahədə özündən sonra böyük siyasi və dövlətçilik təcrübəsi miras qoymuşdur. Heydər Əliyev siyasi xəttini uğurla davam etdirən möhtərəm Prezidentimiz İlham Əliyev bu gün Azərbaycanın iqtisadi qüdrətinin, mədəni intibahının və beynəlxalq aləmdə nüfuzunun daha da möhkəmlənməsi üçün böyük işlər görür. Eyni zamanda, tarixi mədəniyyət abidələrinin, məscid və ziyarətgahlarının, xristian, yəhudilər və digər dinlərə məxsus məbədlərin bərpası və təmiri, dilindən və dinindən asılı olmayaraq, ölkənin bütün vətəndaşlarının etiqad azadlığının qorunması və dini ehtiyaclarının təmin olunması – bütün bunlar Azərbaycanın dini-mənəvi mühitini əks etdirən real göstəricilərdir...

Tədbirdə iştirak edən Türkiyənin Diyanət İşləri başqanı Əli BARDAKOĞLU dünya dini liderlərinin Bakı sammitinin əhəmiyyətindən danışdı. O, bu sammitin təşkilinə verdiyi dəstəyə görə Prezident İlham Əliyev təşəkkür etdi və müasir Azərbaycanın gözəl mənzərəsi ilə bağlı minnətdarlığını çatdırıldı.

Əli Bardakoğlu dedi ki, indi dünyanın sülhə ehtiyacı vardır. İndi həm də dinlə bağlı dolğun məlumatların insanlara çatdırılması da vacibdir. Bu baxımdan din adamları insanların qəlbində sevgi və saygı yaratmalıdır. Əli Bardakoğlu dinlərarası dialoqun genişləndirilməsinin zəruriliyindən danışaraq bildirdi ki, dinə münasibət hər bir ölkənin gələcəyidir. Onun sözlərinə görə, din azadlığı, onun doğru təlimi gələcəyin təməl prinsipi olmalıdır. Yalnız bu, birgə yaşayışın vasitəsi ola bilər.

KİTAB TƏQDİMATI

27.04.2010-cu il tarixində Gəncliyə Yardım Fondu konfrans salonunda “İRFAŞ” jurnalının təşkilatçılığı ilə, azərbaycanlı oxucular tərəfindən əsərləri sevilərək oxunan möhtərəm Osman Nuri Topbaşın “Haqq Dostlarının Peyğəmbər Sevgisi” adlı konfransı və “Haqq Dostlarının Örnək Əxlaqından” adlı kitabının təqdimat mərasimi keçirildi.

Mərasimdə çıxış edən Gəncliyə Yardım Fonduun prezidenti cənab Ahmet Tecim öz çıxışında belə dəyərli konfrans ev sahibliyi etdiyindən qürur hissi duyduğunu ifadə etdi. Sonra çıxış üçün söz Osmanlı türkçəsindən Azəri türkçəsinə uyğunlaşdırılan “Haqq Dostlarının Örnək Əxlaqından”adlı kitabın müəllifi möhtərəm Osman Nuri Topbaş bəyə verildi. Müəllifin dəyərli çıxışı bütün iştirakçılar tərəfindən rəğbətlə qarşılandı. Tədbirdə iştirak edən iştirakçıların suallarını cavablandırıb müəllif, oxuculara və tədbirin təşkilatçılara öz minnətdarlığını bildirdi.

Tədbirin sonunda iştirakçılara müəllifin imzalı kitabları hədiyyə edildi.

İPƏKYOLU NƏŞRİYYATI BU İL DƏ MÜKAFATA LAYIQ GÖRÜLDÜ

May ayının 27-də M. F. Axundov adına Milli Kitabxanada Yeni Yazarlar və Sənətçilər Qurumunun təşkil etdiyi X Bakı Kitab Bayramı Milli Kulturoloji Layihənin əsas mərasimi -sərgi, ədəbi-mədəni ictimaiyyətin görüşü və mükafatlandırma mərasimi keçirilmişdir. Builki X Bakı Kitab Bayramı Azərbaycan Xalq Cümhuriyyətinin 92, Xalq şairi Rəsul Rzanın 100 illiyinə həsr olunmuşdur.

Ədəbi-mədəni ictimaiyyətin - yazarların, naşirlərin, jurnalistlərin, tələbələrin, ədəbiyyatsevər oxucuların iştirakı ilə sərginin və X Bakı Kitab Bayramı - Azərbaycanda İllik Milli Kulturoloji mükafatların təqdimat mərasimində Yeni Yazarlar və Sənətçilər Qurumunun sədri, yazıçı-kulturoloq Aydın Xan (Əbilov), Milli Kitabxananın direktoru Kərim Tahirov, rəsmi dövlət qurumlarının nümayəndələri, eləcə də ayrı-ayrı nəşriyyatların rəhbərləri çıxış edib öz təbriklərini çatdırıldılar. Tədbirdə iştirak edən İpəkyolu Nəşriyyatının Drektoru Elşən Rzayev: "Bir millətin gələcəyini görmək kəramət deyil, onun üçün oxucu kütləsinə baxmaq kifayətdir. Bu gün bu zaldə əyləşən kitabsevərlər xalqımızın xoş gələcəyindən xəbər verir." -deyərək kitabsevərləri bayram münasibətilə təbrik etmişdir.

Daha sonra ilin ayrı-ayrı nominasiyaları arasında dəyərli mədəniyyət, ədəbiyyat, kitab-nəşr məhsulları sahiblərinin - Milli Kulturoloji Mükafat qaliblərinin adları açıqlandı, fərqlənənlərə X Bakı Kitab Bayramının qiymətli planşeti və hədiyyələri təqdim olundu.

X Bakı Kitab Bayramı çərçivəsində keçirilən tədbirlərdə İpəkyolu Nəşriyyatı da fəal iştirak etdi.

X Bakı Kitab Bayramı - Milli Kulturoloji Mükafat Komissiyası üzvlərinin son toplantısında müsabiqəyə təqdim olunmuş coxsayılı (280-dən artıq) ədəbi-mədəni və kitab-nəşr layihələrinin sırasında 32 iş uğurlu sayılmış, qaliblərin mükafatlandırılması qərara alınmışdır.

İpəkyolu Nəşriyyatı tərəfindən nəfis şəkildə hazırlanmış, böyük Məhəmməd Peyğəmbərin nəsillərə, hər bir insana nümunə sayılan nicat yolu haqqında qələmə alınmış dəyərli əsərə, İslam mədəniyyətinin zənginliyini eks etdirdiyinə, ilahiyyat elmi barədə geniş bilgiler verdiyinə, çağdaş dini ədəbiyyatı zənginləşdirdiyinə görə "İlin ədəbi-ilahiyyat kitabı" nominasiyası üzrə tanınmış teoloq, nüfuzlu düşüncə sahibi möhtərəm Osman Nuri Topbaşın "Sərr və Hikmət" kitabı mükafata layiq görülmüşdür. Qeyd edək ki, kitab Anadolu

Türkcəsindən Azərbaycan Türkçəsinə İrfan jurnalının redaktoru

Nurlan Məmmədzadə tərəfindən uyğunlaşdırılmışdır.

İrfan jurnalının kollektivi adından kitabın müəllifi möhtərəm Osman Nuri Topbaş bəyi və İpəkyolu Nəşriyyatının kollektivini təbrik edirik.

